T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
KELÂM BİLİM DALI

ÂTIF EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NDEKİ KELÂM KAYNAKLARI'NIN TANITIM ve TAVSÎFİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ramazan Biçer

İstanbul - 1992

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
KELÂM BİLİM DALI

ÂTIF EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NDEKİ KELÂM KAYNAKLARI'NIN TANITIM ve TAVSÎFİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ramazan Biçer

Danışman
Doç. Dr. Metin YURDAGÜR

İstanbul-1992

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
(Arapça Yazmalar)

TEVFÎK

İKİNCİ BÖLÜM
(Farsça Yazmalar)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
(Türkçe Yazmalar)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
(Matbu Eserler)

BEŞİNCİ BÖLÜM
(Mezhepler Tarihi)

ÖNSÖZ

İslâm dininin iman esaslarını konu edinen akâid ve kelâm ilimleri, Asr-ı saadetten itibaren günümüze kadar konu ve metod bakımından çeşitli safhalar geçirmiş, değişik adlarla anılagelmiştir. İslam akâidi terimi, genellikle İslam dininin itikâdî hükümlerini; tek başına kullanılan akâid lafzı ise, iman esaslarından muhtasar bir şekilde ve konular üzerinde münakaşaya girmeden bahseden ilim dalını ifade etmektedir. Kelâm ise, İslam dininin iman esaslarını isbat ve müdafaa, müslümanların imanlarını koruma, henüz müslüman olmamış olanların da şüphelerini izale ederek, onların da bu yüce din ile müşerref olmalarını sağlamayı kendisine hedef edinmiş ilmî disiplinin adıdır. Bu bakımdan kelâm, İslam inanç ve esaslarının rasyonel bir temele sahip bulunduğunu isbat etme faaliyeti olarak da kabul edilebilir.

Bilimsel araştırmalarda literatür bilgisinin önemi inkâr edilemeyen bir gerçektir. Araştırma tekniklerinin de, ilmî araştırmalarda öncelikle kaynak bilgisine önem atfettiği bilinmektedir. Zira kaynakları tanımadan yapılan ilmî araştırmaların sıhhati daima tartışma konusudur. Bu sebeple, özellikle bilimsel bir araştırmaya başlarken geçmişte yapılan çalışmalar hiç bir zaman göz ardı

edilmemelidir. Geçmişin bilgi ve tecrübelerinin nâdide ürünleri ise kütüphanelerimizde bulunmaktadır. Çalışma alanı olarak seçtiğimiz kelâm ilminin temel İslâmî ilimlerden biri olması sebebiyle, başlangıçtan günümüze kadar uzanan derin bir geçmişi bulunmaktadır. Akademik çalışmaların ilk basamağı olarak kabul edilen Yüksek Lisans Tez Çalışması olarak, bu ilmin zengin tarihi içinde yaşanan çeşitli dönemlerin düşünce birikimini yansıtan eserleri tanımayı ve tanıtmayı amaçlamış, konumuzu da, kelâm ve akâid sahasında zengin sayılabilecek bir kolleksiyona sahip bulunduğunu tespit ettiğimiz Atıf Efendi Kütüphanesi'ndeki alanımızla ilgili eserlere tahsis etmiş bulunuyoruz.

Çalışmamız, öncelikle fiş bilgilerinden hareketle kütüphanede mevcut kelâm ve akâidle ilgili olan eserlerin belirlenmesi, daha sonra da bu eserlerin, tezimizin giriş bölümünde "Eserlerin Tanıtımında Takip Edilen Metod" başlığında özetlenen biçimde tanıtım ve tavsifinden oluşmuştur.

Bu mütevazi çalışmamızın kelâm alanında, bundan sonra yapılacak müstakbel araştırmalara kaynak açısından yardımcı olmasını diliyorum. Bu münasebetle tezimizin hazırlanmasında yardım ve tavsiyelerini esirgemeyen hocam ve danışmanım Sayın Doç. Dr. Metin Yurdagür'e; engin bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim, özellikle alaka ve yol gösterici uyarılarından dolayı başta sayın Prof. Dr. Bekir Topaloğlu olma üzere bütün saygıdeğer hocalarıma; Âtıf Efendi Kütüphanesi müdîresi Dr. Zehra Altunsu ile Kütüphane personeline sonsuz şükranlarını arzederim.

Ramazan BİÇER
İstanbul-1992

KISALTMALAR

AÜİFD	: Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi
b.	: ibn
B.B.	: Büyük boy
bk.	: Bakınız
c.	: cilt
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
EIr	: Ency. of Iranica
GAS	: (Fuat Sezgin), Geschichte des Arabischen Schrifttums, I-IX, Lieden 1967-84
GAL	: (Carl Brockelmann), Geschichte der Arabischen Litteratur, I-II, Lieden, 1943-49
h.	: hicri
HA	: (Bağdatlı İsmail Paşa), Hediyyetü'l-ârifîn esmâu'l-müellifîn ve âsâru'l-musannifîn, I-II, İstanbul 1951-55
Hz.	: hazreti
İA	: İslâm Ansiklopedisi, I-XIII, İstanbul 1940-88
KB	: Küçük Boy
KKYK	: (Ramazan Şeşen-Cemil Akpınar-Cevat İzgi), Köprülü Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu, I,III, İstanbul 1986
KZ	: (Kâtip Çelebi), Keşfu'z-zunûn an esâmi'l-kütüp ve'l-funûn, I-II, İstanbul 1941-43.
KZZ	: (Bağdatlı İsmail Paşa) İzâhu'l-meknûn fî'z-zeyl 'alâ Keşfi'z-zunûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn, I-II, İstanbul 1945-47.
MLF	: (Ömer Rıza Kehhâle), Mu'cemu'l-müellifîn, I-XV, Dımaşk 1957-61, Beyrut ts.
MÜSBE	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
OB.	: Orta Boy
OM	: (Bursalı Mehmed Tahir), Osmanlı Müellifleri, I-III, İstanbul 1972.

ö.	: ölümü
SO	: (Mehmed Süreyya), Sicilli Osmanî, I-V, İstanbul 1308-1315, Heppenheim, Bergsrasse 1971.
str.	: Satır
Suppl.	: (Carl Brockelmann), Geschichte der Arabischen Litteratur Supplemantband, I-III, Lieden, 1937-42
Şakâik	: (Taşköprüzâde), eş-Şakâiku'n-nu'mâniyye fî ulemâ-i devleti'l-Osmâniyye (nşr. Ahmed Subhi Furat), İstanbul 1405/1985
ŞakâikZ	: Şakâiku'n-nu'mâniyye Zeyilleri (nşr. Abdulkadir Özcan), İstanbul 1989
trc.	: tercüme
ts.	: tarihsiz
vr.	: varak

TRANSKRİPSİYON

s̱	: ث
ḥ	: ح
ḫ	: خ
ẕ	: ذ
ṣ	: ص
ḍ	: ض
ṭ	: ط
ẓ	: ظ
ʿ	: ع
ğ	: غ
ḳ	: ق
^	: ي
ż	ض

GİRİŞ

ATIF EFENDİ ve KÜTÜPHANESİ

İstanbul'un önemli kitap hazinelerinden olan kütüphaneye kendi adını veren Âtıf Efendi, babasına nisbetle Âtıf Mustafa Efendi olarak da bilinir. İstanbul'da Soğanağa mahallesinde doğdu. İlk tahsilini tamamladıktan sonra maliye mesleğine girdi. Mesleğini başarıyla tamamlayarak defterdar mektupçusu oldu. 1737 yılında başdefterdar tayin edildi. 1738'de görevden alındı , Belgrad'ın geri alınmasından sonra, şehre ilk girenler arasında o da vardı. Uzun süre defterdarlık görevi esnasında 1742 yılında sıtma hastalığı nedeniyle vefat etti. Kabri Karacaahmet Mezarlığı'nda Miskinler Tekkesi civarında Şerif Kuyusu'ndadır.

Âtıf Efendi Osmanlı Devleti'nin değerli maliyecilerindendir. Şiirle de meşgul olan Âtıf Efendi'nin Türkçe, Arapça ve Farsça manzumeleri bulunmaktadır. Türkçe şiirlerinin toplandığı bir divanı bulunmaktadır. (Âtıf Efendi Ktp. nr. 2087). Hoşsohbet ve hayırsever birisi olan Atıf Efendi'nin en büyük hayratı kendi adıyla anılan kütüphanesidir. Günümüzde de pek çok araştırıcının faydalandığı bu vakıf eser, kurucusunun ilme ve eğitime verdiği değerin çok güzel bir örneğini teşkil etmektedir. Defterdar Âtıf Efendi, 1146 ve 1153 tarihlerinde hazırlattığı vakfiyelerle önce kütüphanenin gelir kaynaklarını temin etmiş; 1153-1154 yıllarında düzenlediği bir kaç vakfiye ile de kütüphanenin kuruluşunu gerçekleştirmiştir.

1741 yılında yaptırılan bu kütüphane I. Mahmud dönemine ait olup, o dönemin bağımsız kütüphane yapılarının ikincisidir. Planı 18. yüzyıl mimarisinin önemli örneklerindendir. Yapının planında, burada görevli kişilerin kalacağı konutlar da düşünülmüştür. Bina zeminle birlikte üç katlıdır.

Dış duvarlar yontma kefeki taş ve tuğla ile örülmüştür. Çatı kiremitle kaplı olup, içeriden tonozludur. Vefa ve Sarı Beyazıd caddelerine bakan kapıların büyük olanından girince, geniş kemerli, tonozlu bir geçitli avlu içinde kendine özgü mimarlık anlayışıyla yapılmış bina karşımıza çıkar. Rutubete karşı koymak amacıyla yerden 1.50 ce. yüksekliğinde bir bodrum üstünde ve doğu yüzünde sekizgen olarak planlanmıştır. Solda, sırtı konutlara, sol yanı kütüphanenin köşesine, sağ yanı bir sütuna dayalı tonoz kemerli, küçük bir çeşme revakı yer almaktadır. Yedi basamaklı bir merdiven ile ana binaya girilmektedir.

Kütüphanede zemin katta; okuma salonu, kitap deposu, depo, müdür odası, bodrum katta; okuma salonu, vestiyer, arka bahçede; kalorifer dairesi, yakacak deposu, yan bahçede; tuvaletler, çay ocağı ve müdür odası bulunmaktadır.

Zemin katta giriş holünün sağ tarafında İstanbul'un diğer kütüphanelerinde pek bulunmayan, muhtevasında kütüphanenin işleyiş tarzını belirten bir vakfiye özeti vardır. Okuyucu salonunun solunda bulunan kitap deposunun yer döşemeleri rutubeti önlemek için ahşaptan yapılmıştır. Âtıf Efendi Kütüphanesi, şehrin eski sokak topografyasına çok güzel uydurulmuş plan düzenlemesi, renkli ve hoş görünüşlü dış mimarisi, kitapları koruyacak, rutubeti önleyecek yapı sistemi ile gerçekten dünya kütüphanecilik tarihine geçecek bir eserdir.

Kütüphane değerli eserlerden oluşan zengin bir koleksiyona sahiptir. Âtıf Efendi Kütüphanesi'nde bir çok eserin tek veya nadir nüshalarının yanında önemli sayılabilecek sayıda müellif hattıyla yazılmış veya meşhur âlimler tarafından istinsah edilmiş kitaplar da mevcuttur. (Bu tür eserlerin bir değerlendirmesi için bk. Sezgin, s. 132-144). Âtıf Efendi Kütüphanesi'nde - kütüphane personeli tarafından yapılan istatistiklere göre (Aralık 1991)- durum şudur: Toplam eser sayısı 27.791'dir. Bunlardan 3.228 adedi yazmadır. Yazmaların 518'i Türkçe; 2.615'i Arapça; 95'i ise Farsça'dır. Matbu eserlerin sayısı 24.563'dür. Bunların 1.571'i Arapça; 166'sı Farsça; 6.357'si Osmanlı Türkçe'si; 16.159 adedi de Yeni Türk alfabesiyle yazılmıştır. Ayrıca 300 kadar da değişik dillerde kaleme alınmış matbu eserler bulunmaktadır.

Kütüphanenin kuruluş, işleyiş ve personeli ile ilgili, Recep 1154 (Eylül 1741) tarihli vakfiyesi, Atıf Efendi Kütüphanesi 2858 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Vakfiye üzerinde Fuad Sezgin'in "Atıf Efendi Kütüphanesinin Vakfiyesi" adıyla

Türk Dili Edebiyat Dergisi'nde yayımlanmış bir makalesi bulunmaktadır. (VI, 1953) Ayrıca kütüphane müdiresi Dr. Nuran ALTUNER, vakfiye üzerinde halen devam eden bir çalışma yapmaktadır. Viyana Kütüphanesi'nde ise, Atıf Efendi Kütüphanesi defterinin bir nüshası bulunmaktadır. (bk. G Flügel, Die Arabischen, Persıchen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Köniqlıchen Hofbibliothek zu WİEN, WİEN 1865, I, 63, 64, nr. 55)

Kütüphane Kurucusu ve Vakfiyesi'yle İlgili Kaynaklar:

I- Atıf Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi, Atıf Efendi Kütüphanesi nr. 1858; VGMA, nr. 735, s.241-257.

II- Fuad Sezgin, "Atıf Efendi Kütüphanesi'nin Vakfiyesi", TDED, VI, 1955, s.132-144.

III- Abdülkadir Balgamış, "Atıf Mustafa Efendi ve Vakfiyesi", İÜ. Ed. Fak. (Yayımlanmamış mezuniyet tezi), İstanbul 1980.

IV- a.mlf., "Atıf Efendi", DİA, IV, 59-60.

V- İsmail E. Erünsal, Türk Kütüphanesi Tarihi II, Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Osmanlı Vakıf ktüphaneleri, Ankara 1988, bk. İndeks.

VI- a. mlf., "Atıf Efendi Kütüphanesi", DİA, IV, 60-61.

VI- Semavi Eyice, "Atıf Efendi Kütüphanesi", DİA, IV, 60.

VII- Reşat Ekrem Koçu, "Atıf Efendi Kütüphanesi", İstanbul Ansiklopedisi, III, 1276-1281.

ESERLERİN TANITIMINDA TAKİP EDİLEN METOD

Tezimizde, kütüphanedeki fiş bilgilerinden hareketle tesbit edilen eserler, Arapça yazmalar; Farsça yazmalar; Türkçe yazmalar; Matbu eserler ve Mezhepler Tarihi'yle ilgili eserler olmak üzere beş kategoriye ayrılmış, bunlar da kendi aralarında eser adına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Konumuzla yakın ilgisi bulunmasından ötürü, kütüphanedeki Mezhepler Tarihi'ne ait lduğu tesbit edilebilen bazı eserlerin de müstakil bir başlık altında tanıtılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Eserin tanıtım ve tavsifi, bu taksim göz önünda bulundurularak alfabetik esasa göre yapılmıştır.

Kelâm tarihi boyunca çok rağbet görerek pek çok şerh ve hâşiyesi yapılmış olan eserlerin tanıtımı sırasında, söz konusu eserin şerh ve hâşiyeleri de bu esas metnin hemen altında zikredilmiştir.

Yazma eserlerin tanıtımında, önce eserin -kütüphanedeki fiş bilgisine dayalı- adı verilmiştir. Eser, başka adlarla da şöhret bulmuşsa, bunlara muhtevada işaret edilmiştir. Daha sonra eserin kütüphanedeki demirbaş ve tasnif numarası, ölçüleri, varak ve satır sayısı, yazı çeşidi, varsa müstensihi ve istinsah tarihi ile diğer fizikî özellikleri verilmiştir.

Matbu eserler tanıtılırken de, kitabın kütüphanedeki demirbaş ve tasnif numarasından sonra, cilt sayısı, ebadı, sayfa adedi, basıldığı yer ve tarihi kaydedilmiştir. Bütün eserlerin tanıtımında, eserin baş ve son kısmından birer satırlık alıntılar konulmuştur.

Kütüphanede bulunan tanıttığımız eserlerden klasik bir kelâm eseri olma şöhretine ulaşanlar, muhtevalarından ziyade, üzerinde yapılan çalışmalar açısından incelenmiştir. Risâle tarzındaki eserler ise, konuları bakımından ayrıntıya girilmeden kısa ve özlü ifadelerle tanıtılmıştır.

Kütüphanede mükerrer nüshası bulunan eserlerin sadece bir nüshası tanıtılmış, diğer nüshaların kütüphane numaralarının verilmesiyle yetinilmiştir. Mükerrer yazmalarda, istinsah tarihi en eski olan nüshanın tanıtımına ayrıca özen gösterilmiştir. Atıf Efendi Kütüphanesi'ndeki mevcut kolleksiyon, "ana" ve "ek" olmak üzere iki bölüm halinde tasnif edilmiştir. Kütüphanenin "Ek bölümü"nde bulunan konumuzla ilgili eserlerin numaraları verilirken, bunların önüne, "Ek" ibaresi konulmuştur. Tanıtılan her eserden sonra "Kaynaklar" başlığı altında söz konusu eser ve müellifliyle ilgili ilk müracaat bilgilerin bulunabileceği bazı kaynak ve çalışmalar da referans olarak verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÂTIF EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN ARAPÇA ESERLER

'AKÂİDU'l-'ADUDİYYE
(عقائد العضدية)

ADUDUDDÎN el-ÎCÎ, Abdurrahim b. Ahmed (ö.756/1355)

2681
67^b-68^a vr.
201x122; 152x69 mm.
21 str.
Ta'lik, Mevlâ Mahşî Sa'd b. İsa b. Emirhan, 756 h.

اوله: الحمد لله علي نواله والصلاة علي نبيه محمد واله قال النبي (صلعم) ستفترق امتي

آخره: ثبتك الله علي العقائد الصحيحة وفقك الله لما يرضي من الاعمال ولما يصلح من الاقوال

Müellif bu eserinde, delil getirmeksizin işlediği kelâm konularını klasik kelâm kitaplarındaki bab ve fasıl taksimine baş vurmadan ele almakta, klasik tarzdaki tertibin dışına çıkarak, bazı takdim ve tehirler yapmaktadır. Risâle, hacminin küçük olmasına rağmen hayli rağbet görmüş ve akâidin hemen hemen bütün meselelerine temas ettiği, için yirmiyi aşkın şerh yapılmıştır. Kütüphanedeki 2793-3 numarada kayıtlı eser, risâlenin bir başka nüshasına aittir. Eser Nureddin Sadak tarafından *Akâid Risâlesi Tercümesi* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiş ve Arapça aslıyla birlikte İstanbul'da 1966 yılında basılmıştır.

Kaynaklar: *HA*, I, 527; *KZ*, II, 1146; Y. Şevki Yavuz "Akâidu'l-Adudiyye", *DİA*, II, 216.

ŞERHU'l-'AKÂİDİ'l-'ADUDİYYE
(شرح العقائد العضدية)

SEYYİD ŞERİF CÜRCÂNÎ, Ali b. Muhammed (ö.816/1413)

Ek 1333
110 vr.
2810x122; 135x79 mm.
25 str.
Nesih.

اوله: الحمد لله علي نواله وعطائه والصلاة علي نبيه محمد اله هذا اي هذا الكتاب مختصر
آخره: وبكبره الصهادها جعلنا الله ممن بهتدي وهدي انه ولي الهداية والتفيق

Eş'arî kelâmcılarından Adudüddin el-Îcî'nin (ö.756/1355) kaleme aldığı *el-Akâid* adlı eserine yapılmış bir şerhtir.

Kaynaklar: *MLF*, 216; Gümüş, *S. Ş. Cürcânî*, 83-139; Y. Şevki Yavuz, "el-Akâidü'l-Adudiyye", *DİA*, II, 216.

ŞERHU'L-'AKÂİDİ'L-'ADUDİYYE
(شرح العقائد العضدية)

CELÂLEDDİN ed-DEVVÂNÎ, Muhammed b. el-Es'adî (ö.908/1502)

1302
59 vr.
205x195; 140x75 mm.
21 str.
Ta'lik, Hacı Mustafa b. Ömer, 1047 h.

اوله: يا من وفقني لتحقيق العقايد الاسلامية وعصمنا عن التقليد في الاصول والفروع
آخره: الطاعة التي هي مع الفعل كما هو ان القدرة مع الفعل وهو علي ما عرفه بعض المتاخرين

Adudüddin el-Îcî'nin (ö.756/1355) kaleme aldığı *el-'Akâid* adlı eserine yapılan yirmiyi aşkın şerhin en meşhurlarından birisidir. Kendisinden önce yapılan şerhleri tenkit eden Devânî, bu şerhi, risâlenin üstü kapalı ifadelerini açıklamak, akâid ilminin halli güç meselelerini çözmek amacıyla kaleme aldığını belirtmektedir. Bu eser, uzun müddet Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur. Kısaca *Celâl* olarak bilinen şerhe çok sayıda hâşiye yazılmıştır. Eserin Gelenbevî, Siyalkûtî ve Edirnevî hâşiyeleriyle birlikte yapılmış baskıları da bulunmaktadır. (İstanbul 1306, 1325). Kütüphanedeki 1244, 1296, 1297, 1298, 1299, 1301, 1303, 1304 numaralı kayıtlar eserin diğer yazma nüshalarına aittir.

Kaynaklar: *MLF*, IX, 47; *GAL*, II, 209; Y. Şevki Yavuz, "el-Akâidü'l-Adudiyye", *DİA*, II, 216.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-'AKÂİDİ'l-ADUDİYYE
(حاشية علي شرح العقائد العضدية)

HALHALÎ, Hüseyin b. Hasan (ö.1014/1605)

1303-1
1^b-54^b vr.
305x190; 210x45 mm.
Muh. str.
Ta'lık kırması, Abdullah b. Abdülganî.
1132 h.

اوله: قوله وهو انسان بعثه الله الضمير راجع الي مرلول لفظ النبي المذكور ضمنا فلا ينافي

آخره: لبعض المتأخرين جعل لاسباب موافقة لما ليحبه ويرضاه للمسبب والله اعلم بالصواب

Kütüphanedeki 1298-2, 1303-2, 1304-2, 1363-2 ve ek bölümündeki 1604-8 numaralı kayıtlarda eserin diğer yazma nüshaları bulunmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, III, 221; *GAL*, II, 209

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-'AKÂİDİ'l-ADUDİYYE
(حاشية علي شرح العقائد العضدية)

HÜSEYİNÂBÂDÎ, Haydar b. Ahmed (ö.1129/1717)

1303-3
9^b-54^b vr.
305x190; 210x45 mm.
Muh. str.
Ta'lık kırması, Abdullah b. Abdülganî.
1132 h.

اوله: الحمد لله الذي هدانا الرشيد في ملك السديد والهم علينا بعد شهادة التوحيد

آخره: اختص مدكه بالاجتهاد فليس للعوام فيه امر

Kütüphanedeki 1577-2 numaralı kayıt, eserin bir başka yazma nüshasına aitir.

Kaynaklar: *MLF*, IV, 89; Şeşen, *KKYK*, III, 102.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-'AKÂİDİ'l-ADUDİYYE
(حاشية علي شرح العقائد العضدية)

RÛSÎ, Muhammed b. Abdullah ([?])

1249
82 vr.
153x102; muh. mm.
Muh. str.
Arap Hattı

اوله: الحمد لله الذي منع اللب لمعرفة الذات والصفات وجلي القلب لعقائد الاصول الاسلام
آخره: بحرمة محمد خير الانام الذي عليه ارسل افضل الصلاة والسلام وعلي اله واصحابه الكرام

Kaynaklar: Müellif hakkında kütüphane fiş bilgileri dışında kaynaklarda bilgi bulunamamıştır.

TA'LÎK 'alâ ŞERHİ'l-AKÂİDİ'l-ADUDİYYE
(تعليق علي شرح العقائد العضودية)

Muhammed Şerif b. Muhammed el-Hüseynî ([?])

1300
99 vr.
195x135; 140x80 mm.
19 str.
Ta'lik.

اوله: خير الكلام نطق به في الليالي ولايام حمد من وفقني لتحقيق عقائد الاسلام
آخره: طهر وجهامن الامتناع استثناء لانه لا دخل لاستثناء الله من الله في لزوم الفساد

Müellif, Devvânî şerhinin bazı ibarelerinin anlaşılmasını kolaylaştırmak için böyle bir ta'lîkı yazmaya ihtiyaç duyduğunu belirtir.

Kaynaklar: Müellif hakkında kütüphane fiş bilgileri dışında kaynaklarda bilgi bulunamamıştır.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-'AKÂİDİ'l-ADUDİYYE
(حاشية علي شرح العقائد العضدية)

MUHAMMED İSMET b. İBRAHİM (ö.1160/1747 [?])

2797
118^b-134^b vr.
233x134; 166x78 mm.
33 str.
Ta'lık.

اوله: اللهم الهمنا الصواب وصل وسلم علي سيدنا محمد صاحب افصل الخطاب

آخره: فلا سبيل الي ان يكون ذلك هو الامكان الذاتي امكان الذاتي عبارة عن كونه

Kaynaklar: Müellif hakkında, ktüphane fiş bilgileri dışında kaynaklarda bilgi bulunamamıştır.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-'AKÂİDİ'l-ADUDİYYE
(حاشية علي شرح العقائد العضدية)

GELENBEVÎ, İsmail b. Mustafa (ö.1205/1791)

1250
346 vr.
231x141; 175x77 mm.
25 str.
Nesih, Hamza b. Mustafa el-Yanyavî, 1213 h.

اوله: يا من وفقني لما ذكره في البسملة موصوفا بالرحمة البالغة في الدين وجد في نفسه محري

آخره: كما لا يخفي ولنختم الكلام بالايمان رجاء لمتله من الملك المنان والحمد لله علي الاتمام

Gelenbevî hâşiyesi'nin 1260 yılında İstanbul'da yapılmış bir baskısı vardır. Kütüphanedeki 1251 ve Ek bölümü 135, 1408, 1409 numaralı kayıtlarda eserin diğer yazma nüshaları bulunmaktadır. Ek bölümün 1604 numaralı kaydında ise hâşiyenin matbu bir nüshası bulunmaktadır.

Kaynaklar: *OM*, III, 293-296; *MLF*, I, 266; *SO*, I, 372; *GAL, Suppl.*, II, 291

'AKÂİDÜ'n-NESEFÎ
(عقائد النسفي)

Ebu Hafs Necmeddin ÖMER b. Muhammed en-NESEFÎ (ö.537/1142)

Ek. 128
6 vr.
156x105; 123x68 mm.
15 str.
Ta'lik

اوله: قال اهل الحق حقائق الاشياء ثابتة والعلم بها متحقق خلافا للسوفسطائية

آخره: وعامة البشر افضل من عامة الملئكة والله الهادي الي الصدق والصواب

Mevcut yazmalarının hemen hemen hepsinde Ömer en-Nesefî'ye nisbet edilen bu risâle, küçük hacmine rağmen, İslam âleminde çok rağbet görmüş ve üzerinde pekçok çalışma yapılmış eserlerdendir. Risâlenin en mühim özelliği, İslam akâidini derli toplu ve öğretici bir tarzda özetlemesidir. Batı dünyası eseri ilk defa W. Cureton'un neşriyle (London 1843) tanımıştır. *Akâid-i Nesefî* 'nin Teftâzânî şerhi ve bazı hâşiyeleriyle yapılmış birçok baskısı bulunmaktadır. (bk. *GAL*, I, 429) Kütüphanedeki 133, 1047, 1245, 1354, 1380, 1382, 1395, 1396, 1411, 1729, 1953, 2127, 2795, 2825, 2846, 2881-9 numarada kayıtlı yazmalar da söz konusu eserin diğer nüshalarıdır.

Kaynaklar: *MLF*, VII, 305; Y. Şevki Yavuz, "Akâidu'n-Nesefî", *DİA*, II, 217-219.

ŞERHU'l-'AKÂİDİ'n-NESEFÎ
(شرح العقائد النسفي)

TEFTÂZÂNÎ, Sadeddin Mesud b. Ömer (ö.793/1390)

1354-4
75^b-119^b vr.
210x125; 115x70 mm.
13 str.
Ta'lik, Ramazan b. Musa, 972 h.

اوله: الحمد لله المتوحد بجلال ذاته وكمال صفاته المتقدس في نعوت الجبروت
آخره: لا في مطلق الشرف والكمال فلا دلالته علي افضلية الملئكة والله اعلم بالصواب

Ebu Hafs Ömer en-Nesefî'nin (ö.537/1142) *el-'Akâid* adlı eserine yapılmış bir şerhtir. Müellif Nesefî'nin Maturidî ekolünü, şârih Teftâzânî'nin ise Eş'ari ekolünü benimsemesi, Tetâzânî'nin yer yer Nesefî'yi tenkit edip, Eş'arî'nin görüşlerini kaydetmesine sebep olmuştur. Bazı konularda Maturidîyye'nin fikirlerini olduğu gibi aldığı da görülmektedir. Müellif Memzuç Dönem'e mensub bir âlim olması dolayısıyle eserinde felsefî izahlara geniş ölçüde yer vermiştir. Şerh, kolay anlaşılan bir üslûba sahip olduğu için Osmanlı medreselerinde ve Ezher'de uzun yıllar ders kitabı olarak okutulmuştur. Esere elli civarında hâşiye ve ta'lık yapılmıştır. *Şerhu'l-Akâid* bir kaç defa Türkçe'ye tercüme edilmiştir.(Hâşiye ve Türkçe tercümeleri için bk. Y. Şevki Yavuz, "Akâidü'n-Nesefî", DİA, II, 218) Kütüphanedeki ek 132, 133, 139, 1307, 1308, 1317, 1382, 1395, 1396 numaralar bu esere ait yazmalardır. 1246, 2825-4 numaralı kayıtlar ise eserin matbu nüshalaradır.

Kaynaklar: *MLF*, XII, 228; Y. Şevki Yavuz, "Akâidü'n-Nesefî", *DİA*, II, 217-219.

ŞERHU'l-'AKÂİDİ'n-NESEFÎ
(شرح العقائد النسفي)

MOLLAZÂDE, Ahmed b. Osman (ö.900/1480)

1312 94 vr. 180x130; 120x95 mm. 17 str. Nesih.

اوله: الحمد لله الذي توحد ذاته باقتضاء صفات الجمال ونعوت الجلال وتفرد بوجوب الوجود
آخره: واظهار القوية في الشرف المطلو فلا دلالة في الآية علي فضيلة الملئكة علي البشر مطلقا

Kaynaklar: *HA*, I, 137; *KZ*, II, 1149.

ŞERHU'l-'AKÂİDi'n-NESEFÎ
(شرح العقائد النسفي)

İBNU'l-GARS, Muhammed b. Muhammed (ö.932/1525)

1306
32 vr.
170x130; 120x90 mm.
17 str.
Nesih, Ahmed b. Muhammed ez-Zerkânî, Beledü'l-Ezherî, 950 h.

اوله: الحمد لله الذي بط لنا موايد الفوايد وحلا لنا يعقيد العقايد واولانا جميل العوايد

آخره: فعيسي علصم اعلي منه والفضل ولا ينافي ذلك انهم اعلي منه في التجرد والافتدار المذكور

Söz konusu eserin bu yazma nüshasının müellif hattı nüshasından istinsah edildiği anlaşılmatadır. (Bk. a.g.e., vr 32a) Kütüphanedeki 1305 numaralı eser de yine bu şerhe aittir.

Kaynaklar: *MLF*, IV, 277; *KZ*, II, 1145.

TAHRÎCU EHÂDÎSİ ŞERHİ'l-'AKÂİD
(تخريج احاديث شرح العقائد)

SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (ö.911/1505)

2121-39
107^a-109^a vr.
223x153; 160x84 mm.
23 str.
Ta'lik, 886 h.

اوله: الحمد لله وسلام علي عباده الذين اصطفي هذا جزء خرجت فيه الاحاديث والاثار

آخره: اخرجه الحاكم في المستدركه وهذا اخرالتفريج والحمد لله والصلاة مؤلفه للسيوطي

Teftâzânî'ye (ö.793/1390) ait *Şerhu'l-'Akâid* 'de bulunan hadîsler üzerinde İmam Sûyûtî tarafından yapılmış bir tahriç çalışmasıdır. Müellif bu şerhte bulunan bazı hadîslerin zayıf olduğunu belirtir. Risâle tarihsiz olarak Riyad'da basılmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, V, 128; *KZ*, II, 1149.

FERÂ'İDÜ'l-KALÂ'İD 'alâ EHÂDÎSİ ŞERHİ'l-'AKÂİD
(فرائد القلائد علي احاديث شرح العقائد)

ALİ el-KÂRÎ, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan (ö.1014/1605)

2824-7
79^{b}-84^{a} vr.
217x148; 163x87 mm.
25 str.
Nesih.

اوله: قد سئلني بعض الاخوان من خلص الخلاف عن حديث من الاحاديث المذكورة في شرح العقائد

آخره: والافمني ان من الشيطان اخرجه ابو داود والترمذي وصححه

Akâid-i Nesefî üzerine, Teftâzânî'nin (ö.793/1390) yazdığı *Şerhu'l-Akâid* adlı eserde yer alan hadîslerin kaynakları, rivâyet zinciri ve sıhhat derecelerini inceleyen bir başka tahrîc çalışması da Aliyyü'l-Kâri tarafından yapılmıştır. Risâlede 72 hadîs incelenmiştir. Eserin *Şerhu'l-Akâid* ile birlikte tıpkı basımı yapılmıştır. (İstanbul ts.)

Kaynaklar: Ahmet Özel, "Ali el-Kârî", *DİA*, II, 403-405;

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-'AKÂİD
(حاشية علي شرح العقائد)

HAYÂLÎ, Şemseddin Ahmed b. Musa (ö.860/1455)

2811-3
67^{b}-127^{b} vr.
224x151; 162x70 mm.
17 str.
Ta'lık.

اوله: قال الشيخ النحرير علمله الله بلطفه الخطير بعد ما يتيمن بالتسمية الحمد لله اقول

آخره: ان هذا لوجه يفيد تفضيلهم فقد ان الفضل بيد الله يؤتيه من يشاء والله ذوالفضل العظيم

'Akâid-i Nesefî 'ye ait *Şerhu'l-'Akâid* adlı esere yapılan hâşiyelerin en tanınmışı olan eser, 1297 yılında İstanbul'da tab edilen şerhin sonunda

yayımlanmıştır. Kütüphanedeki 1245, 1246, 1247 ve ek bölümün 132, 133, 139, 1442 numaralarda kayıtlı nüshalar eserin diğer yazmalarıdır. Ayrıca, ek bölümünün 395, 396, 1310, 1317, 1382 numaralarında da hâşiyenin basma nüshaları bulunmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, II, 187; *GAL*, I, 427.

Tetâzânî'nin (ö.793/1390) *Şerhu'l-'Akâid* adlı eseri üzerine yazılan ve kütüphanede mevcut olan diğer hâşiyelerin yazma nüshaları ise şunlardır:

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-'AKÂİD
(حاشية علي شرح العقائد)

İSFERÂÎNÎ, İsamüddin İbrahim b. Muhammed (ö.944/1537)

1255
104 vr.
215x124; 155x91 mm.
25 str.
Ta'lık, Mustafa b. Mustafa el-Kastamonî, 1248 h.

اوله: الحمد لله الذي دعاني الي دار السلام باوضع سبيل هو دين الاسلام وارجع دليل
آخره: وتجعل كل حرف منها قائدا الي الجنة بعد فائد ونصلي علي نيل الي الابد

Kütüphanenin 137, 1390, 1399, 1400, 1401, 1402 numaralı kayıtlarında eserin diğer yazma nüshaları bulunduğu gibi 1252, 1253, 1254 numaralarında da bu hâşiyenin matbu nüshaları bulunmaktadır.

Kaynaklar: *SO*, II, 34.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-'AKÂİD
(حاشية علي شرح العقائد)

SADREDDİN eş-ŞİRÂZÎ, Muhammed b. İbrahim (ö.1050/1640)

1254-2
3^b-26^b vr.
221x116; 166x67 mm.
29 str.
Ta'lık, Asudzâde Muhammed Mesud.

اوله: الحمد لله الذي رفع الاجرام العلوية بغير عمد وبوحدانيته وكمال صفاته

آخره: هو الايمان نعم يسبفيد من الاعمال الصالحات القدرة والنماء والاعمال يستفيد من الصحبة

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 301; *GAL*, II, 204.

Hayalî hâşiyesi Üzerine yazılan ikinci gurup hâşiyelerin kütüphanede mevcut olan yazma nüshaları şunlardır:

HÂŞİYE 'ale'l-HAYÂLÎ
(حاشية علي الخيالي)

MOLLA LÜTFÎ, Lütfullah muhammed b. Hasan (ö.904/1499)

Ek-283
91 vr.
172x122; 166x81 mm.
15 str.
Ta'lık kırması

اوله: قوله الكتاب اه لمفتح بالتسمية والتحميد قوله وعمل اه هو ان يذكر البسملة

آخره: ولا تفضيل العامة والوجهات الاخيران يفيد تفصل العامة الفضل بيد الله

Kaynaklar: *SO*, IV, 90; *OM*, II, 11.

HÂŞİYE 'alâ HÂŞİYETİ'l-HAYÂLÎ
(حاشية علي حاشية الخيالي)

KARA KEMÂL, Kemalüddin İsmail el-Karamanî (ö.920/1514)

1237
134 vr.
213x143; 162x99 mm.
21 str.
Ta'lık, İsmail b. Hacıbâlî, 925 h.

اوله: الحمد لله الذي المن ولاحسان والصلاة علي سيدنا الانسان وعلي من اتبعه في الايمان
آخره: وكذا كونهم عالمين بالكواين ما ضيها وآتيها غير مسلم عندنا الحمد لله الذي وفقني لاتمام تأليف هذا الكتاب

Kaynaklar: *OM*, II, 67; *KZ*, II, 1146.

TA'LİKÂT 'alâ HÂŞİYETİ'l-HAYÂLÎ
(تعليقات علي حاشية الخيالي)

SİYALKÛTÎ, Abdülhakim b. Şemseddin Muhammed (ö.1067/1656)

1232-1
203 vr.
210x145; 145x80 mm.
21 str.
Ta'lik.

اوله: يا من تقدس في ذاته عن احاطت الافكار وتنزهت صفاته عن ادراك الانظار
آخره: المعني الظاهر لا بمعني التكون فانه تكلف ظاهر والله اعلم بالصواب

Kaynaklar: *A'lâm*, III, 383; *GAL*, II, 417.

TA'LİKÂT 'alâ HÂŞİYETİ'l-HAYÂLÎ
(تعليقات علي حاشية الخيالي)

KEFEVÎ, Muhammed b. el-Hâcc Hâmid b. Mustafa (ö.1174/1761)

1235
207 vr.
205x145; 145x85 mm.
21 str.
Ta'lik.

اوله: الحمد لله الذي شرح صدورنا لتحقيق القايد الاسلامية ونور قلوبنا
آخره: في حق الاحكام الاخروية عندهم ايضا قد يقال هذا ما سياتي منه من ان مسواطاه

Kütüphanedeki 1236 ve ek bölümü 1401-3 numaralı kayıtlar, eserin diğer yazma nüshalarına aittir.

Kaynaklar: MLF, IX, 274; KZ, II, 1148.

ÂKÂMU'l-MERCÂN fî AHKÂMİ'l-CÂN
(آكام المرجان في احكام الجان)

BEDREDDİN ŞİBLÎ, Muhammed b. Abdullah (ö.769/1368)

389
144 vr.
268x188; 203x145 mm.
21 str.
Arap hattı, müellif hattı, 761 h.

اوله: الحمد الله خالق الانس والجن وأشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له مشهدة

آخره: ونستعد منك التوفيق والهداية والعصمة من الضلال والغواية وانت حسبنا الله ونعم الوكيل

Cinler hakkında kaleme alınan bu eserde, yüz otuz bab içerisinde cinlerin varlığının isbâtı, cinlerin yaratılışı ve bu varlıklarla alâkalı çeşitli konular ele alınmaktadır. Eser, es-Seyyîd el-Cemîlî tarafından *Ahkâmul-cân* adıyla yayımlanmıştır. (Beyrut 1405/1985)

Kaynaklar: *MLF*, X, 219; *GAL*, II, 75.

LUKATÜ'l-MERCÂN fî AHKÂMİ'l-CÂN
(لقط المرجان في احكام الجان)

SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (ö.911/1505)

605
128 vr.
207x150; 150x93 mm.
19 str.
Arap hattı, Şeyh Abdülcevvad el-Hudrî, 1077 h.

اوله: الحمد لله الحنان والمنان والصلاة والسلام علي سيدنا محمد المبعوث الي الانس والجن

آخره: فلم اخبر من ذلك حتي وصفت التراب علي وجهي وجيت انظر اليهم يكن مالي

Şiblî'nin (ö.769/1368) *Âkâmu'l-mercân fî ahkâmi'l-cân* adlı eserinin telhisi mahiyetindeki bu eser, cinlerin varlığı, insanlarla münasebetleri ve çeşitli özellikleri gibi konuları işlemektedir. Eser Beyrut'ta 1406 yılında basılmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, V, 128; *KZ*, II, 1560

BAHRU'l-KELÂM

(بحر الكلام)

EBU'l-MU'ÎN en-NESEFÎ (ö.508/1114)

1354-5
121^b-149^b vr.
268x180; 197x125 mm.
21 str.
Arap hattı, 867 h.

اوله: الحمد لله ذي الجلال ولاكرام والصلاة والسلام علي رسوله محمد خير الانام

آخره: وجدها تغرب في عين حمئة ولم يبلغ الي السماء الرابعة والله الهادي والموفق

Tam adı *Bahru'l-kelâm fî 'akâ'idi ehli'l-islâm* olan eser, *'Akâidu Ebi'l-Muîn en-Nesefî* ve *Mubâhasâtü Ehli's-Sünneti ve'l-cema'a ma'a'l-fırakı'd-dâlle ve'l-mübtedi'a* adlarıyla da anılmaktadır. (bk. İA, IX, 199). Risâle, fasıllar şeklinde düzenlenmiş elli dokuz başlıktan oluşmaktadır. Klasik kelâm konularını kısa ibarelerle ele alan risâle, pek kullanışlı bir tertibe sahip değildir. Eserde sıfâtullah, Allah hakkında caiz olup olmayan hususlar, imân, günah, istıtâat, kesb, şeytan, mübüvvet ve fırak-ı dâlle gibi konular aklî ve naklî delillerle izah edilmektedir. Eser, Kahire (1329) ve Konya'da (1329) olmak üzere iki defa basılmıştır. Manastırlı Lâlî Hasan Efendi tarafından 1022 yılında yapılmış bir Türkçe tercümesi bulunan eseri, Cemil Akpınar da *İslam İnançları ve Mezhepler Arasındaki Görüş Farklılıkları* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir. (Konya 1987)

Kaynaklar: *GAL*, I, 547; *KZ*, I, 225; *MLF*, XIII, 66

GÂYETÜ'l-MERÂM fî ŞERHİ BAHRİ'l-KELÂM

(غاية المرام في شرح بحر الكلام)

İBN BUKEYRA, Hasan b. Ebî Bekir (ö.836/1432)

1274
128 vr.
205x149; 144x78 mm.
25 str.
Arap hattı, Ali b. Abdürrezzak, 1105 h.

اوله: وبعد فيقول الفقير الي الله تعالي حسن ابن ابي بكر المقدسي الحنفي عامله الله بلطفه الخفي
آخره: كشف الشمس وخسوٰ القمر باعيننا في سماء الدنيا ولا اطلع لنا علي رؤية ما في السماء الرائعة

Maturîdiyye ekolünün büyük kelâmcıları arasında yer alan Ebu'l-Muîn en-Nesefî'nin (v.508/1114) *Bahru'l-kelâm* adlı eserinin şerhidir.

Kaynaklar: *MLF*, III, 210; *GAL*, *Suppl.*, I, 757.

el-BUDÛRU'S-SÂFİRE fî UMÛRİ'l-ÂHİRE
(البدورالسافرة في امور الآخرة)

SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (ö.911/1505)

390
283 vr.
241x197; 160x75 mm.
21 str.
Nesih,1063 h.

اوله: الحمد لله الذي خلق السموات والارض وجعل الظلمات والنور و اوجد النوع الانسانس
آخره: قد ختمت بهذا الحديث كتابنا رجاء ان يجعل الله تعالي عنده حسنة يدخلنا بها الجنة

Suyûtî'nin bu eseri 162 bölüm (bab) halinde düzenlenmiş olup, kıyametin kopmasından itibaren ru'yetullah'a kadar âhirette vuku bulacağı kaynaklarda bildirilen bütün olayları ayrıntılarıyla ele alır. Eserde, konuyla ilgili ayet, hadîs, sahâbe, tabiîn sözlerinin yanısıra, müellifin dönemine kadar ulaşan Ehl-i Sünnet âlimlerinin görüşleri sıralanır. Eser, İslam akâidinin sem'iyyât konularıyla ilgili naklî delilleri ve Ehl-i Sünnet ulemasının konuyla alâkalı görüşlerini derlemesi bakımından oldukça önemlidir. Kelâm literatüründe sem'iyyâta dair geniş eserlerden olan *el-Budûru's-sâfire* Lahor'da yayımlanmıştır. (1311) Eser, Bahattin Sağlam tarafından *Berzah Alemi* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir. (İstanbul 1988).

Kaynaklar: *MLF*, V, 128; *KZ*, I, 235.

CİLÂ'U'l-ENZÂR bi-TAHRÎRİ'l-CEBRİ ve'l-İHTİYÂR
(جلاء الانظار بتحرير الجبر والاختيار)

İBRÂHİM KÛRÂNÎ, Hasan b. Şihâbuddin (ö.1101/1690)

2789-6
153^{b}-161^{b} vr.
209x151; 146x100 mm.
25 str.
Arap hattı, Abdülgânî b. Salahaddin, 1088 h.

اوله: الحمد لله الفتاح فاطرالسموات والارض فالق الاصباح و اشهد ان لا اله إلا الله
اخره: اللهم اغفرلي ذنوبي واجعلني تخلصا لك في كل ساعة ومن حواه ينتهي

Kelâm literatüründe "insan fiilleri" bahsinde tartışılan "cebir ve ihtiyar" problemini işleyen küçük bir risâledir. Eserine "efâl-i ibâd" konusuyla başlayan müellif, konuyla ilgili ayetleri sıraladıktan sonra, İmâm Eş'arî ve Maturidî ile Mu'tezile imamlarının bu husustaki görüşlerini nakleder. Daha sonra da bu görüşleri genel bir değerlendirmeye tabi tutarak, Ehl-i Sünnetin bu konudaki görüşünün daha isabetli olduğu sonucuna varır. Söz konusu risâlenin tanıtılan bu nüshasının, müellif hattı bir nüshadan istinsah edildiği (bk. vr. 161b) anlaşılmaktadır.

Kaynaklar: *HA*, I, 35; *A'lâm*, I, 35

ed-DÜRRÜ'l-MUNZAM fî İSMİ'l-A'ZAM
(الدر المنظم في إسم الاعظم)

SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (ö.911/1505)

2121
57^{b}-59^{a} vr.
223x153; 160x84 mm.
23 str.
Ta'lik.

اوله: الحمد لله الذي له الاسماء الحسني والصفات العليا والصلاة والسلام سيد محمد
آخره: عن ابن عباس رضي الله عنه قال الم تسمي اسمه الله وهو من اسماء الله تع قد تم الحمد لله

Çok yönlü ve velûd bir müellif olan Suyûtî bu küçük risâlesinde, Esmâ-i Hüsnâ'dan hangisinin ism-i a'zam olduğu konusunu incelemektedir. Müellif, İslâm âlimlerinin bu konudaki farklı görüşlerini sıraladıktan sonra "Allah" ism-i celâl'inin ism-i a'zam olduğu şeklindeki görüşü benimsemektedir.

Kaynaklar: *MLF*, I, 128; *KZ*, I, 734.

EBKÂRU'l-EFKÂR
(ابكار الافكار)

SEYFEDDÎN el-ÂMİDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Ali (ö.631/1233)

1211
216 vr.
283x207; 208x148 mm.
27 str.
Arap hattı, Ahmed b. Ali, 731 h.

اوله: الحمد... اما المقدمة ففي بيان حصره في الجواهر والاعراض واما لا وصول
آخره: احد ظن الوقوع في المستقبل فيه انامها في الوجود و بما استهينا اليه هاهنا

Felsefe ile mezcedilmiş ilm-i kelâm devrinin meşhur sîmalarından olan, engin İslamî bilgisinin yanında derin bir felsefî kültüre de sahip bulunan Âmidî, bu eserinde temel kelâm meselelerini izah ederken, sık sık felsefî açıklamalara yer vermiş, böylece oldukça hacimli bir eser vucûda getirmiştir. Âmidî bu eserinde kendisinden önceki kelâm ulemâsının görüşlerini zayıf bulmakta ve onları tenkide tabi tutmaktadır. Kelâm tarihi açısından büyük öneme sahip eserlerden biri olan *Ebkâru'l-efkâr* henüz neşredilmemiş ve üzerinde de herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Ancak Emrullah Yüksel ***Âmidî'de Bilgi Teorisi*** adlı yayımlanmış (İstanbul 1991) doçentlik çalışmasında bu eserden istifâde ederek pek çok nakilde bulunmuştur.

Kaynaklar: Emrullah Yüksel "Âmidî", *DİA*, III, 57-58.

FERÂ'İDÜ'l-'AKÂ'İD
(فرائد العقائد)

EBU BEKİR EDİB b. ÖMER (ö.1203/1788)

845-32
295b-300b vr.
211x153; Muh. mm.
Muh. str.
Ta'lik

اوله: بسم الواجب الوجود، القادرالخالق للموجود، دل علي وجوده الذي وجب بصنعه المتقن من غير ريب

آخره: قال ابو بكر الاديب ناظم هاتيله اللآلي والدرر. الحمد لله علي الاتمام ثم الصلاة والسلام الناهي

Kelâmî meselelerin hemen hemen hepsinin klasik bir metod üzere ele alındığı manzum bir risâledir. Eser bütün manzûm akâid risâlelerinde olduğu gibi delillerden tecrit edilmiş olarak meseleleri işlemektedir.

Kaynaklar: *OM*, I, 242.

el-FIKHU'l-EKBER
(الفقه الاكبر)

EBU HANÎFE, Numan b. Sabit (ö.150/767)

1364-4
110b-112a vr.
204x145; 142x90 mm.
25 str.
Nesih

اوله: قال اهل التوحيد وما يصح الاعتقاد عليه يجب ان تقول آمنت بالله وملئكته

آخره: وسائر علامات يوم القيامة علي ما وردت الاخبار الصحيحة حق وكائن ولله يهدي من يشاء

Ebû Hanîfe'ye nisbet edilen beş risâlesinden biridir. (bk. *İşâratü'l-merâm*) İmam A'zam bu risâlelerinin en meşhuru olan bu eserinde, akâid meselelerinin çoğuna değinmekle beraber, belli bir tertip izlemiş değildir. Mevzular, kısa ve öz biçimde ele alınmış ve genellikle delil ortaya

konulmamıştır. Pek çok Ehl-i Sünnet âliminin üzerinde çalışma yaptığı bu esere, İmam Maturidî tarafından da bir şerh yapıldığı kaydedilmektedir. Risâlenin Türkçe tercümeleri arasında H. Basri Çantay'ın tercümesi en güzel olanıdır. Risâlenin metin ve şerhlerinin pek çok baskısı yapılmıştır. Kütüphanedeki 1313-3, 2795-7, 2829-4, 1358 numaralarda eserin diğer yazma nüshaları mevcuttur.

Kaynaklar: *MLF*, XIII, 104; *GAS*, I, 414.

ŞERHU'l-FIKHI'l-EKBER
(شرح الفقه الاكبر)

BAHAEDDİN el-BAYRÂMÎ, Muhammed Muhyiddin b. Bahaeddin (ö.956/1549)

1313-1
1^b-263^b vr.
210x150; 150x105 mm.
17 str.
Nesih, 1035 h.

اوله: رب تمم بالخير وخلصنا عن الالتفات الي الغير سبحانك سبحانك ربي
آخره: وبايثار السكوت علي الكلام حكمت الحزم فنحمد الله علي تيسيرالاتمام

Ebu Hanife'ye (ö.150/767) ait akâid risâlelerinin en ünlüsü olan *el-Fıkhu'l-ekber* üzerine yapılmış bir şerhtir. Eser ayrıca *el-Kavlü'l-fasl 'ale'l-Fıkhi'l-ekber* adıyla da bazı kütüphanelerde kayıtlıdır. (Bk. Yurdagür, Deneme, 39)

Kaynaklar: *OM*, I, 41; *ŞAKÂİK*, I, 427; *KZ*, II, 1287.

Fıkh-ı Ekber'e ait kütüphanede mevcut diğer şerhler ise şunlardır:

ŞERHU'l-FIKHI'l-EKBER
(شرح الفقه الاكبر)

EBU'l-MUNTEHÂ, Ahmed b. Muhammed el-Mağnisevî (ö.1000/1610)

1318
24 vr.
202x140; 145x60 mm.
19 str.
Ta'lik, Abduddaif b. Ca'fer b. Mehmed.

اوله: الحمد لله الذي هدانا الي طريق السنة والجماعة بفضله العظيم والصلاة والسلام

آخره: اللهم يا هادي اهدنا الصراط المستقيم بفضلك واحسانك العميم بالحليم

Kütüphanedeki 1219, 1729-5, 2817-16 numaralı kayıtlar eserin diğer nüshalarıdır. Ek 1377, 1378, 1379, 1888 kayıtlı numaralarda ise eserin matbu nüshaları mevcuttur. Eser, Sabit Ünal tarafından Fıkh-ı Ekber ve İzahı adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir. (DİB yay., Ankara 1956, 1985)

Kaynaklar: *OM*, I, 228; *GAS*, I, 413

ŞERHU'l FIKHI'l-EKBER

(شرح الفقه الاكبر)

ALİ el-KÂRÎ, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan (ö.1014/1605)

1317
182 vr.
195x100; 130x40 mm.
21 str.
Ta'lik, 1062 h.

اوله: الحمد لله واجب الوجود والكرم والفضل والجود والاول القديم

آخره: ونسئلك العافية في الدنيا والآخرة وتحيتم لنا بالخير وبلغنا بالمقام الانس

Asıl adı *Minehu'r-ravzi'l-ezher fî şerhi'l-Fıkhı'l-ekber* olan bu eser, mütekâmil kelâm kitaplarının sistematik özelliğine sahip değildir. Şerhte, metindeki kapalı ifadeler açıklanmış, konu ile ilgili ayet ve hadîslerle birlikte İslam âlimlerinin görüşlerine yer verilmiş, Maturidiyye, Eş'ariyye ve Selefiyye arasındaki farklılıkların lafzî olduğu vurgulanmıştır. Pek çok baskısı bulunan eser Yunus Vehbi Yavuz tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Kütüphanedeki 1314, 1315 ve 1316 numaralı kayıtlar şerhin diğer yazma nüshalarına aittir.

Kaynaklar: *GAS*, 413; Ahmet Özel, "Ali el-Kârî", *DİA*, II, 403-406.

el-HABÂ'İK fî AHBÂRİ'l-MELÂ'İK
(الحبائك في اخبار الملئك)

SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (ö.911/1505)

606
126 vr.
125x135; 140x95 mm.
21 str.
Arap hattı.

اوله: الحمد لله جاعل الملئكة رسلا اولي اجنحة مثني وثلاث ورباع والصلاة والسلام

آخره: فالرقيب والعنيد والمعقبات وفي قوله تعالي له معقبات من بين يديه ومن خلفه

İslâm akâidinin meleklere iman esasını detaylı bir şekilde işleyen bir eserdir. Suyûtî, bu eserinde meleklerin yaratılışını, dört büyük melek ile diğer meleklerin özellik ve vazifelerini ele almakta, ismetü'l-melâike bahsi dolayısıyla Hârut ve Mârut kıssasını işlemektedir. Konuyla ilgili islâmî literatürde nadir rastlanan detay sayılabilecek bilgileri ihtiva eden bu eser, Muhammed Said Besyûnî Zaglül tarafından neşredilmiştir. (Beyrut 1408/1988 2. bs.)

Kaynaklar: *MLF*, V, 128; *KZ*, I, 629.

İBDÂ'U HİKMETİ'l-HAKÎM fî BEYÂNİ BİSMİLLAHİRRAHMÂNİRRAHÎM
(ابداع حكمة الحكيم في بيان بسم الله الرحمن الرحيم)

EBU SAİD EL-HADİMÎ, Muhammed b. Mustafa (ö.1176/1762)

2416/2
17^b-52^a vr.
200x145; 145x75 mm.
21 str.
Nesih.

اوله: بسم الله الذي جعل البسملة شريعة للافتتاح الرحمن الذي جعلها للوصول كل بركه

آخره: قريحة جامدة ونتيجة فطت خامدة مع صدوره عند تلائم الالقال وتكثر عورئق الاحوال

Müellif, bu risâlesinde, önce besmeleyi irab yönünden tahlil etmekte, sonra lafza-i celâl üzerinde durmakta ve Rahmân ve Rahîm isimlerinin şerhine girişmekte, son olarak da besmelenin faziletini işlemektedir.

Kaynaklar: *MLF*, XI, 30.

İFÂDETÜ'l-HABER bi-NASSIHİ fî ZİYÂDETİ'l-'UMRİ ve NAKSIHİ
(افادة الخبر بنصه في زيادة العمر ونقصه)

SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (ö.911/1505)

2121-15
51a-52b vr.
223x153; 160x84 mm.
23 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله وسلام علي عباده الذين تصطفي سئل والدي رحمه الله عن العمر
آخره: فانظر الي قوله ان كنت كتبني عندك شقيا ولم يقد ان كنت علمتني شقيا والله سبحانه اعلم

Müellif Suyûtî bu risâlesini, babasının kendisine yönelttiği "ömrün artıp kısalması" konusundaki suâli sebebiyle kaleme almıştır.

Kaynaklar: *MLF*, V, 128; *KZ*, I, 131.

'IKDU'l-LEÂLÎ fî BEYÂNİ 'İLMİHİ TE'ÂLÂ bi-ĞAYRİ'l-MÜTENÂHÎ
(عقد اللآلي في بيان علمه تعالي بغيرالمتناهي)

AKKİRMÂNÎ, Muhammed b. Mustafa (ö.1174/1760)

365-2
22b-31a vr.
207x145; 148x84 mm.
23 str.
Arap hattı, 1181 h.

اوله: الحمد لله الذي توحد بوجوب الوجود والبقاء وتفرد باحاطة علمه بمالا يتهاهي
آخره: فلله الحمد حمد الابرار وعلي رسوله صلاة الاخيار وما نفحت الانوار والازهار

Allah'ın ilminin hâdisâta taallukuna dair olan bu risâlede ma'lûm, ma'kûl, ilmin çeşitleri, ilim-ma'lûm ilişkisi, vücûd-u zihnî ve hâricî, Allah'ın ilminin mevcudâta taalluku ile mevcudâtın zamana bağımlı oluşu gibi konular ele alınmaktadır.

Kaynaklar: *OM*, I, 214.

HÂŞİYE 'alâ 'İKDİ'l-LE'ÂLÎ
(حاشية علي عقد اللآلي)

İZMİRÎ, Ebu'l-Hasan b. Ömer ([?])

365-3
33^b-60^b vr.
207x145; 158x80 mm.
21 str.
Arap hattı, 1181 h.

اوله: الحمد لله الذي احاط علمه بمالا يتناهي من المعلومات وعلمه وكذاته وصفاته

آخره: فلله الحمد علي قضاء الواجب لنقتصر علي هذا التقدير ففيه تبصر وتذكرة لمن تذكر

Bu eser, Akkirmânî'nin (ö.1174/1760) kaleme aldığı *'İkdü'l-le'âlî fî beyâni 'ilmihi teâlâ bi-gayri'l-mütehânî* adlı eserin hâşiyesidir.

Kaynaklar: *DİA*, II, 271.

İŞÂRÂTÜ'l-MERÂM min 'İBÂRÂTİ'l-İMÂM
(اشارات المرام من عبارات الامام)

BEYÂZÎ, Kemaleddin Ahmed b. Hasan b. Sinaneddin (ö.1098/1687)

1361
145 vr.
220x160; 155x91 mm.
25 str.
Ta'lık, 1107 h.

اوله: حامدا لمن شيد اصول الدين بمحكمات كتابه المبين تايسا لمعان الاسعاد ومصليا

آخره: والله المتصرع في التوفيق لتتميم سمعيات الكلام والتسديد في مراحض الاقدام بجاه نبيه

Ebû Hanîfe'nin (ö.150/767) beş eseri vardır. *el-Fıkhu'l-ekber, el-Fıkhu'l-ebsat, er-Risâle, el-'Âlim ve'l-müte'allim, el-Vasıyye.* Osmanlı âlimlerinden Rumeli Kazaskeri Kemaleddin el-Beyâzî bu risâleleri *el-Usûlu'l-münîfe li'l-İmâm Ebû Hanîfe* başlığı altında bir araya getirmiş daha sonra da *İşârâtu'l-merâm min ibârâti'-İmâm* adıyla bu eserini şerh etmiştir. Eser Mısır'da 1368 yılında basılmıştır.

Kaynaklar: *OM*, I, 112; *KZZ*, I, 84.

İTHÂFU'l-MÜRÎD bi-CEVHERETİ't-TEVHÎD
(اتحاف المريد بجوهرالتوحيد)

ABDÜSSELÂM LEKÂNÎ, Ebu'l-İmâm İbrahim b. İbrahim (ö.1041/1631)

1284
332 vr.
195x150; 155x100 mm.
23 str.
Nesih, Muhammed Ebu'l-Hasan b. Muhammed el-Ezherî, 1120 h.

اوله: الحمد لله الذي رفع اهل السنة المحمدية في الخافقين اعلاما ووضع بواضح ادلتهم

آخره: منفصلا بقبوله انه علي ما يشاء قدير ولها لاجابه جدير وصلي الله علي سيدنا محمد

Metni İbrahim Lekânî'ye ait olup 143 beyittir. Ma'rifetullah, akâid, iman, Allah hakkında caiz olan hususlar ve sıfatları, salah-aslah, nübüvvet ve imâmet konularını ele alır. Eser Muhammed Muhyiddin Abdülhamid'in tahkikiyla neşredilmiştir. (Mısır,, 1375/1915) (Metnin diğer şerheleri için bk. Yurdagür, *Deneme*, 80) 1285, 1286 ve 1287 numaralı kayıtlarda eserin diğer yazma nüshaları mevcuttur.

Kaynaklar: *A'lâm*, III, 355; *GAL*, II, 307.

KASÎDETÜ BED'İ'l-EMÂLÎ
(قصيدة بدء الامالي)

el-ÛŞÎ, Ali Osman b. Siracüddin Ali b. Osman el-Ferğânî (ö.575/1179)

Ek 1380-2
1^b-2^b vr.
180x120; Muh. mm.
Muh. str.
Nesih.

اوله: يقول العبد في بدء الامالي لتوحيد بنظم كاللالي له مولانا قديم

آخره: ويعطيه السعادة في المآلي واني الحق ادعو كل وقه لمن بالخير يوما قد دعالي

Türk Kelâmcılarından Ferganalı Ali Osman el-Ûşî'nin Maturidî ekolüne ait ilk manzum eseri olarak bilinen *Emâlî Kasidesi* çok rağbet görmüş bir risâledir. Klasik kelâm tertibi tarzında, meseleleri kısa ve öz ibarelerle ele alan bu kaside genellikle 66 beyit olarak kabul edilir. Risâle *Emâlî, Bed'ü'l-emâlî, Kasîdetü yekûlu'l-'abd, Kasidetü'l-lâmiyye, Lâmiyye-i kelâmiyye, Kasidetü'l-Hanefiyye* gibi adlarla da anılır. Türkiye'de ve dünyada pek çok yazma nüshası ve şerhi bulunan ve müsteşriklerce de neşredilmiş olan (msl. bk. Carmen Arabicum Amâliditum, nşr. P.V. Bohlen, Regensburg 1825) el-Emâli'nin çeşitli yer ve tarihlerde yapılmış baskıları da bulunmaktadır. (msl. Kahire 1820, 1281, 1295; Delhi 1317 gibi). Osmanlı Şeyhulislamlarından Hoca Saduddin Efendi'nin Türkçe manzum tercümesi meşhurdur. Bu tercüme, 1954'de Kemal Edip Kürkçüoğlu tarafından bastırılmıştır. (Ankara) (Kaside üzerinde yapılan bir başka çalışmalar için bk. sh. 116-117)

Kaynaklar: *GAL*, I, 148; *OM*, I, 290-291.

DAV'U'l-ME'ÂlÎ li-BED'î'l-EMÂLÎ
(ضوء المعالي لبدء الامالي)

ALİ el-KÂRÎ, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan (ö.1014/1605)

1322
28 vr.
201x132; 150x83 mm.
25 str.
Arap hattı, Muhammed b. Mahmud,
1134 h.

اوله: الحمد لله وجب وجود ذاته و ثبت كرم وجوده وشهود صفاته

آخره: وطاقتي ونهاية جهدي وطاعتي لكل من دعاي من الانام بالخير يوما من الايام

Ali Osman el-Ûşî'nin (ö.575/1173) ünlü *Emâlî Kasîdesi* 'ne ait bir şerhtir. Söz konusu şerhin kütüphanede 1275, 1322, 1362 ve 1134, 1415, 1416, 1417, 1418 numaralarda birçok yazma nüshası daha bulunmaktadır. Ayrıca kütüphanede 1889 numarada kayıtlı eser, şerhin matbu bir nüshasıdır. Şerhin, *Tuhfetü'l-câlî* adında anonim bir hâşiyesi bulunmaktadır. Hâşiye, İstanbul'da 1318 yılında basılmıştır. Bir çok baskısı yapılan eserin, en son neşri Salip Farfur tarafından bazı notların eklenmesiyle gerçekleştirilmiştir.

Kaynaklar: Ahmed Özel, "Ali el-Kârî", *DİA*, II, 403-405; *KZ*, II, 1090, 1350.

el-KASÎDETÜ'n-NÛNİYYE
(القصيدة النونية)

HIZIR BEY b. Celaleddin Ahmed Paşa (ö.863/1458)

2844-4
52b-54b vr.
220x158; Muh. mm.
Muh str.
Ta'lık, Muhammed b. Ahmed.

اوله: الحمد لله علي الوصف والشان منزه الحكم عن اثار البطلان

آخره: ودام نصرة من بالخير يذكرني ما اخضر وجه الربي من قطر نيسان

Bütün beyitleri "nun" ile bittiği için bu isimle anılmış olan bu manzum risâle, yüz beş beyitten ibaret olup, hemen hemen bütün kelâmî konuları ihtiva etmektedir. *Cevâhiru'l-'akâid* olarak ta bilinen eserin üzerine çok sayıda şerh ve hâşiye çalışması yapılmıştır. Risâle bir kaç defa basılmıştır. İsmail Hakkı Bey'e ait Türkçe şerhi İstanbul'da 1894 yılında tab edilmiştir. Kütüphanedeki 1359, 2817-5, Ek 1441, 1380-4 numaralarda eserin matbu nüshaları bulunmaktadır. (Kasîde üzerinde yapılan çalışmalar için bk. sh.102, 113-125 127)

Kaynaklar: *MLF*, IV 100; *KZ*, II, 1384.

el-KAVLU'l-MUHTASAR fî 'AlÂMÂTİ MEHDİ el-MUNTAZAR
(القول المختصر في علامات مهدي المنتظر)

Radiyyüddin b. Abdurrahman el-HEYTEMÎ (ö.1041/1631)

2230
17 vr.
220x160; 170x175 mm.
18 str.
Nesih, Yusuf b. İsmail, 1150 h.

اوله: الحمد... اما بعد فهذا كتاب لقباق القول المختصر في علامات المهدي المنتظر
آخره: مما مر بخلاث الرفع ثم رايت بعضهم اشارالي اناالتخريب تاخر علي الرفع العلم

Müellif Radiyyüddin el-Heytemî, risâlesinde mehdî hakkındaki hadîsleri sıralamakta ve bu hadîslerin metin ve senedi ile ilgili İslam âlimlerince yapılan değerlendirmeleri zikretmekte, sonra da bu konudaki kendi tercihini belirtmektedir.

Kaynaklar: *MLF*, IV, 160.

el-KAVLU's-SEDÎD fî ŞERHİ KELİMETİ't-TEVHÎD
(القول السديد في شرح كلمة التوحيد)

İBRÂHİM KÛRÂNÎ, Hasan b. Şihabuddîn (ö.1101/1690)

1329
141 vr.
215x140; 150x90 mm.
17 str.
Nesih, 1071 h.

اوله: الحمد...اما بعد فهذا ايها الزكي المتوقد هو القول السديد المعرب
آخره: وجعلنا من اهل الاالهٰ الا الله ظاهرا وباطنا اولا وآخرا بمنه وكرمه امين

Kelime-i tevhîd'in irab tahlili ile başlayan risâlede, daha sonra kelime-i tevhîd'in fazileti ile ilgili hadîsler yer almaktadır. Eserde Rahmân ve Rahîm isimlerinin şerhleri yapılmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, I, 21; *A'lâm*, I, 35; *OM*, I, 337.

el-KEHFU ve'r-RAKÎM fî ŞERHİ BİSMİLLAHİRRAHMÂNİRRAHÎM
(الكهف والرقيم في شرح بسم الله الرحمن الرحيم)

GEYLÂNÎ, Abdülkerim b. Abdülkadir (ö.805/1385)

365-1
1b-21a vr.
207x145; 157x100 mm.
21 str.
Arap hattı, 1133 h.

اوله: الحمد لله الكامن في كنه ذاته الكامن في عما غياباته الاحد في سماء الواحد في تعدد ذاته
آخره: ولا كان مقالتهم ولا كان ما قلنا ولا بنتم عنا وعنكم بنا والحمد لله وحده

Risâlede ilk olarak besmelenin irab bakımından tahlili yapılmaktadır. Daha sonra Allah'ın isimleri kısaca ele alınmakta, bunlar arasında Rahmân ve Rahîm isimleri şerh edilmekte, daha sonra da "arş" hakkında bilgi verilerek, arşın Rahmân ismiyle münasebeti incelenmektedir.

Kaynaklar: *MLF*, V, 313; *GAL*, II, 206.

KEŞFÜ'l-HAZER fî EMRİ'l-HIZIR
(كشف الحذر في امر الخضر)

ALİ el-KÂRÎ, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan (ö.1014/1605)

2824-3
29b-42a vr.
217x148; 163x87 mm.
25 str.
Nesih, İbrahim Muhammedî, 1138 h.

اوله: الحمد لله الذي اوجدنا بجوره ودعانا ملطفه الي شهوده وهدانامن فضله الي القيام
آخره: ويقاس والملوك الحدادين فسبحان من اقام العباد فيما اراد والتسليم اسلم

Hızır (a.s.) hakkında yazılmış bir risâledir. *Keşfu'l-hıdr fî halli'l-Hızır* olarak da bilinen eser, bir giriş ve iki kısa bölümden oluşmaktadır. Girişte Kehf

suresinde yer alan Mûsâ kıssasının tefsiri yapılmaktadır. Birinci bölümde, Hızır'ın mevcudiyeti ve yaşamakta olduğu konusundaki görüşler ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise Hızır'ın uzun yaşamadığı ve Hz. Peygamberle görüşmediğini kabul edenlerin görüşleri kaydedilmekte ve bu görüşlere cevaplar verilmektedir. Risâle yayımlanmıştır. (Kazan ts.)

Kaynaklar: Ahmed Özel, "Ali el-Kârî", *DİA*, II, 403; *GAL*, II, 395.

el-KISTÂSU'l-MUSTAKÎM li-TAKVÎMİ EHLİ't-TA'LÎM
(القسطاس المستقيم لتقويم اهل التعليم)

GAZZÂLÎ, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed (ö.505/1111)

2797-10
68b-81b vr.
233x134; 166x78 mm.
33 str.
Ta'lık, Sımkeşzâde Hasan b. Şeyh Muhammed, 1155 h.

اوله: الحمد...واقول اخواني هل فيكم يعيرني سمعه لاحدثه بشئ من اسماري
آخره: منصب العارفين وان كثيرا لضلون باهوائهم بغير علم اذ ربك هو اعلم بالمهتدين

Gazzâlî bu risâlesinde, mizanın dereceleri, Ehl-i Ta'lîmin keyfiyeti, yeis, kıyas, rey konularını ele almakta ve Ehl-i Ta'lîm'in görüşlerini Ehl-i Sünnet açısından değerlendirmeye tabi tutmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, I, 66; *KZ*, II, 1326.

el-KİFÂYE fi'l-HİDÂYE
(الكفاية في الهداية)

SÂBÛNÎ, Nureddin Ahmed b. Mahmud (ö.580/1184)

1364-1
1b-78a vr.
204x145; 142x90 mm.
25 str.
Nesih.

اوله: الحمد لله واجب الوجود وبقائه الواسع جوده وعطائه القديم به واحسانه العميم
آخره: صلي الله عليه وسلم خير الانام تمت الكتاب الكفاية في شرح الهداية في اصول الكلام

Eserde Allah'ın varlığının delilleri, akıl-nakil ilişkisi, sıfâtullah, kelâmullah, ru'yetullah, nübüvvet, imâmet, efâl-i ibâd, salah-aslah, rızık, kaza-kader, ashab-ı kebâir, şefaat, iman-islam konuları ele alınmıştır. el-Kifâye gerek tertip, gerek dilinin sağlamlığı ve gerek üslup ve ifadesinin açıklığı ve sadeliği bakımından Mâtürîdiyye'nin boşluk dolduran önemli eserlerinden biri olma vasfını taşır. Müellif konuları izah ederken daha çok fıtrat-ı selîmeye, akla ve kelimelerin dildeki istimal tarzına isnad etmektedir. Müellif daha sonra bu eserini *el-Bidâye fî Usûliddin* adıyla ihtisar etmiştir.

Kaynaklar: *MLF*, II, 111, 171; *GAL*, I, 464. Topaloğlu, Maturidiyye akaidi
s. 32-34

KİTÂBU'l-'ÂLİM ve'l-MÜTE'ALLİM
(كتاب العالم والمتعلم)

EBU HANÎFE, Numan b. Sabit (ö.150/767)

1364-3
100b-110a vr.
205x145; 137x87 mm.
25 str.
Ta'lık.

اوله: ان الحمد لله من لا يموت وصمد لا يطعم وقيوما لا ينام
آخره: يعرفون نعمة الله ثم ينكرونه من الله الواحد الذي ليس كمثله وهو علي كل شيئ قدير

İmam A'zam Ebu Hanîfe'nin talebelerinden birisinin kendisine sorduğu sualler ve ona verilen cevapları ihtiva eden risâlede soruyu cevaplandıran ve soru sahibi "el-'Âlim" ve "el-Müte'allim" kelimeleriyle karşılanmıştır. Eserde, akâidle ilgili kırk üç soru ve cevap vardır. 1348 yılında Haydarabad'da basılmış olan risâle Mustafa Öz tarafından İmâm-ı Azam'ın diğer risâleleriyle birlikte Türkçe'ye çevrilerek asıllarıyla birlikte neşredilmiştir. (İstanbul 1991).

Kaynaklar:*MLF*, XIII, 104; *GAS*, I, 418, 611.

KİTÂBU'l-CÂMİ' li-ŞU'ABİ'l-ÎMÂN
(كتاب الجامع لشعب الايمان)

BEYHAKÎ, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin (ö.458/1066)

565, 566
I c. 501 vr., II. c.386 vr.
I c.305x205 ; 241x128 mm;
II. c.308x210 ; 240x117 mm
I. c 35 str.; II. c.35 str.
Arap hattı, Ahmed Cemâziyyü'l-Ezherî,
1123 h.

اوله: قال الحمد لله الواحد القديم الماجد العظيم واسع الصليم الذي خلق الانسان
آخره: كما ذكرنا في اول الكتاب واخرجه البخاري عن عبد الله ابن دينار والحمد لله رب العالمين

İmân'ın altmış şube olduğunu bildiren hadîsin geniş manada şerhi sayılabilen bu eserde, imanın şube ve hasletleri ele alınmaktadır. Eser iki cilttir. (Söz konusu eserin kütüphanede mevcut olan Türkçe şerhi için bk. sh. 105)

Kaynaklar: *MLF*, I, 206; *GAL*, I, 363.

KİTÂBU'l-ERBAÎN fî USÛLİ'd-DÎN
(كتاب الاربعين في اصول الدين)

FAHREDDİN er-RÂZÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer (ö.606/1209)

1213
234 vr.
192x165; 149x112 mm.
21 str.
Nesih, Tavusî, 811 h.

اوله: سبحان المتفرد في قيوميته بوجوب الازلية والبقاء المتوحد في قيومية الالهية
آخره: ما انت اهله ولا تفعل بي ما انا اهله برحمتك ياارحم الراحمين والحمد لله رب العالمين

Fahreddin er-Râzî'nin oğlunun sorduğu sorulara verdiği cevaplardan oluşan bu eser, klasik bir kelâm kitabı tertibindedir. Oldukça hacimli ve kırk meseleden müteşekkil olan eserde, felsefî bahisler, müstakil bölümler içerisinde ele alınmış ve semiyyâta, nübüvvâttan önce yer verilmiştir.

Kütüphanedeki 1651 numaralı kayıt, eserin bir başka yazma nüshasına aitir. Söz konusu eser Haydarabad'da 1353 yılında yayımlanmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, XI, 793; *GAL*, I, 507.

el-KİTÂB fî HALLİ'l-MÜŞKİLÂT ve'l-MÜTEŞÂBİHÂT mine'l-AHADÎSİ ve'l-ÂYÂT

(الكتاب في حل المشكلات والمتشابهات من الاحاديث و الآيات)

İBN FÛREK, Ebu Bekir Muhammed b. Hasan (ö.405/1015)

433
74 vr.
241x160; 165x90 mm.
27 str.
Nesih, Müezzinzâde Hafız Süleyman b. Hacı Ahmed, 1164 h.

اوله: الحمد لله المتفضل المطول بايادية ومنته الذي خص من شاء بهدايته

آخره: وتصحيح ما قلنا فعلي ذلك فلنترتب انشاء الله تعالي عز و جل

Eş'arî ekolünün tanınmış simalarından olan İbn Fûrek, bu eserinde haberî sıfatların te'vilini ele almaktadır. İki bölümden oluşan eserin birinci bölümünde hadîslerde geçen haberî sıfatların te'villeri üzerinde durulur. İkinci bölümde ise İbn Huzeyme'nin Kitabu't-Tevhîd'inde ve Ahmed b. İshâk ed-Dabu'î'nin el-Esmâ ve's-sıfat adlı eserinde haberî sıfatlara dayanarak savundukları inançlar reddedilir.Birçok defa yayımlanan eser son olarak Musa Muhammed Ali'nin tahkikiyle tekrar yayımlanmıştır. (Beyrut 1983).

Kaynaklar: *MLF*, IX, 208; *GAL*, I, 166; Y. Şevki Yavuz, *İAÜŞ*, 66-119.

KİTÂBU'l-ÎMÂN ve'l-İSTİHSÂN

(كتاب الايمان والاستحسان)

BİRGİVÎ, Muhammed b. Pir Ali (ö.981/1573)

596-597
I. c. 242 vr. II. c. 33 vr.
I c. 205x135; 145x72 mm.
II. c. 205x135; 145x72 mm.
I. c. 21 str.; II. c. 21 str.
Ta'lık, Abdullah b. Şeyh Müstakîm b. Şeyh Musa 1110 h.

اوله: الحمد... كتاب الايمان وفيه اربعة ابواب الباب الاول فيما يتعلق بنفي الايمان والاسلام
آخره: فعند ذلك يورد نفسه الموارد التي تهلك مع ابواب التسعة

Eser, iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümün ilk bahsi, iman ve İslam'ın tarifidir. Daha sona şirk ve kebâir, kadere iman, kabir azabı, kıyamet alâmetleri gibi konular ele alınmaktadır. Hz. Peygamberin'in şemaili verilmekte ve gazevâtı anlatılmaktadır. Birinci bölümün son bahsinde Arap kabileleri ele alınmaktadır. Eserin II. bölümü olan Kitâbu'l-istihsân'da ise, ayet ve hadîslerin ışığı altında İslamî ve ahlakî mevzular işlenmektedir.

Kaynaklar: *SO*, IV, 121; *GAL*, II, 440.

KİTÂBU'r-RÛH
(كتاب الروح)

İBN KAYYİM el-CEVZÎ, Şemseddin Ebu Abdullah (ö.751/1350)

1481
169 vr.
215x159; 148x113 mm.
21 str.
Arap hattı, 825.

اوله: الحمد لله رب العالمين الرحمن الرحيم مالك يوم الدين انتهي
آخره: ضل سعيهم في الحيات الدنيا وهم يحسنون صنعا انه سميع الدعاء اهل الرجاء

Müteahhirîn-i selefiyyeden olan İbn Kayyim'in bu eseri Rûh konusundaki önemli kaynaklardan biridir. Eser, 1405 yılında Beyrut'ta basılmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, IX, 106; *KZ*, II, 1421.

KİTÂBU'r-RÛH fî 'İLMİ'r-RÛH
(كتاب الروح في علم الروح)

KÂFİYECİ, Muhyiddin Muhammed b. Süleyman (ö.879/1474)

2828-10
169b-175b vr.
230x163; 157x110 mm.
19 str.
Ta'lık kırması.

اوله: الحمد لله الذي انعم علينا بنعمة الاشباح والارواح
آخره: هذا وا الد اراح لك البقاء وسيبيه اخره بقلبي وسمه

Müellif bu eserinde, ruhun bedenden ayrıldıktan sonraki halini, aklın şeref ve kemâlini incelemekte, ve son olarak da "ruh mu akıl mı daha üstündür?" sorusunu cevaplamaya çalışmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, X, 51; *GAL*, II, 115.

KİTÂBU'ş-ŞERÎ'A
(كتاب الشريعة)

ACURRÎ, Ebu Bekir Muhammed b. Hüseyin (ö.360/971)

1360 189 vr. 243x160; Muh. mm. Muh str. Arap hattı, Ömer b. İbrahim Ali el-Hirad, 620 h.

اوله: قال محمد ابن حسين الاجري رحمه الله احق ما اسداد به الكلام الحمد لله مولنا الكريم
آخره: وعصمنا من الخطا والذلل برحمته واغفرلنا والوالدينا لجميع المسلمين

Eser 23 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde cemaat olmanın lüzumu, ikinci bölümde, dinde münakaşa ve cedelin zemmi, üçüncüde, iman ve İslâm'ın tarifleri, dördüncü bölümde ilâhiyyât, ilerleyen bölümlerde ise, semiyyât, nübüvvât ve imâmet gibi konular işlenmektedir. Eser 1983 yılında Beyrut'ta basılmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, IX, 243; *GAL, Suppl.*, I, 274.

KİTÂBU TEFSÎRİ'l-ESMÂ ve's-SIFÂT
(كتاب تفسير الاسماء والصفات)

BEYHAKÎ, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin (ö.458/1066)

598
218 vr.
223x158; 162x80 mm.
21 str.
Nesih, Hacı İbrahim b. Hacı Muhammed, 1154 h.

اوله: قال كتاب اسماءالله جل شانه وصفاته دل كتاب الله شبحانه وتعلي علي اثباتها .

آخره: وقد تركت من الاحاديث التي رويت في امثال ما اوردته ما دخل معناه

Esmâ-i Hüsnâ literatürünün önemli örneklerinden biri olan bu eser, Allah'ın varlığının isbatıyla başlar. Eserin müteakip bölümlerinde sıfâtullah ve Allah'ın isimleri hakkında teferruatlı bilgiler bulunmaktadır. Sıfatların anlaşılması konusunda selef metodunu benimseyen müellif, sıfâtullahı kendi içerisinde bölümlere ayırararak incelemektedir. Eser matbudur. (Mısır 1358; Riyad 1961; Beyrut 1984.)

Kaynaklar: *MLF*, I, 206; *KZ*, II, 1391; Y. Şevki Yavuz "Beyhakî", *DİA*, VI, 61.

KİTÂBU't-TEZKİRE bi-AHVÂLİ'l-MEVTÂ ve bi-UMÛRİ'l-ÂHİRE
(كتاب التذكرة باحوال الموتي وبامورلآخرة)

KURTUBÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed (ö.671/1272)

398
279 vr.
256x182; 199x137 mm.
21 str.
Arap hattı, Ahmed b. Ali b. Muhammed ed-Dımeşkî, 760 h.

اوله: الحمد لله العالي الاعلي الولي المولي الذي خلق فاحيا وحكم علي خلقه بالموت والفنا

آخره: نسئل الله العظيم رب العرش العظيم ان توفنا مسلمين وان يخلقنا بالشهداء والصالحين

Sem'iyyâtla alakalı olan bu hacimli eserde, doksan dokuz bölüm içerisinde kabir hayatından başlamak üzere kıyamet, mahşer, mizan, sırat, cennet, cehennem gibi ahiret ahvâli ele alınmaktadır. Kütüphanenin 399-1, 400, 401 numaralı kayıtları da bu eserin diğer yazma nüshalarına aittir. Söz konusu eserin bu yazma nüshanın müellife ait nüshadan istinsah edildiği anlaşılmaktadır. (bk. vr. 279a) Eser matbudur. (Beyrut 1985; Kahire 1987).

Kaynaklar: *MLF*, IX, 19; *KZ*, I, 390.

KİTÂBU'l-VASİYYE
(كتاب الوصية)

EBU HANÎFE, Numan b. Sabit (ö.150/767)

1364-5
112^{b}-113^{b} vr.
204x145; 147x90 mm.
25 str.
Nesih.

اوله: اعلموا اصحبي واخواني ان مذهب اهل السنة والجماعة علي اثناعشر نوعا

آخره: ونعوذ بالله من الزيادة والنقصان ومن البدع والطغيان

İmâm-ı Azam'ın akâidle ilgili bazı görüşlerinin yer aldığı bu risâle, Mustafa Öz tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiş ve aslı ile birlikte İmâm-ı A'zam ve Beş Eseri başlığıyla yayımlanmıştır. (İst. 1981). Kütüphanedeki 128-2, 1029-9, 1313-2, 1318-6, 1377, 1729-3, 2796-6, 2517-25, 2829-3 ve Ek 1379-2 numaralı kayıtlar bu risâlenin diğer yazma nüshalarına aittir. (Kütüphanede bulunan matbu şerhi için bk. "Şerhu'l-vasıyye")

Kaynaklar: *MLF*, XIII, 104; *GAS*, I, 412.

el-MAKSADU'l-ESNÂ fî ŞERH ESMÂİLLAHİ'l-HÜSNÂ
(المقصد الاسني في شرح اسماء الله الحسني)

GAZZÂLÎ, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed (ö.505/1111)

1531
38 vr.
214x150; Muh. mm.
Muh. str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله المتفرد بكبريائه وعظمته المتوحد بتعاله وحمدا نيته

آخره: وعلي آله اهل الكرامة والتقي واصحابه اولي الالباب والنمي

Risâle, kendi içerisinde çeşitli alt başlıklara ayrılan üç bölümden oluşmaktadır. Eserde evvela, isim-müsemmâ ve esmâ-i hüsnâ konuları incelenmekte, daha sonra bu isim ve sıfatların Allah'a ait olduğu ele alınmakta ve sıfâtullah konusunda Ehl-i Sünnet'in görüşleri belirtilmektedir. Kütüphanedeki 1530 numaralı kayıt, eserin bir başka yazma nüshasına aittir. Eser matbudur. (Beyrut ts.)

Kaynaklar: *MLF*, I, 66; *GAL*, I, 421.

el-MEŞREBÜ'l-VERDÎ fî MEZHEBİ'l-MEHDÎ
(المشرب الوردي في مذهب المهدي)

ALİ el-KÂRÎ, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan (ö.1014/1605)

2824-4
43^b-63^b vr.
217x148; 163x87 mm.
25 str.
Nesih, İbrahim Muhammedî Katib-i Parmaksız Ahmet Kethüdâ, 1138 h.

اوله: الحمد لله الذي اوضع سبيل الذين باجتها الامة امجتهدين وجعلنا ببركاتهم
آخره: وسلام علي عباده الذين اصطفي وصلي الله علي سيدنا محمد وعلي اله وصحبه وسلم

Risâle, mehdî hakkında varid olan hadîslerin yazılması ile başlamaktadır. Bu hadîsler üzerinde İslam âlimlerinin görüşlerini de kaleme alan müellif, daha sonra da mehdî'nin fıkhî açıdan içtihada sahip biri olarak mezhepler üstü bir dirâyete sahip olduğunu belirtmektedir. Risâle İstanul'da 1278 yılında basılmıştır.

Kaynaklar: Ahmed Özel, "Ali el-Kârî", *DİA*, II, 403-406.

el-MEVÂKIF fî 'İLMİ'l-KELÂM
(المواقف في علم الكلام)

ADUDUDDÎN el-ÎCÎ, Abdurrahim b. Ahmed (ö.756/1355)

1376
134 vr.
260x180; 185x110 mm.
23 str.
Dîvânî.

اوله: الحمد لله العلي شانه الجلي ترهانه القوي سلطانه الكامل وقوله الشامل

آخره: وللفقهاء في معاملتهم فلاف خارج عن فننا وليكن هذا آخر الكلام

Eş'arî kelâm metodunu benimseyen Adududdin el-Îcî'nin bu eseri, kısa bir mukaddime ile kendi içlerinde çeşitli maksat ve mirsadlara ayrılan altı mevkıftan oluşmaktadır. Altıncı mevkıfın sonunda itikâdî İslam fırkalarının incelendiği özel bir bölüm bulunmaktadır. Klasik kelâm tarzında kaleme alınan eser, akâidin hemen hemen her konusuna değindiği için hayli rağbet görmüş ve üzerinde şerh ve hâşiye çalışmaları yapılmıştır.Eserin en meşhur şerhi, Seyyid Şerif Cürcânî'ye aittir.

Kaynaklar: *MLF*, V, 119; *KZ*, II, 1891.

ŞERHU'l-MEVÂKIF
(شرح المواقف)

SEYYİD ŞERİF CÜRCÂNÎ, Ali b. Muhammed (ö.816/1413)

1341
316 vr.
225x130; 185x100 mm.
37 str.
Nesih, 876 h.

اوله: سبحان من تقدست سبحات جماله عن سمت الحدوث والزوال وتنزهت

آخره: واليكن هذا اخر الكلام من كتاب المواقق ونسئل الله تعالي ان يثبت قلوبنا علي دينه

Hemen hemen bütün kelâm ve felsefe bahislerinin veciz ve muhtasar bir şekilde işlendiği *el-Mevâkıf* müellifine haklı bir şöhret kazandırmıştır. Bu ünlü kelâm metninin Seyyid Şerif Cürcânî tarafından klasik kelâm metoduyla yapılan şerhi Osmanlı medreselerinde uzun yıllar ders kitabı olarak okutulmuştur. Söz konusu şerhin bazı hâşiyeleriyle birlikte yapılmış baskıları

bulunmaktadır. Kütüphanede 1342, 1343, 1344, 1345, 1346 numaralarda kayıtlı nüshalar eserin diğer yazmalarıdır. Kütüphanenin ek bölümünün 1413, 1441, 1951, 1952 numaralı kayıtları ise eserin matbu nüshalarına aittir.

Kaynaklar: *MLF*, VIII, 216; *GAL*, II, 209; Ahmet Ateş, "Îcî", *DİA*, VI, 921-925; Yurdagür, *Deneme*, 62, 63.

ŞERHU'l-MEVÂKIF
(شرح المواقف)

HOCAZÂDE, Muslihuddin Mustafa b. Yusuf (ö.893/1487)

1219-1
1^b-104^b vr.
175x130; 125x80 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: سبحانك نحمدك اللهم يا من لا بداية لوجوده ولا نهاية لكرمه وجوده يا من تنزه بجلال ذاته
آخره: ان يكون ذاتيا لبعض عرصيا ونفسا لا جزء المدعو ليس الناقل يتم المط

Kaynaklar: *OM*, I, 293; *KZ*, II, 1891.

ŞERHU'l-MEVÂKIF
(شرح المواقف)

Seyfeddin Ahmed el-EBHERÎ ([?])

1347
142 vr.
280x180; 210x140 mm.
31 str.
Dîvânî.

اوله: يتصمن اكثر مقاصد ارباب الكلام سحا الا شعريين ومباحث الهيات
آخره: حتي يكون الغالب عليه ما قال معلوما قد تعزز ولك المعلوم

Eserin bu yazması, noktasız harflerle divânî hattıyla yazılmış orijinal bir nüshadır.

Kaynaklar: *KZ*, II, 1891.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-MEVÂKIF
(حاشية علي شرح المواقف)

FENÂRÎ, Hasan Çelebi b. Muhammed Şah (ö.886/1481)

1260-1
1^b-56^b vr.
179x123; Muh. mm.
Muh. str.
Ta'lık.

اوله: قال فالبسملة اولا تيحنا فان قلت ليس البسملة مدخل في الاشارات المذكورة

آخره: وان ينفع المخلصين ويجعله ذخرا ليوم الدين والحمد لله رب العالمين

el-Mevâkıf metnine, Seyyid Şerif el-Cürcânî (ö.816/1413) tarafından yapılmış ünlü şerh üzerine yazılmış bir hâşiyedir. Kütüphanedeki 1258 ve Ek 1413, 1,2,3, 1952-7 numaralı kayıtlarda eserin diğer yazma nüshaları bulunmaktadır.

Kaynaklar: *SO*, III, 112; *KZ*, II, 1891.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-MEVÂKIF
(حاشية علي شرح المواقف)

MOLLA KASIM, İ'zarî (ö.901/1495)

1219-2
105^b-130^b vr.
175x130; 125x80 mm.
20 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله عظمت نعمته وعمت وسبقت رحمته وتمت جعل العسرين

آخره: بعد العلم بان الخط بالنفي في قول الفلسفة ماذا اعلي ما بيناه لا وجه لا برار من القول

Seyyid Şerif Cürcânî'nin kaleme aldığı Şerhin sadece "ilâhiyyât" kısmına ait bir hâşiyedir.

Kaynaklar: *Şakâik*, I, 800; *KZ*, II, 1892.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-MEVÂKIF
(حاشية علي شرح المواقف)

KASTALÂNÎ, Muslihiddin Mustafa (ö.901/1481)

1570-5
151^b-164^b vr.
175x125; 127x83 mm.
21 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد...قوله وقد اختلفوا في احسن المامور به قال في ميزان الحسن الثابت المامور به
آخره: ويفنع الله والله ولي البراية والرساد بيده ازمنة العصمة والسداد

Hâşiye'nin bu yazma nüshasının müellif hattı bir nüsha ile mukabele edildiği anlaşılmaktadır. (bk. vr. 164b)

Kaynaklar: *HA*, II, 4330 *KZ*, II, 1893.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-MEVÂKIF
(حاشية علي شرح المواقف)

MOLLA LÜTFÎ, Lütfullah Muhammed b. Hasan (ö.904/1499)

1219-1
9148^b-157^b vr.
Muh. mm
17 str.
Ta'lık.

اوله: سبحانك نحمدك اللهم يا من لا بداية لوجوده ولانهايت لكرمه وجوده
آخره: لجواز ان يكون ذاتيا لبعض عرضيا لبعض ونفسا لاجزاء لمدعي

Kaynaklar: *SO*, IV, 90; *KZ*, II, 1892.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-MEVÂKIF
(حاشية علي شرح المواقف)

KADIZÂDE, Ahmed b. Mehmed Emin el-İstanbulî (ö.988/1580)

2338
155 vr.
207x139; 130x63 mm.
23 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد... قال الفاضل شريف كتابه علي ثلاثة اقسام واردفها بتكملة وفنين اقول
آخره: وظاف البيان ولكنه انما يناسب عاد بنفسه وكم من عائب قولا صحيحا وآفته من فهم سقيم

Kaynaklar: Özege, *Katalog*, I, 203.

HÂŞİYE 'alâ EVVELİ'l-İLÂHİYYÂT mine'l-MEVÂKIF
(حاشية علي اول الالهيات من المواقف)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-77
349a-350b vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lık kırması.

اوله: قوله في الالهيات اي امسائل المنسوبة الي الاله الفرد الواجبي المعبود بحق
آخره: كل متغير حادث في معرض المنع وما استدل به عليه غير تام ولا وجه للحكم

Meşhur Osmanlı Şeyhülislâmı Kemâlpaşazâde tarafından *Şerhü'l-Mevâkıf*'ın ilâhiyyât kısmına yapılmış bir hâşiyedir.

Kaynaklar: Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 88, 111.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-MEVÂKIF
(حاشية علي شرح المواقف)

ŞİRVÂNÎ, Fethullah b. Muhammed Emin (ö.1036/1616)

1219-7
158b-198b vr.
175x130; 125x80 mm.
20 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله لوليه والصلاة والسلام علي نبيه قوله بناء علي عليه الخاصه عند قد ماء المتكلم
آخره: اقول اسناد الافعال الي قد رهم يستلزم انكار كونهم بقدرهم

Bu hâşiye de, *Şerhu'l-Mevâkıf*'ın ilâhiyyât kısmına aittir.
Kaynaklar: *MLF*, II, 23; *KZ*, II, 1893.

TA'LÎKA 'alâ HÂŞİYETİ'l-MEVÂKIF
(تعليقة علي حاشية المواقف)

MÜEYYİZÂDE, Abdurrahman b. Ali (ö.922/1516)

1219-3
131^b-143^b vr.
175x130; 125x80 mm.
17 str.
Ta'lık.

اوله: سبحانك اللهم يا من افاض علي نوع الانسان انواع العلوم والكمالات
آخره: فلا مجال التفسير التقدم بالتقوم فلا شكال باق مؤيد زاده

Şerhu'l-Mevâkıf üzerine yazılmış hâşiyeler üzerinde de yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Bu risâle, eserin bazı bölümleriyle ilgili açıklamalardan oluşan risâlelerden biridir.
Kaynaklar: *SO*, III, 310; *GAL*, II, 228.

CEVÂHİRU'l-KELÂM
(جواهر الكلام)

ADUDUDDÎN el-ÎCÎ, Abdurrahim b. Ahmed (ö.756/1355)

1332
1^b-27^b vr.
215x125; 138x60 mm.
23 str.
Ta'lik, Sa'deddin b. Süleyman, 1175

اوله: الحمد لله الذي علم بالقلم علم الانسان ما لم يعلم وصلي الله علي نبيه محمد
اخره: يحبون ان تشيع و اسوة بالرسول وجعلنا الله ممن اتبع الهدي و اهتدي به

Adudiddin el-Îcî'nin özelikle Osmanlı medreselerinde son derece ilgi görmüş olan eseri el-*Mevâkıf fî 'ilmi kelâm* 'ın muhtasar şekli olan *Cevâhiru'l-kelâm,* kelâm ilmi hakkında bir mukaddime ile başlamakta, umûr-i âmme, vucûb, imkân, cevher-a'râz, ilâhiyyât, nübüvvât, sem'iyyât ve imâmet gibi konuları işlemektedir.

Kaynaklar: *MLF*, V, 119; *KZ*, I, 1894.

SİLKU'n-NİZÂM li-CEVÂHİRİ'l-KELÂM
(سلك النظام لجواهر الكلام)

HALEBÎ, İbrahim b. Mustafa (ö.1190/1776)

1332-2
29^{b}-244^{a} vr.
212x125; 138x60 mm.
23 str.
Ta'lık, Mir Osman b. Ahmed Paşa, 1175 h.

اوله: الحمد لله الذي ايدنا في مواقف توحيده باقامة الحجج واطلعنا علي مقاصد محيده
آخره: جعلنا الله ممن اتبع الهدي واهتدي فهدي انه ولي الهداية

el-Mevâkıf 'ın muhtasarı olan *Cevâhiru'l-kelâm* üzerine yapılmış bir şerhtir.

Kaynaklar: *MLF*, I, 112.

el-MUHASSAL fî USÛLİ'd-DÎN
(المحصل في اصول الدين)

FAHREDDİN er-RÂZÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer (ö.606/1209)

1365
146 vr.
270x180; 199x121 mm.
21 str.
Arap hattı, Muhammed b. Ubeyd b. Muhammed el-Hilâlî, 881 h.

اوله: الحمد لله المتعالي بجلال احديته عن مشابهة الاعراض والجوهر المقدس
آخره: لما جاء به الرسول غير معلوم ضرورة بل نظرا والله اعلم حسبنا الله ونعم الوكيل

Felsefe ile kelâmı en bariz bir şekilde birbirine meczeden müellifin bu metodunu yansıtan eserlerinden biri olan *el-Muhassal,* kendi aralarında bölümlere ayrılan dört kısımdan oluşmaktadır. Kütüphanedeki 1366 numaralı kayıt eserin bir başka yazma nüshasına aittir.Eser Hüseyin Atay tarafından *Kelâma Giriş* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir. (Ankara 1978)

Kaynaklar: *MLF,* XI, 79; *KZ,* II, 1614.

el-MUHTASAR fî BEYÂNİ'l-İ'TİKÂD
(المختصر في بيان الاعتقاد)

YAHYA b. EBİ BEKİR el-HANEFÎ (I ? I)

1729-2
60b-66a vr.
198x118; 133x61 mm.
21 str.
Nesih, 1043 h.

اوله: الحمد لله المتوحد بازلي الوجود والذات المتفرد بقدم النعوت والصفات
آخره: الاول محمد والثاني الرسول والثالث الله وكان نقش ابي بكر نعم القادر هو الله

Risâlede iman ve İslam tarifi ve inanılması gereken akâid esasları, elfâz-ı küfür ele alınmakta ve devamında ilâhiyyât, semiyyât, nübüvvât ve imâmet konuları yedi bölüm içerisinde işlenmektedir. Risâle, Marie Bernard tarafından 1982 yılında Kahire'de 6 sayfalık Fransızca önsözle birlikte neşredilmiştir. (Müellifin hayatı hakkında değişik görüşler için bk. M. Bernard, 1-6, "Annales Islamalogıgue, XVIII, 1-3")

el-MUNKIZ mine'd-DALÂL
(المنقظ من الضلال)

GAZZÂLÎ, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed (ö.505/1111)

2847-9
71^{b}-86^{b} vr.
213x134; 178x87 mm.
25 str.
Ta'lık, Abdulhalim b. Mahmud, 879 h.

اوله: قال الامام...اما بعد فقد سئلتني ايها الاخ في الدين ان اثبت اليك غاية العلوم
آخره: حتي لم يؤثر عليه سواه واستخلصه لنفسه حتي لايعيد الا اياه

Gazzâlî bu eserini, bir din kardeşinin ilimlerin gaye ve sırları ile mezheplerin hedef ve inceliklerine ait bir sorusuna cevap olarak kaleme almıştır. Hakikat ve necata ulaşmada takip edilen yolların tahlili sadedinde kelâmcılar, batınîler, feylosoflar ve sufîler ele alınmaktadır. Eser, birkaç defa değişik kişiler tarafından Türkçe'ye çevrilmekle birlikte ayrıca A. Subhi Furat tarafından inceleme ve notlarla birlikte Türkçe'ye tercüme edilmiş ve Arapça aslıyla birlikte 1978 yılında İstanbul'da neşredilmiştir.

Kaynaklar: *MLF*, I, 266; *HA*, II, 81; *KZ*, II, 1869.

en-NAZMU fî 'İLMİ'l-'AKÂİD
(النظم في علم العقائد)

KADIZÂDE İLMÎ EFENDİ (12. asır ortası)

2285
54 vr.
187x117; 139x73 mm.
17 str.
Nesih, 1133 h.

اوله: بدأت حامدا لله ذي المن   قديم دائم ذاتا وعلما
آخره: كل رئيس وكل راس به صداع

Bu manzum risâlede ilâhiyyât, kelâmullah, nübüvvât, dört halife, tabiin, sıfâtullah, efâl-i ibâd, rızık, ecel, ahvâl-i âhiret ve melâike konuları belli bir tertip takip edilmeden ele alınmakatdır.

Kaynaklar: Şeşen, *KKYK*, III, 378.

RİSÂLETÜ'l-'AKÂİD
(رسالة العقائد)

SADRU'l-İSLAM EBU'l-YÜSR el-PEZDEVÎ, Muhammed b. Muhammed (ö.493/1099)

653
208 vr.
205x140; 152x102 mm.
19 str.
Arap hattı.

اوله: حمدا خالق النسم ورازق القسم مبدع البدايع وشارع الشرايع دينا واضيا

آخره: وذلك مثل تناول مخطور الاحرام عن ضرورة بالحرم انه ترخص له ويضمن الجزاء

Maturidî ekolünün meşhur sîmalarından olan müellifin bu eseri, *Usûlüd-dîn* ve *Akîdetü Mevlanâ Ebi'l-Yüsr* diye de bilinmektedir. Klasik kaynak kitaplarından biri olan eserde altı mesele halinde kelâmın bütün temel konuları ele alınmaktadır. Eser müsteşrik Hans Peter Lins tarafından Kahire'de neşredilmiş (1383/1963) ve Şerafeddin Gölcük tarafından *Ehl-i Sünnet Akâidi* adıyla Türkçe'ye kazandırılmıştır. Kütüphanedeki 654, Ek 1446-1-2-3-4, 1475-2 numaralı kayıtlarda eserin diğer yazma nüshaları mevcuttur.

Kaynaklar: *A'lâm*, VII, 247; *MLF*, XI, 210; Yurdagür, *Deneme*, 31-32.

MU'TEKADÂTÜ EHLİ's-SÜNNETİ ve'l-CEMÂ'A
(معتقدات اهل السنة والجماعة)

MUHAMMED b. SEKKÂKÎ (ö.817/1414)

1370
24 vr.
175x120; 115x64 mm.
9 str.
Nesih.

اوله: الحمد... كتاب اهل السنة والجماعة صنفه الشيخ الامام المفسر محمد ابن السكاكي قال...

آخره: ومن خالفها فهو مبدع ضال والله الهادي الي الصراط المستقيم

Ehl-i Sünnet'in inanç esaslarının sıralandığı klasik kelâm tarzındaki bu risâlede, akâidle ilgili konular doksan dört bölümde ele alınmıştır. İlk bölümde imanda şek bulunmamasının gerekliliğini işleyen müellif, eserin son bölümünde Gulât-ı Şia'yı tenkide tabi tutmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, XI, 110.

RİSÂLE fî BEYÂNİ'l-ESMÂİLLAHİ'l-TEVKÎFIYYE
(رسالة في بيان الاسماء الله التوقيفية)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2802-8
184b-186a vr.
175x125; 135x65 mm.
21 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله الذي له الاسماء الحسني والصلاة علي محمد ذي المقصد الاسني

آخره: واما ضبطها حصر وتعد اداو علي ايانا وقياما وبحقوقها الحمد لله علي الاتمام

XVI. asır Osmanlı âlimlerinden olan müellif, bu risâlesinde Allah'ın isimlerinin tevkîfiliği prensibi üzerinde durmaktadır. Kütüphanedeki 2827-24, 2816-46, 2806-5, 2817-29 numaralı kayıtlar yine bu risâleye aittir.

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 166; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII,89; Yudagür, *Deneme*, 105.

RİSÂLE fî BEYÂNİ's-SIRRİ 'ADEMİ'n-NİSBETİ'ş-ŞERRİ ilâ'l-LAHİ TA'ÂLÂ
(رسالة في بيان السر عدم النسبة الشر الي الله تعالي)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2186-61
266b-228a vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lık kırması.

اوله: الحمد لله الذي احق خلق كل مصنوع واتقن صنع كل شيء والصلاة علي محمد المبعوث
آخره: ومعص الحكمة أليق واوفق كمال لاتخفي علي من تأمل وانصف

Risâlede, kâinatta görülen ve insanlar tarafından şer telakki edilen hâdiseler ve diğer varlıklarla, insanlarda zuhur eden şerlerin Allah'a nisbet edilmemesinin gerekliliği beyan edilmektedir. Kütüphanedeki 2807-5, 2846-12 numaralı kayıtlar yine bu risâlenin diğer nüshalarına aittir.

Kaynaklar: *MLF*, VIII, 100; Atsız, "Kemalpaşoğlu", *ŞM*, VII, 87.

RİSÂLE fî EF'ÂLİ'l-'İBÂD
(رسالة في افعال العباد)

CELÂLEDDİN ed-DEVVÂNÎ, Muhammed b. el-Es'adî (ö.908/1502)

Ek 1430-2
42^a-44^b vr.
205x135; 130x70 mm.
17 str.
Ta'lık, Kostantiniyye 914 h.

اوله: اما بعد الحمد لله الفتاح القلوب كفتاح الغيوب والصلاة والسلام علي صفته المحبوب
آخره: مستودما علي الحقير في محروسة قبهان صينت في حصن واليها مدرستها علي الحدثان

Kader ve kaza konusunun ele alındığı bu risâlede müellif, konuyu Ehl-i Sünnet'in, "Herşeyin yaratıcısı Allah'tır" prensibi açısından ele almakta ve insanın cüz'î iradesini bu inanç içerisinde değerlendirmektedir. Konu işlenirken tevhîd-i zât, tevhîd-i sıfat ve tevhîd-i ef'al hususlarına da ağırlık verilmiş, Mu'tezile, Cebriyye'nin görüşleri yanında bilhassa İmam Eş'arî ve Maturidî'nin bu konudaki fikirleri değerlendirilmiştir.

Kaynaklar: *MLF*, IV, 47; *KZ*, I, 847.

RİSÂLE fî EFDÂLİYYETİ NEBİYYİNÂ 'alâ SÂİRİ'l-ENBİYÂ'
(رسالة في افضليت نبينا علي سائر الانبياء)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2827-22
140^{a}-143^{b} vr.
194x120; 140x58 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله الذي كرم بني ادم وفضلنا علي سائر الاسم والصلاة علي اصحاب الشرايع

آخره: فلينتظم تلك الرسالة في تلك المطالعة وهذا آخرما اوردنا ايراده في هذه الرسالة

Müellif, peygamberimizle ilgili bu risâlesinde, Hz. Muhammed'in (a.s.) diğer peygamberlerden, özellikle de Hz. İsâ'dan (a.s.), peygamberlik yönüyle, daha efdal olduğunu incelemektedir. Kütüphanedeki 2806-4 numaralı eser, bu risâlenin bir başka nüshasına aittir.

Kaynaklar: *MLF*, VIII, 10; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 92.

RİSÂLETÜ'l-ĞAYB
(رسالة الغيب)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2802-21
151^{b}-158^{b} vr.
175x125; 135x65 mm.
21 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله علي الغيب والشهادة منه الابتداء واليه الاعادة والصلاة علي محمد

آخره: كلمة الاستمرار صونا للكلام من تطرق المناقشة بان عليهم الغيب فالجملة لايستلزم عليهم الغيب

Kur'an-ı Kerim'de Lokman suresi'nin 34. ayetinde belirtilen ve insanlar tarafından bilinemeyeceği bildirilen "mugayyebât-ı hamse"nin (beş bilinemeyen şey) tefsiri mahiyetinde bir risâledir.

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 166; *GAL*, *Supll.*, II, 669.

RİSÂLETÜ'l-ĞAYB
(رسالة الغيب)

SAÇAKLIZÂDE, Muhammed b. Ebî Bekir el-Maraşî (ö.1150/1737)

1268-3
91^b-127^b vr.
216x133; 144x63 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد... لما فرغت من خاتمة رسالة التنزيهات جعلت ذكرها يتعلق بزعم علي الغيب
آخره: وليكن هذا اخر الرسالة والحمد لله الذي هدينا لهذا وما كنا لنهتدي لولاان هدينا الله

Eser on iki başlıktan teşekkül eden bir mukaddime ile dokuz kısımdan oluşmaktadır. Mukaddimede, bilginin tanımı, bilgi yolları, gaybın manası, gayba ıttılâ vasıtaları, cin, kehânet, cifir ilmi ve 'arrafiyye hakkında bilgiler verilmektedir. Geri kalan dokuz kısımda ise gayba müteallik çeşitli konular ele alınmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, V, 118-119; *OM*, I, 325-327; Şeşen, *KKYK*, III, 94; *A'lâm*, VI, 60; *SO*, IV, 233.

HÂŞİYE 'alâ RİSÂLETİ'l-GAYBİYYE
(حاشية علي رسالة الغيبية)

SAÇAKLIZÂDE, Muhammed b. Ebî Bekir el-Maraşî (ö.1150/1737)

1268-4
128^b-149^b vr.
216x133; 144x63 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد...لما اتممت رسالتي المسماة بالغيبية كتبت عليها الحواشي لتظهر مخفياتها
آخره: او كما يجوز له السابق ذكره الحمد لله الذي بعزته وجلاله تتم الصالحات

Müellif Saçaklızâde'nin *Risâletü'l-gayb* adlı eserine, bizzat kendisi tarafından yazılmış bir hâşiyedir.

Kaynaklar: *MLF*, V, 118-119; Şeşen, *KKYK*, III, 94; *OM*, 325-327; *SO*, IV, 233; *A'lâm*, VI, 60.

RİSÂLE fî HAKİKATİ'r-RÛH
(رسالة في حقيقة الروح)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2807-1
1b-4b vr.
195x120; 145x55 mm.
15 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله الذي خلق الانسان اطوارا نفسا وروحا وجسما وجعل ذلك التركيب العجيب
آخره: التعلقات البدنية فانقذ وفي سلك الارواح الملكوتية والنفوس

Aklın tanımı ile başlayan risâlenin devamında, ruh-ceset münasebeti incelenmektedir. Daha sonra ruhun yapısı ve mahiyeti, ruhun ölümsüzlüğü ile ruhun kabir ve haşirdeki durumunu ele almaktadır.

Kaynaklar: Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VI, 71; VII, 100.

RİSÂLE fi'l-HAŞRİ ve'l-ME'ÂD
(رسالة في الحشر والمعاد)

MUSLİHUDDİN el-LÂRÎ, Muhammed b. Salah (ö.975/1571)

1245-6
118b-122b vr.
221x116; 166x67 mm.
29 str.
Ta'lık 1091 h.

اوله: بعد اداء الحمد والثني لله الابتداء وله الانتهاء وبه ظهورالاشياء
آخره: من ان صور الجواهر في الذهن الاعراض قائم في الخارج جواهر قائم بنفسها

Semiyyât bahislerinden "haşr" konusunu inceleyen bu risâle, haşrin ruhanî olacağını savunan İslâm filozoflarının aksine, bu olayın sadece ruhanî değil bedenle birlikte gerçekleşeceğini izah etmektedir. Me'âdın cismanî oluşu konusundaki aklî ve naklî izahlarla başlayan risâle de daha sonra ruh ve ölümsüzlüğü, mahşerde ruhun bedene dönüşü konuları ele alınmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, XII, 293; *GAS*, I, 158; *SO*, IV, 494.

RİSÂLE fî HUDÛSİ'l-'ÂLEM
(رسالة في حدوث العالم)

ÇERKEŞİZÂDE, Mehmed Tevfik (ö.1219/1804)

Ek 1722-5
43b-44b vr.
207x162; 155x80 mm.
16 str.
Rik'a.

اوله: اعلم ان العالم بجميع اجزائه حادث كان بقدرة الله تعالي بعد انه لم يكن
آخره: لا يعتقداه احد من فرق المسلمين وكذا في الدرج الجلد الثاني وصحيفة ٢٨٩

Eser, Çerkeşizâde adlı bir Osmanlı müellifi tarafından Allah'ın varlığını isbat bahsinde başvurulan delillerden hudûs delili konusunda ele alınmış küçük bir risâledir.

Kaynaklar: *OM*, I, 271.

RİSÂLE fi'l-ÎMÂN
(رسالة في الايمان)

ÇERKEŞİZÂDE, Mehmed Tevfik (ö.1219/1804)

Ek 1722-3
28b-40a vr.
207x162; 155x80 mm.
15 str.
Rik'a.

اوله: اما بعد فاعلم انه يجب الايمان بالموت ونزوله بكل ذي روح لقوله تعالي
آخره: فانها تعجز العقول عن الوصول بل قال بعضهم ان حقيقة امورالآخرة ملحقة بالمشابهات

Çerkeşizâde'nin bu risâlenin ilk bölümünde, her canlı için ölümün mutlaka gerçekleşeceği, münker-nekir melekleri, kabir sualinden peygamberlerin müstesna olduklarını gibi ölüm ve ölümden sonraki hayatın ahvali konuları

işlenmektedir. Daha sonraki bölümde ruh konusu incelenmekte ve devamla Hz. Muhammed hakkında bazı bilgiler vermektedir. Risâle yukarıda zikredilen konuların özetlendiği kısa bir hâtime ile sona ermektedir.

Kaynaklar: *OM*, I, 271.

RİSÂLE FÎ İSBÂTI VÂCİBİ'l-VÜCÛD
(رسالة في اثبات الواجب الوجود)

CELÂLEDDİN ed-DEVVÂNÎ, Muhammed b. el-Es'adî (ö.908/1502)

1212-1
1b-19b vr.
220x131; 148x70 mm.
21 str.
Ta'lik, 1065 h.

اوله: سبحانك سبحانك ما اعظم شانك واظهر برهانك انت المشاهد في العين

آخره: هوالله ربي بحق الحق بفضلك ويبطل الباطل بعد بيده الحسني واليه الرجعي

Risâle-i Kadîme olarak da bilinen bu İsbât-ı Vâcib risâlesi bir mukaddime, iki ana bölüm ve bir hâtimeden müteşekkildir. Benzerlerinin en mükemmel ve doyurucusu olduğu kabul edilen bu risâlenin birinci ve ikinci bölümlerinde çeşitli isbât-ı vâcib delilleri yanında, imkân delili ele alınmakta, devir ve teselsülün iptali işlenmektedir. Hâtimede ise, imkân deliliyle devir ve teselsülün iptali konularının zayıf ve kuvvetli yönleri ele alınmaktadır. Risâlenin kayda değer özelliği, imkân, devir, teselsül konularında daha önce söylenenlerin belirli bir ile sunulmasıdır. Bir çok şerh ve hâşiyesi bulunan risâlenin İstanbul'da yapılmış tarihsiz bir baskısı varıdr.

Kaynaklar: Muammer Eroğlu, "Devvânî", *İA*, III, 565; *KZ*, I, 842; Topaloğlu, *Allah'ın Varlığı*, 117.

ŞERH 'alâ İSBÂTİ'l-VÂCİB
(شرح علي إثبات الواجب)

KARABÂGÎ, Muhyiddin Muhammed b. Ali (ö.947/1535)

1226
47 vr.
270x155; 140x60 mm.
19 str.
Nesih, Muhammed b. Hacı Ömer.

اوله: الحمد لمن تقدس جنابه عن ان يكون شريعة بكل وارد وتنزه عن ان يطلع عليه الا واحد
آخره: لا بالدليل ولا بالبداهة هذا آخر ما قصدنا ايراده في شرح اثبات الواجب

Devvânî'nin (ö.908/1502) kaleme aldığı *İsbât-ı Vâcîb risâlesi* 'ne yapılmış bir şerhtir. Eser iki bölüm ve bir hâtimeden müteşekkildir. Risâle, âlemin mümkün olduğunu belirterek başlamakta ve bu konuda imkân delili ortaya konulmaktadır. Daha sonra eserde Allah'ın Vâcibu'l-Vücûd olduğunun isbâtı ele alınmaktadır.

Kaynaklar: *GAL, Suppl.*, II, 307; *KZ*, I, 842; *Güzel*, 32-35.

Karabağî'nin İsbât-ı vâcib risâlesine farklı müellifler tarafından yapılmış pek çok hâşiye bulunmaktadır. Bunlardan kütüphanede yazma nüshaları bulunanlar şunlardır:

ŞERH 'alâ RİSÂLETİ'l-KADÎMÂT fî İSBÂTİ VÂCİB
(شرح علي رسالة القديمات في اثبات واجب)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-62
228a-260b vr.
283x272; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lik kırması.

اوله: سبحانك سبحانك السمع السنوية والابعاد عن مظان النفص والفساد
اخره: ولا منازع فيه فانه لا ملزم ثبوت ما فرض انتعلوه فسادا آخر

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 166; *GAL, Suppl.*, II, 307..

HÂŞİYE 'alâ İSBÂTİ'l-VÂCİB
(حاشية علي اثبات الواجب)

MOLLA HANEFÎ, Şemseddin Muhammed (ö.902/1496)

1608-2
143^b-188^b vr.
210x140; 145x55 mm.
17 str.
Ta'lık, Mustafa b. Receb, Medrese-i Şifâiyye, Sivas, 1094 h.

اوله: الحمد لله لمن تقدس جنابه عن ان يكون شريعة لكل وارد وتنزه عن ان يطلع عليه
آخره: كما انه ليس بتمام عقل الا بالدليل وبالبداهة وهذا آخرها قصدنا ايراده في شرح رساله

Kaynaklar: *SO*, II, 258; *KZ*, I, 842.

HÂŞİYE 'alâ İSBÂTİ'l-VÂCİB
(حاشية علي اثبات الواجب)

ŞİRAZÎ, Muhammed b. İbrahim (ö.903/1497)

1212-2
20^b-45^b vr.
220x131; 148x70 mm.
21 str.
Ta'lık, 1065 h.

اوله: قوله منهم من زعم ان جميع براهين هذا المطلب متوقف علي ابطال الدور
آخره: ازدناه في حاشية الرسالة وشرحها مع التزام محاوره الطالب وحل كتاب اخر

Kütüphanedeki 1243-2 numaralı yazma, eserin bir başka nüshasıdır.
Kaynaklar: *A'lâm*, VIII, 215; *GAL*, II, 204.

HÂŞİYE 'alâ İSBÂTİ'l-VÂCİB
(حاشية علي اثبات الواجب)

MİRZACÂN, Şemsüddin Habibullah b. Abdillah (ö.994/1585)

1243-1
1^b-20^a
213x149; 152x70 mm.
25 str.
Nesih.

Kaynaklar: *SO*, II, 258; *KZ*, I, 842.

HÂŞİYE 'alâ HÂŞİYETİ [MİRZACÂN] 'alâ İSBÂTİ'l-VÂCİB
(حاشية علي حاشية علي اثبات الواجب)

KAZABÂDÎ, Ahmed b. Muhammed (ö.1163/1750)

1225
91 vr.
219x137; 148x81 mm.
21 str.
Ta'lık, Seyyid Muhammed el-Kefevî, 1150 h.

اوله: الحمد...الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام علي خير خلقه محمد خامة النبين وعلي اله وصحيه
آخره: هذا بناء علي مذهب المحققين بان الحاصل في الذين هو حقائق الاشياء لاثباطها الحمد لله

Mirzacân (ö.994/1585) tarafından yapılan hâşiye üzerine kaleme alınan bir başka hâşiyedir. Eserin bu nüshasının müellife ait bir nüshadan istinsah edildiği anlaşılmaktadır. (bk., vr. 91a)

Kaynaklar: *A'lâm*, I, 242; *GAL, Suppl.*, II, 307.

RİSÂLETÜ'l-KADER
(رسالة القدر)

MUSLİHUDDİN el-LÂRÎ, Muhammed b. Salah (ö.975/1571)

1293-3
102^b-106^a vr.
195x125; 145x75 mm.
23 str.
Ta'lık, 1078 h.

اوله: الحمد... اتفق كلمة ملكة الكادي علي انه تعالي قادر اي يصح منه ايجاد العالم
آخره: عدد المعلول علي عدد العلة ولا محذور فيه بل هو واقع كما في الخالق تعالي ومعلولاته

Risâle, kulların fiillerinin tanımı ve mahiyetinin tesbitiyle başlamaktadır. Daha sonra kulların bu fiillerde muhtar olup olmadığı işlenmekte, "Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğu" belitilerek, cebir ve ihtiyar konuları incelenmektedir.

Kaynaklar: *A'lâm*, VI, 169; *GAL*, II, 420; *SO*, IV, 404.

RİSÂLE fî MÂHİYETİ'l-ECSÂM ve EF'ÂLİ'l-'İBÂD
(رسالة في ماهية الاجسام وأفعال العباد)

ÇERKEŞİZÂDE, Mehmed Tevfik (ö.1219/1804)

Ek 1722-5
45^{a}-49^{b} vr.
207x162; 155x80 mm.
16 str.
Rik'a.

اوله: اما بعد فقد وقع الاشتباه لبعض اخواني في ماهية الاجسام وافعال العباد
آخره: انه يسلك في هذا المقام طريقة السلف وبترك المناظرت وبفوضي

Bu risâlesini bazı müslümanların cisimlerin mahiyeti ve kulların fiileri hakkındaki görüş ve düşüncelerini düzeltmek amacıyla kaleme aldığını belirten müellif, eserinin birinci. bölümünde Eş'âriyye, Maturidiyye ve Mu'tezilenin görüşlerini ele almaktadır. İkinci bölümde ise kulların fiilleri konusunda Eş'ariyye ve Maturidiyyenin fikirlerini belirterek Allah'ın kudreti ile kulların ıstıtaatini beyan etmekte, mutlak cebir ve tefviz görüşlerinin isabetli olmadığını, bu konudaki doğru görüşün iki uç görüş arasında bulunduğunu belirtmekte, İslam alimlerinin bu konudaki görüşlerine de yer vermektedir.

Kaynaklar: *OM*, I, 271.

RİSÂLE fî ME'ÂDİ'l-CİSMÂNÎ
(رسالة في معاد الجسماني)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-52
206^{b}-211^{b} vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lık kırması.

اوله: الحمد... وبعد هذه رسالة مرتبة في بيان المعاد الجسماني وتفصيل ماوقع فيه

آخره: بل يلزم ان يعود وجود السيئين بعد ما زال عنه واستحالة غير طاهرة

Kelâmın semiyyât meselelerini ve haşrin cismanî veya ruhânî olacağı konusundaki münakaşalarını incelediği bu risâlede, ruhun bedenle birlikte dirileceğinin isbatı ele yapılmaktadır.

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 166; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 102; Yurdagür, *Deneme*, 109.

RİSÂLE fî MES'ELETİ'l-CEBR ve'l-KADER
(رسالة في مسئلة الجبر والقدر)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2802-22
159^{a}-172^{b} vr.
175x125; 135x65 mm.
21 str.
Ta'lık, Muhammed b. Mustafa Nahif, 992 h.

اوله: الحمد لله الذي خلق العالم علي احسن النظام بالقدرة والاختيار

آخره: ان رايهم في العدل والتوحيد يكذب بعضهم بعضا وكفي ذلك نقصا

Kader ve kazanın tanımı ile başlayan risâlede, daha sonra insanın iradesi - Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğu prensibi çerçevesi içerisinde- değerlendirilmektedir. Müellif, kader konusunun teferruatına dalmanın men edildiğini, ancak konunun aslı üzerinde düşünmenin gerekliliğini belirtmektedir. Kütüphanedeki 2827-8, 2806-12 numaralı kayıtlarda risâlenin diğer yazmaları bulunmaktadır. Eser *Resâil-i İbn Kemal* içerisinde (s. 158-185) basılmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, VIII, 100; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 84.

RİSÂLE fî ŞERHİ'l-BESMELE
(رسالة في شرح البسملة)

AKKİRMÂNÎ, Muhammed b. Mustafa (ö.1174/1760)

124-1
1b-8a vr.
207x125; 145x63 mm.
21 str.
Nesih.

اوله: الحمد لله الذي وعد لمن ذكره ذكر بين الملئكة المقربين واثني علي ذاكربه من عباده

آخره: يشعل هسره بذكره والاستمداده اللهم اغفرلنا ذنوبنا واشرح لناصدورنا وتوفنا مع الابرار

"İstiâne" kelimesinin açıklamasıyla başlayan risâlede, daha sonra "isim-müsemmâ" konusu ele alınmakta ve Esmâ-i hüsnâ hakkında bilgi verildikten sonra "Rahmân" ve "Rahîm" isimlerinin şerhleri yapılmaktadır. Risâle 1298 yılında İstanbul'da basılmıştır.

Kaynaklar: Sâkıb Yıldız, "Akkirmânî", *DİA*, II, 270.

RİSÂLE fî TAFDÎLİ'l-BEŞER 'ale'l-MELÂ'İKE
(رسالة في تفضيل البشر علي الملٓئكة)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2806-6
51b-65b vr.
174x108; 113x70 mm.
17 str.
Nesih, Ataullah b. Abdi, 976 h.

اوله: الحمد لله الذي كرم بني ادم وفضله علي كثير من مخلوقاته تفضيلا

آخره: ليس في تفيسر الكثير بالجميع مطلقا بل فيه حال وقوعه في هذا المقام

Risâlede, insanların meleklerden üstün olduğu konusu ele alınmaktadır. Müellif, âvam-ı beşerin avâm-ı melâikeden daha efdal olduğunu, ancak bazı büyük meleklerin (rusül-ü melâike) peygamberlerin dışında kalan insanlardan

daha yüce olduğunu beyan etmektedir. Eser, *Resâil-i İbn Kemal* içinde matbudur.

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 160; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 99.

RİSÂLE fî TAFSÎLİ mâ KÎLE [fî hakkı] EBEVEYNİ'r-RESÛL
(رسالة في تفصيل ما قيل ابوين الرسول)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-52
206b-211b vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lık kırması.

اوله: الحمد لله الذي كرم ادم وفضل نسله بفضله واحسانه
آخره: وهم العامة الانهم لا يقدورن علي دفعه وتداركه

İbn Kemal bu risâlesinde, Peygamberin'in anne ve babasının imanı hakkında İslâm âlimlerinin görüşlerini verdikten sonra kendi görüşünün, Resûlullah'ın ebeveyninin imanlı olarak ahirete ihtikal ettikleri istikâmette olduğunu belirtmektedir. Bu risâle de İbn Kemal'in *Resâil* 'i içinde (s. 87-91) yayımlanmıştır.

Kaynaklar: MLF, VIII, 100; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", ŞM, VII, 91.

RİSÂLE fî TAHKÎKİ'l-KAVL bi-enne'ş-ŞUHEDÂE AHYÂ'UN fi'd-DÜNYÂ
(رسالة في تحقيق القول بان الشهداء احياء في الدنيا)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-13
63b-65b vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.

İbn Kemal, bu risâlesinde Bakarâ suresinin 153. ayetinde yer alan "Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyiniz." mealindeki ibarenin tefsirini yapmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, VIII, 100; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 103.

RİSÂLE fî TAHKİK enne'l-KUR'ÂN MU'CİZUN
(رسالة في تحقيق ان القرآن معجز)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2827-20
144^{a}-150^{b} vr.
194x120; 140x58 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله الذي انزل كلاما بلاعته معجزة والصلاة علي محمد خير المنكرين
آخره: ليس من ادا ذواتي التحصيل الي هذا كلامه بعبارته والله اعلم

İ'câzın tanımı ile başlayan risâlede, daha sonra Kur'an'ın mu'cize oluşu, i'câz yönleri ve bu konudaki islam âlimlerinin farklı görüşleri, Kur'ân'ın belâgati, Mu'tezile'ye göre Kur'an'ın mu'cize oluş yönleri ve belâgat çeşitleri ele alınmaktadır.

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 166; *GAL*, II, 440.

RİSÂLE fî TAHKÎKİ LAFZİ'z-ZINDÎK
(رسالة في تحقيق لفظ الزنديق)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2827-2
53^{b}-60^{a} vr.
194x120; 138x58 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله ولي التوفيق والصلاة علي النبي الشفيق محمد الهادي الي طريق التحقيق
آخره: قد تفاخرت الهم ونكصت الغرائم فصار قصاري الآخران يتبع الاول

İbn Kemal, risâlesine zındık lafzının tanımı ile başlamaktadır. Daha sonra zındıkla dehrî, Mazdekıyye ile Mecusîler arasındaki fark, İbn Râvendî'nin fikirlerine cevaplar; Berâhime, Münafık tabirinin ve Mülhidler ile zındık arasındaki farklar, bunların çeşitli fikirlerine cevaplar ele alınmakta, zındık tabirinin Ehl-i Sünnet açısından kapsam ve hükmü incelenmektedir. Kütüphanedeki 2816-34, 2851 numaralı kayıtlar da bu esere ait olup, risâle, *Resâil-i İbn Kemal* içinde matbudur.

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 168; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 105

RİSÂLE fî TAHKÎKİ LÜZÛMİ'l-İMKÂN li'l-MÜMKİN

(رسالة في تحقيق لزوم الامكان للممكن)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-74
330^b-335^b vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lık kırması.

اوله: الحمد... وبعد هذه رسالة مرتبة في تحقيق لزوم الامكان للممكن ونقول وبالله التوفيق

آخره: يمكن ان تعاد يعنيه وان طريان العدم لم يخرجه عن خير المكان ولم يزل عن حاله العابله

İmkan ve mümkin kavramlarının tanımı ile başlayan risâlede, mümkinin varoluşu ve imkân çeşitlerinin tahlili yapılmaktadır.

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 166; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 97.

RİSÂLE fî TAHKÎK MÂ KÂLİ'l-KÂİLÎN bi'l-HÂL min ASHÂBİNÂ ve ASHÂBİ'l-İ'TİZÂL

(رسالة في تحقيق مقال القائلين بالحال من اصحابنا واصحاب الاعتزال)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2802-6
41^b-47^b vr.
175x125; 135x65 mm.
21 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله الملك المتعال ذي الجلال والجمال والصلاة علي من بلغ بحسن الفعال

آخره: ينهدم اساس الاستدلال المذكور كما لا يخفي عن من له ادني تامل والحمد لله علي الاقام

Bu risâlede müellif, Ehl-i Sünnet ile Mu'tezile arasındaki münakaşa konularından biri olan sıfâtullah probleminin çözümü için ortaya konulan "Ahvâl" teorisini ele almaktadır. İlk defa Mu'tezile mensuplarindan Ebu Hasan el-Cübbâî (ö.321/933) tarafından kullanılan ahvâl terimi bazı Ehl-i Sünnet kelâmcıları tarafından da kullanılmıştır. Müellif, risâlesinde Mu'tezile ile Ehl-i Sünnet arasında bu alanda cereyan eden kavram münakaşasını çözmeye çalışmaktadır.

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 166; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 97; Y. Şevki Yavuz, "Ahvâl", *DİA*, II, 190-192.

RİSÂLE fî TAHKÎK MA'NE'l-ÎYS ve'l-LEYS
(رسالة في تحقيق معني الإيس والليس)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-55
218^b-220^a vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله المتوحد بالوجوب المتفرد بالقدم الذي اخرج العالم الايس من الظلمة الليس

آخره: في حد ذاته فسبته اذا ليس سابق علي الايس سبق بالذات والله اعلم بالذات

Risâle mümkinin tanımı ile başlamaktadır. Leyse'nin tanımı, leyse ve yokluk münasebeti, vücud-adem mukayesesi, ulemâ ve filozofların "leyse" tabiriyle maksatlarının ne olduğunu beyan ederek devam eden risâle, daha sonra ontolojik açıdan varlığın taksimi üzerinde durmakta; "leyse" ile "ma'dum" arasındaki farkı ele almaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, VIII, 100; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 93.

RİSÂLE fî TAHKÎKI'l-MEBDE ve'l-ME'ÂD
(رسالة في تحقيق المبدأ والمعاد)

ŞİRVÂNÎ, Fethullah b. Muhammed Emin (ö.1036/1616)

1254-13
140^b-146^b vr.
221x116; 166x67 mm.
29 str.
Ta'lık, Muhammed b. Mesud, 1091 h.

اوله: الحمد لله الذي فصل العالمين علي العالمين ويدايم سبيل الرشاد وكرمهم بسلوك سبيل النجات
آخره: انواره في الظللم وقال عليه السلام بمني اثني عشر نبيا منهم موسي وعيسي ان يكون من امتي

Mollazâde olarak da bilinen müellif, Semiyyâta ait konuları işleyen bu risâlesinde mülk ve melekût, âlem-i misâl, rûh, akıl ve nefs gibi mevzuları ele almaktadır.

Kaynaklar: *OM*, II, 23; *MLF*, IX, 73.

RİSÂLE fî TAHKÎKİ'l-MU'CİZE
(رسالة في تحقيق المعجزة)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-26
126^a-129^a vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lık kırması.

اوله: الحمد لله الثابت وجوده بالبينات الباهرة والصلاة علي محمد المثبت صدق دعوته
آخره: والمجز الكافي ومما عند المعرف من المعجزة نعم قوله مع حرق مستدركت

Mu'cize kelimesinin etimolojik tahlili ile başlayan risâlede Hz. Muhammed (s.a.)'in sabit olan mucizeleri, mu'cizenin meydana gelişi, mu'cizenin şartları, bu konuda Mu'tezile mezhebinin görüş ve cevaplarıyla Hz. İsa'nın mu'cizelerinin sabit oluşu ele alınmaktadır. Kütüphanedeki 2806-14 numarada

kayıtlı eser, risâlenin bir diğer yazma nüshasına aittir. Eser, *Resâil-i İbn Kemal'* içinde (s. 137-149) matbudur.

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 166; *GAL*, II, 450.

RİSÂLE fî TAHKİK enne'l-MÜMKİN lâ YEKÛN EHÂDÎ't-TARAFEYN

(رسالة في تحقيق ان الممكن لا يكون احد الطرفين)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-76
343b-349b vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lık kırması.

اوله: الحمد لله الذي رجع وجودالعالم باقدرة والاختيار والصلاة علي نبيه المختار

آخره: وان لم يمتنع يلزم توقف وقوع الطرف الراجع علي عدم سبب الطرف

Müellif, bu risâlesinde "varlık" konusunu ele almakta, "mümki"in varlık ve yokluğunun zâtının muktezası olmadığını, varlığı ve yokluğunun zâtına nisbetle müsavi olduğunu açıklamaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, VIII, 100; *GAL*, II, 600.

RİSÂLE fî TAHKÎK MURÂDİ'l-KÂİLÎN bi-enne'l-VÂCİB TEÂLÂ MÛCİBUN bi'z-ZÂT

(رسالة في تحقيق مراد القائلين بان الواجب تعالي موجب بالذات)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-32
139b-143b vr.
283x721; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله الذي اوجب العالم بالقدرة ولاختيار ولا بالايجاب ولاضطرار

آخره: لانهم لا يقولون بمنزل آخر غير الجنة ذلك الخلل في تقرير الامام كان يهفي علي التالي

İslam filozoflarının "Allah'ın fiillerinde zorunluluk vardır." şeklindeki görüşüne karşı bazı İslam âlimlerinin onları tekfir eden eserler kaleme aldığı bilinmektedir. İbn Kemal ise bu konuda, İslam filozoflarının ne demek istediklerini iyi anlamak gerektiği üzerinde duran bir risâle telif etmiştir. O, söz konusu olan bu risâlesinde, Allah'ın fiillerinin irade ve ihtiyar sonucu meydana geldiğini belirtir. Bir fiili yapıp yapmamakta gerçek anlamda muhtar olan Allah Teâlâ'nın hikmetinin gereği yapmamazlık etmediğini izah etmeye çalışır.

Kaynaklar: *MLF*, VIII, 100; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 86.

RİSÂLE fî TAHKÎKI VÜCÛDİ'l-VÂCİB
(رسالة في تحقيق وجود الواجب)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-75
335^b-343^b vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lık kırması.

اوله: الحمد لله الواجب الوجود التام الفيض العام الجود والصلاة علي من هو المراد من العالم
آخره: بعدها في الحقيقة بالجملة مقالهم في هذا المقام لانح عن الاضطراب والله اعلم

İbn Kemal bu risâlesinde de, Allah'ın varlığını imkân delili ile yapmaktadır. Bu konuda *Şerhu'l-Mevâkıf* ile Tûsî'nin (ö.672/1274) *Tecridü'l-Akâid* ve Devvânî'nin (ö.908/1502) *Risâle-i kadîme* ' sinden nakiller yapar, gerekli gördüğü yerlerde bunları tenkid de eder. Mütekellimîn, hukemâ ve sofiyyenin İlâhî sıfatların zât ile münasebeti konusundaki görüşlerini nakleder.

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 166; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 87; Topaloğlu, *Allah'ın Varlığı*, 120-121.

RİSÂLE fî TAHKÎKİ enne-mâ YASDURU 'anhu TE'ÂLÂ inne-mâ bi'l-KUDRETİ ve'l-İHTİYÂR
(رسالة في تحقيق انما يصدر عنه تعالي انما بالقدرة والاختيار)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-60
225^b-226^a vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lık kırması.

اوله: الحمد لله القادر المختار والصلاة والسلام علي سيد الاخيار محمد سيد الابرار

آخره: وماالقبول احق وشانه تعالي ومعصي الحكمة اليو و اوفق

İbn Kemal'in "vâcibu'l-vücûd olan zâtın fiilerin de zorunluk olduğu" şeklindeki görüşü eleştirdiği bu risâlesi, Allah'ın fiillerinin irade ve seçme sonucu meydana geldiğini açıklayan bir eserdir.

Kaynaklar: *MLF*, VIII, 100; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 88.

RİSÂLE fî TAKRÎR enne'l-KUR'ÂN KELÂMULLAHİ'l-KADÎM

(رسالة في تقرير ان القرآن كلام الله القديم)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2827-21
151^a-154^a vr.
194x120; 140x58 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله انزل القرآن كلما مؤلفا منظما علي ارساله الي الثقلين مشرفا

آخره: كلام مشبع اوردناه في الحواشي التي علقناها علي الكشاف والحواشي الشريفة

Halk-ı Kur'an görüşüne reddiye mahiyetinde olan ve Kur'an'ın Allah kelâmı olduğunun izahı ile başlayan risâlede, daha sonra Kur'an'ın i'câzı ve i'câzının yönleri ele alınmakta, Kur'an'ın mahluk olmadığı izah edilmektedir. Eser, Resâil-i İbn Kemal içinde matbudur.

Kaynaklar: *HA*, I, 751; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VI, 91.

RİSÂLE fî TA'ZÎMİ's-SAHÂBE

(رسالة في تعظيم الصحابة)

ÇERKEŞİZÂDE, Mehmed Tevfik (ö.1219/1804)

Ek 1722-2
14^{a}-27^{b} vr.
207x162; 155x80 mm.
15 str.
Rik'a.

اوله: فاعلم انه يجب تعظيم الصحابة والكف عنهم وحمل ما يوجب بظواهره الطعن فيهم
آخره: قلنا تحاميا عن ان يرتقي الي الاعلي كما هو شعائر الروافض

Sahabenin adaleti konularıyla risâlesine başlayan müellif, sahabeye ta'zîmin ve onlara ta'n etmemenin gerekliliği konusundaki hadîslerle, İslam âlimlerinin bu mevzudeki görüşleri doğrultusunda konuyu incelemektedir.

Kaynaklar: *OM*, I, 271.

RİSÂLETÜ't-TENZÎHÂT
(رسالة التنزيهات)

SAÇAKLIZÂDE, Muhammed b. Ebî Bekir el-Maraşî (ö.1150/1737)

1268-1
1^{b}-42^{b} vr.
216x133; 144x63 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد... سبحان من ليس له مكان ولا يجري عليه زمان سبحانه من لا تذكرة العيوز
آخره: تتم الصالحات وسبحانه ربنا رب العزة عما يصفون وسلام علي المرسلين

Ehl-i Sünnet hakkında bazı malumatla başlayan risâlenin birinci bölümünde, Allah hakkında câiz olan hususların nelerden ibaret bulunduğu konusu yirmiyi aşkın bölüm başlığı altında ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise, Allah hakkında düşünülüp kabul edilmesi imkânsız olan nitelikler onyedi başlıkta incelenmektedir. Risâleye müellifi tarafından *Hâşiye 'alâ risâleti't-tenzîh* başlığıyla yazılmış bir hâşiye de kütüphanede bulunmaktadır.

HÂŞİYE 'alâ RİSÂLETİ't-TENZİH
(حاشية علي رسالة التنزيه)

1268-2
43^b-90^b vr.
216x133; 144x63 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: وبحمده وصلوه علي رسوله يقول البائس الفقير محمد المرعشي المدعو بسجقلي زاده
آخره: ولا يكن شيء مقتدرا بالزمان الا بان يكون متجددا متغيرا وذاته تعلي ازلا وابدا

Kaynaklar: *MLF*, IX, 118; Şeşen, *KKYK*, III, 94.

RİSÂLE fî 'ULÛMİ'l-HAKÂİK ve'l-HİKMETİ'd-DEKÂİK
(رسالة في علوم الحقائق والحكمة الدقائق)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2827-25
160^b-163^b vr.
194x120; 140x58 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله الذي جعل الموجودات علي وجوده ليلا واوضح للصائرين الي حسان الاقدس سبيلا
آخره: فرض ان يرتفع واحد من الاعدار فلا يستحق الحقائق من الاعداد ونفس المعني الحقيقي عليها

Risâle, Allah'ın sıfatları hakkındadır.
Kaynaklar: *HA*, I, 751; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 89.

RİSÂLETÜ'l-VÜCÛB
(رسالة الوجوب)

ÇERKEŞİZÂDE, Mehmed Tevfik (ö.1219/1804)

Ek 1722-1
1^b-13^b vr.
207x162; 155x80 mm.
16 str.
Rik'a.

اوله: الحمد... اعلم ان الوجوب اما عبارة عما يستحق تاركه الذم والعقاب

آخره: فيوفق علي اسقاط صاحبه والذي سقط اثم مخالفة الله تعالي والله اعلم

Çerkeşizâde'nin ilâhiyyât bahisleriyle ilgili olan bu risâlesi, bir mukaddime, iki ana bölüm ve bir hâtimeden oluşmaktadır.

Kaynaklar: *OM*, I, 271

RİSÂLETÜ'l-VÜCÛD
(رسالة الوجود)

BAHAEDDİN el-BAYRÂMÎ, Muhammed Muhyiddin b. Bahaeddin (ö.956/1549)

2851-22
185^b-202^b vr.
150x97; 100x48 mm.
17 str.
Ta'lık.

اوله: ربنا حمدا لك علي ما هديتنا لنهبدي لولاان هديناالله ربنا لا تزغ قلوبنا

آخره: واترك المنكر وحب المساكين ان تغفرلي وارحمني وادوار الفتنة في قوم

Eser, Sûfiyyenin vücûd hakkındaki bazı görüşlerini reddetmekle başlamaktadır. Daha sonra eşyanın hakikatı, Allah tealâ hakkındaki bazı müteşâbih ayet ve hadîslerin te'vili konuları işlenmektedir. Kütüphanedeki 1401-5 numarada kayıtlı bu eser risâlenin bir başka nüshasına aittir.

Kaynaklar: *OM*, I, 41; *Şakâik*, I, 427; *Hediyye*, II, 238-239.

RİSÂLE fîmâ YETE'ALLAKU bi-HALKI'l-KUR'ÂN
(رسالة فيما يتعلق بخلق القرآن)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2826-16
121^b-122^b vr.
194x120; 140x58 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله القديم كلامه العظيم انعامه باردل نبينا محمد عليه صلواته وسلامه
آخره: مع حدوثه قائم بذاته في الخلل فتامل والله الهادي الي سبيل الرشاد

Mu'tezile'nin Kur'an'ın mahluk olduğu şeklindeki görüşünü reddetmek amacıyla kaleme alınmış bir risâledir. Kütüphanede 2806-17, 2807-4, 2816-28 ve 2817-24 numaralarda kayıtlı eserler, risâlenin diğer yazma nüshalarına aittir.

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 166; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 94; *GAL, Suppl.*, II, 668.

RİSÂLE fî ZİYÂDETİ'l-VÜCÛD 'ale'l-MÂHİYYÂT
(رسالة في زيادة الوجود علي الماهيات)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-41
218^b-220^a vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.
Ta'lık kırması.

اوله: الحمد لله ملهم الصواب لذوالالباب والصلاة علي محمد اكرم من اوتي الكتاب واعطي فصل الخطاب
آخره: هذا المعني كما لا يخفي علي من المتقن انصف بالتجنيب عن التعف انصف

Risâlede varlık konusu ele alınmakta "vücûd" ve "mâhiyet" kavramları incelenmektedir.

Kaynaklar: *MLF*, VIII, 100; Atsız, "Kemalpaşaoğlu", VII, 85.

ŞERHU 'AKÎDETİ's-SENÛSÎ es-SUĞRÂ
(شرح عقيدة السنوسي الصغري)

SENÛSÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf b. Ömer (ö.895/1490)

1290
79 vr.
230x165; 150x90 mm.
21 str.
Nesih, Süleyman el-Betrâvî, 1176 h.

اوله: قال المؤلف... الحمد لله رب العلمين... اما بعد فانهم ما يشتغل به العاقل

آخره: وسلام علي جميع الانبياء والموسلين وعلي الهم وصحبهم احمعين والحمد لله رب العالمين

Müellifin Senûsî'nin *'Akîdetu ehli't-tevhîd es-suğrâ* veya *Ümmü'l-berâhîn* adlarıyla da tanınan ***el-Akîdetü's-suğrâ*** adlı esere yapılmış bir şerhtir. *Şerhu's-suğrâ* diye de bilinen şerhte, kelime-i şehâdetin tefsiri incelenmekte ve aklî hükümler, Allah ile peygamber hakkında inanılması vâcib ve müstahil olan hususlar, sıfâtullahın tasnîfi, Allah'ın varlığı, Hz. Muhammed'in nübüvveti konuları özlü ve anlaşılır bir şekilde ele alınmaktadır.

Kaynaklar: *A'lâm*, VIII, 30; Y. Şevki Yavuz, "'Akâidü's-Senûsî", *DİA*, II, 219-220.

ŞERHU'l'AŞR fî MA'ŞERİ'l-HAŞR
(شرح العشر في معشر الحشر)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-4
13a-22b vr.
283x172; 214x115 mm.
31 str.
Nesih.

اوله: الحمد لله الغفور الودود ذي الافضال والجود والصلاة علي صاحب المقام المحمود

آخره: فسروا انفسهم بتصنيع الفطرة التي فطر عليها واقتراف بما عرضها للعذاب والحمد لله وحده

Risâlede, kısaca kıyametin kopmasından başlamak üzere bütün ahvâl-i âhiret, bu arada özellikle mahşer ve hesap, Kur'an-ı Kerîm'in on ayetinin ışığı altında ele alınmaktadır.

Kaynaklar: *A'lâm*, V, 166; *GAL*, II, 450.

ŞERHU'l-ESMÂİ'l-HÜSNÂ
(شرح الاسماء الحسني)

İBN BERCÂN, Ebu'l-Hakem Abdusselam b. Abdurrahman (ö.536/1142)

1525
I. c. 83 vr. ; II. c. 185 vr. ; III. c. 266vr.
300x207; Muh mm.
Muh. str.
Arap hattı, Muhammed Sakâlî, Halep, 709 h.

اوله: الحمد لله الذي باسمه تفتدح المطلوب ونحمده وحسن الثاني عليه

آخره: في معهود كرمه وجميل وعده ان تريده ولا بريدك وان يكلبه بحمد من عزمك

Üç ciltten müteşekkil olan bu geniş hacimli eser Cenâb-ı Hakkın Esmâ-i hüsnâ'sının geniş bir şerhidir. Eserde isim-müsemmâ, isim-sıfat ayırımları ele alındıktan sonra Esmâ-i İlâhiyye konusu detaylı bir şekilde incelenmekte, daha sonra da Esmâ-i Hüsnâ'dan her biri tek tek bölümler halinde şerhedilmektedir.

Kaynaklar: *MLF*, V, 178.

ŞERHU'l-ESMÂİ'l-HÜSNÂ
(شرح الاسماء الحسني)

BURHANEDDİN en-NESEFÎ, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Muhammed (ö.687/1288)

1529
67 vr.
220x120; 170x75 mm.
25 str.
Arap hattı, Medrese-i Nizâmiyy, Bağdat, 683 h.

اوله: سبحانه من تقدست عظمته عن سمت الاحسان وتفرست اسرار عصمته اعناق الغرائم

آخره: الحمد لله علي التوفيق بالاتمام والصلاة والسلام علي رسوله محمد خير الانام وعلي اله واصحابه

İki kısımdan müteşekkil olan eser, klasik anlamda bir Esmâ-i Hüsnâ şerhidir. Onbir bölümden teşekkül eden birinci kısım, kelâm ilmi, isim ve müsemmâ, ismin tarifi, isim ve sıfat arasındaki farklar, Esmâ-i İlâhiyye'nin tevkîfî oluşu, fikir, zikir ve isim konusundaki rivâyetlerden oluşmaktadır. Eserin ikinci kısmında ise, on mesele halinde, Esmâ-i Hüsnâ'dan her bir ismin şerhleri yer almaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, XI, 297; *GAL*, I, 468.

ŞERHU'l-ESMÂİ'l-HÜSNÂ
(شرح الاسماء الحسني)

BAHAEDDİN el-BAYRÂMÎ, Muhammed Muhyiddin b. Bahaeddin (ö.956/1549)

1408-2
71^{b}-131^{b} vr.
220x140; 155x90 mm.
21 str.
Nesih.

اوله: الحمد لله الذي تفرد في ذاته بالعلي والفناء تسمي في الازل باسماء الحسني اسمه حسن
آخره: واجعلني من عباد الصالحين والجعلني من الذين لاخوف عليهم ولاهم يحزنون

Esmâ-i Hüsnâ'nın şerhi mahiyetinde olan bu risâle, isim ile sıfat arasındaki farkın açıklanmasıyla başlamaktadır. Daha sonra, naslarda Allah'a izâfe olunan isimler kaydedilmekte bilâhere bunlar tek tek ele alınmak suretiyle geniş bir şekilde şerh edilmektedir.

Kaynaklar: *OM*, I, 41, *Şakâik*, I, 427-429.

ŞERHU'l-İRÂDETİ'l-CÜZ'İYYE
(شرح الارادة الجزئية)

el-ALÂÎ, Muhammed b. Mustafa (ö.1234/1814)

2844-4
46^{b}-52^{a} vr.
220x158; Muh. mm.
Muh. str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله رب العالمين الذي جعلنا معاشر الماتريدية و وفقنا لتحقيق الاسلامية

آخره: فتوارد وان ناخصين فاحتياج له مع واسندام كونه متكلما بالغير

Kader meselesiyle alakalı olan bu risâlede, cüz-i irâde konusu Ehl-i Sünnet görüşleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Maturidilerin bu konudaki görüşlerinin nakledildiği risâle, meseleye "Halk" kavramıyla başlamaktadır. Daha sonra herşeyin yaratıcısının Allah olduğu vurgulanmakta, insanın irâde ve ihtiyarı bu çerçevede incelenmektedir.

Kaynaklar: *OM*, II, 33.

ŞERHU KAVÂİDİ'l-'AKÂİD

(شرح قواعد العقائد)

ŞİRVÂNÎ, Fethullah b. Muhammed Emin (ö.1036/1616)

1273
84 vr.
217x149; 145x75 mm.
21 str.
Ta'lık, Abdürrezzak Geredistanî, 1146 h.

اوله: يا واجب الوحود دويا مفيض الخير والجود ويامبدأ كل موجود نحمدك

آخره: ومحسن يحي كل كافر ومؤمن من قال مؤلفه الجامن محمد امين الشرواني قد تم

Gazzâlî'nin (ö.505/1111) *İhyâ'u 'ulûmi'd-dîn* adlı meşhur hacimli eserinin başında akâid konularına tahsis ettiği *Kavâ'idü'l-akâid* adlı bölümün şerhidir.

Kaynaklar: *MLF*, IX, 75; *OM*, II, 23.

ŞERHU'l-KEBÂİR

(شرح الكبائر)

BURSALI, İsmail Hakkı b. Mustafa (ö.1137/1724)

1328
60 vr.
215x135; 140x70 mm.
19 str.
Ta'lık, müellif hattı, 1116 h.

اوله: ان الله تعالي دعا عباده الي دار السلام علي لسان رسوله الذي ارسله بالهدي

آخره: وسلاطين اليقين وبم يوم الدنيا ويتجدد الاحكام والامور مادام البطون والظهور

Büyük günahların neler olduğunu açıklayıcı mahiyette olan risâle, "Allah'a şirk koşma" konusuyla başlamaktadır. Ukûk-u vâlideyn, bid'a, ilhad gibi özel başlıklarla devam eden risâle yetmiş babdan müteşekkildir.Risâlenin son bölümü "lakab takma" hakkındadır.

Kaynaklar: *OM*, I, 28.

ŞERHU KELİMETİ't-TEVHÎD
(شرح كلمة التوحيد)

NİĞDEVÎ, Musa b. Ahmed (ö.1147/1734)

Ek 1478-1
1^{b}-19^{b} vr.
211x146; Muh mm.
Muh. str.
Nesih, Seyyid Ahmed Arif, 1244 h.

اوله: الحمد لله الذي لا اله سواه المنجي من النار من قال لااله الا الله والصلاة والسلام علي رسوله

آخره: ولا يلزم التناقض هذا ما سنح لفاطر والعلم في الحقيقة عند الملك القادر الغافر

Kelime-i tevhîd'in gramer, irab tahlil ve tefsiriyle bunu zikretmenin fazileti konularının işlendiği bir risâledir.

Kaynaklar: *HA*, II, 482.

ŞERHU'l-MAKÂSID fî 'İLMİ'l-KELÂM
(شرح المقاصد في علم الكلام)

TEFTÂZÂNÎ, Sadeddin Mesud b. Ömer (ö.793/1390)

1337
225 vr.
270x180; 185x115 mm.
29 str.
Ta'lık, Mustafa b. Yunus, 856 h.

اوله: نحمدك يامن بيده ملكوت كل شيئ وبه اعتضاده ومن نحده ابتدء كل حي

آخره: ذهب اليه العظماء من العلماء ان اربعة من انبياء في زهرة الاحياء حضر والياس في الارض

Müellif Allâme Teftâzânî'nin *Makâsıdu't-talibîn fî 'ilmi usûli'd-din, Makâsıdu'l-kelâm min 'akâidi ehli'l-islâm* gibi adlarla da anılan ve kısaca *el-Makâsıd* olarak bilinen eserine bizzat müellifin yapmış olduğu bir şerhtir. Eserin İlk dört bölümünde nazarî konular, beşinci bölüme ilâhiyyât, altıncı bölümde de nübüvvât, melekler, kitaplar ve ahvâl-i âhiret gibi konular ele alınmaktadır. Eser, Osmanlı medreselerinde uzun süre ders kitabı olarak okutulmuştur. Kütüphanedeki 1336 numaralı kayıt bu eserin bir başka nüshasına aittir. Şerhu'l-makâsıd, beş cilt halinde Dr. Abdurrahman'ın tahkik ve ta'likıyle birlikte Beyrut'ta 1089/1409 yılında basılmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, XII, 228; *KZ*, II, 1779.

ŞERHU MUHTASARI TİLİMSÂNÎ fi'l-'AKÂİD
(شرح مختصر طلمساني في العقائد)

TİLİMSANÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer (] ?])

1289-2
60^b-87^b vr.
205x150; 150x90 mm.
19 str.
Nesih, Kör Arap, 1131 h.

اوله: يقول العبد الفقير الي الله ابوعبد الله محمد ابن عمر ابن ابراهيم الملالي التلمساني

آخره: والحمد لله رب العالمين وصلي الله علي سيدنا محمد وعلي اله وصحبه وسلم تسليما كثيرا

Ebû Abdullah Muhammed b. Yûsuf es-Senûsî'nin *el-Akîdetü's-suğrâ* adlı eserine, talebesi Muhammed b. Ömer et-Tilimsânî'nin yazmış olduğu bir şerhtir. Eser, *Şerhü's-suğrâ* olarak da bilinmektedir.

Kaynaklar: *A'lâm*, VIII, 30; Y. Şevki Yavuz "Akâidü's-Senûsî", *DİA*, II, 220.

ŞERHU MUKADDİME EBÎ CA'FER et-TABERÎ
(شرح مقدمة ابو جعفرالطبري)

EBU CÂFER et-TABERÎ, Muhammed b. Hasan et-Taberî (ö.460/1067)

1338-1
1b-110b vr.
267x175; Muh. mm.
Muh. str.
Arap hattı, Selman b. Mesud b. Ali, 570 h.

اوله: قال الشيخ المجل الاوجه الفقير ابو جعفر محمد حسين الطوسي رحمه الله

آخره: سنة الله في الذين غلوا من قبل واستمداد ان وقوعه من قاعله سنة الله التي قد خلت

Şiî bir müellif olan et-Taberî'nin kelâmî görüşlerini yansıtan *el-Mukaddime fi'l-medhali ilâ ilmi kelâm* adlı eserine yine müellifin bizzat kendisinin yapmış olduğu bir şerhtir. Müellif eserinin başlangıcında varlık bahsini ele alır. Daha sonra, a'razın bölümleri, savtlar, cinsleri ve hükümleri, cümleler, kelâm, a'raz hakkında Ehl-i Sünnet ve Mu'tezilenin görüşleri tahlil ve mukayese edildikten sonra, sıfatın hakikatını beyan etmektedir. Eserin son bölümleri ise, akıl ve hükümleriyle fiilin hakikatlarına aittir.

Kaynaklar: *A'lâm*, IX, 220; *el-Fihrist*, 193

ŞERHU's-SUDÛR bi-ŞERHİ HÂLİ'l-MEVTÂ fi'l-KUBÛR
(شرح الصدور بشرح الحال الموتي في القبور)

SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (ö.911/1505)

504
159 vr.
278x149; 188x82 mm.
25 str.
Arap hattı, Ali b. Mollaâbâdî, 1138 h.

اوله: الحمد لله الذي ايقظ من شاء من سنة الغفلة ورجع من احب لقائه الي عليين

آخره: ان القلب محل الروح والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمتاب الحمد لله

Kabir hayatıyla ilgili müstakil eserlerdendir. Eserde ölüm, kabir hayatı, kabir suali, sual melekleri, ölümün mü'min için ne anlam taşıdığı, telkin gibi konular bir çok bab başlığı alınıp incelenmektedir. Eserin son kısmında ise ruh konusu işlenmektedir. Eser, Halebî tarafından Kahire'de tarihsiz olarak basılmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, V, 128; *KZ*, II, 1042; Bekir Topaloğlu, "Ahiret", *DİA*, I, 547.

ŞERHU TEHZÎBİ'l-MANTIK ve'l-KELÂM
(شرح تهذيب المنطق والكلام)

CELÂLEDDİN ed-DEVVÂNÎ, Muhammed b. el-Es'adî (ö.908/1502)

2820-5
192b-227b vr.
208x122; 142x52 mm.
21 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد... اما بعد فهذه عجالة نافعة وغلالة رايعة تروي غليل طالبي

آخره: منها في ملتفي الحطين الخارجين من كليهما تسهيلا للضبت علي المبتدي

Teftâzânî'nin (ö.793/1390) *Ğâyetü tehzîbi'l-kelâm fî tahrîri'l-mantık ve'l-kelâm* adlı eserine ait bir şerhtir. Asıl metin iki bölümden oluşmaktadır. I. bölüm mantık, II. bölüm ise kelâmla alakalıdır. Bu meşhur eser, üzerinde bir çok hâşiye çalışmaları yapılmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, IX, 47; Şeşen, *KKYK*, I, 453.

ŞERHU MUKADDİME TEHZÎBİ'l-MANTIK ve'l-KELÂM
(شرح مقدمة تهذيب المنطق والكلام)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

2816-63
240b-246a vr.
283x172;214x115 mm.
31 str.
Ta'lık kırması.

اوله: الحمد لله علي نواله والصلاة والسلام علي محمد واله وقاالمصه رحمه الله تعالي
آخره: حتي انك اذا رايت زيدا وحكت لعمر و جميع ما علمت في زيد من

Teftâzânî'nin (ö.793/1390) *Tehzîbü'l-mantık ve'l-kelâm* adlı eserinin mukaddimesine ait bir şerhtir.

Kaynaklar: *MLF*, VIII, 100; Atsız "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VII, 101.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ TEHZÎBİ'l-MANTIK ve'l-KELÂM
(حاشية علي شرح تهذيب المنطق والكلام)

EBU'l-FETH b. MAHDUM (ö.975/1470)

2820-4
122b-182a vr.
Muh. mm.
21 str.
Ta'lık, Nerkesîzâde.

اوله: الحمد لله علي تهذيب المنطق والكلام عن عباهت الشكوك والاوهام وعلي ترتيب قواعدالامكان
آخره: معقولات الثانية العارضة بلماهيات بشرط حصولها في العقل بخلاف مثل الوجود والعدم

Tetâzânî'nin (ö.793/1390) *Tehzîbu'l-mantık ve'l-kelâm* adlı eserine Celâleddin ed-Devvânî (ö.908/1502) tarafından yazılan şerhin hâşiyesidir.

Kaynaklar: *MLF*, III, 47; *KZ*, I, 516.

TA'LÎK 'alâ ŞERHİ TEHZÎBİ'l-KELÂM
(تعليق علي شرح تهذيب الكلام)

YEZDÎ, Abdullah b. Hüseyin (ö.1015/1606)

1280
318 vr.
205x120; 145x50 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله ومنجز وعد العالمين والصلاة علي من ارسله الي الناس لبرهان المتين
آخره: لامة علي ما قاله علصم مثل امتي كمثل المطر لايدري اوله خير ام آخره

Abdullah b. Hüseyin Yezdî'nin, Teftâzânî'ye (ö.793/1390) ait *Tehzîbü'l-mantık ve'l-kelâm* adlı esere yapmış olduğu şerhin ikinci bölümüne yine kendisi tarafından yapılmış bir ta'lîk'dır.

Kaynaklar: *GAL*, II, 279.

TA'LÎKÂT 'alâ ENVÂRİ't-TENZÎL fî ÂYETİ'l-KÜRSÎ
(تعليقات علي انوار التنزيل في اية الكرسي)

ÂMİDÎ, Ali b. Muhammed (ö.1210/1795)

118
31 vr.
215x145; 162x75 mm.
21 str.
Nesih, müellif hattı.

اوله: نحمده يا من تحير في معرفة كنهه افهام اولي النهي وتدهش في بيداء عظمته
آخره: منذ ثلاث ليال يا ابا هريرة قلت الله ورسوله اعلم قال ذلك الشيطان

Kâdî Beyzâvî'nin (ö.685/1286) *Envâru't-tenzîl* adındaki tefsirinin *Ayetü'l-kürsî* ile ilgili bölümüne ait bir ta'lîkâttır. Bu risâle ism-i a'zam konusu ile başlamakta, daha sonra Ayetü'l-kürsî'nin tefsiri ve fazileti ele alınmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, VII, 190.

TA'LÎKU'l-KALÂ'İD 'alâ MANZÛMETİ'l-'AKÂİD
(تعليقات القلائد علي منظومة العقائد)

HAMEVÎ, Ahmed b. Muhammed (ö.1098/1687)

1340
48 vr.
227x167; 137x90 mm.
21 str.
Arap hattı, 1125 h.

اوله: لك الحمد يا واجب الوجود يا مفيض الخيرات والجود كل ما في الوجود ناطق بتوحيد
آخره: وقد انتهي في هذا الختام وقطعت صحاري الطروس متابيا الاقلام والحمد لله

Muhibuddin Muhammed b. Şahne'ye ait olan *Manzumetu'l-'akâid* adlı esere Hamevî'nin yapmış olduğu bir ta'liktir. İlim-ma'lûm ilişkisiyle başlayan risâlede daha sonra eşyanın hakikatı, sıfâtullah, rızık, ecel, helâl-haram, salah-aslah, nübüvvât, semiyyât, imâmet, ef'âl-i ibâd ve itikâdî İslam mezhepleri ele alınmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, II, 93; *HA*, I, 164.

TAVÂLİ'U'l-ENVÂR min METALİ'İ'l-ENZÂR
(طوالع الانوار من مطالع الانظار)

KADI BEYÂVÎ, Abdullah b. Ömer (685/1286)

1352
96 vr.
192x122; 141x76 mm.
14 str.
Ta'lık, Muhammed b. Abdullah Hafız Tusî, 792 h.

اوله: الحمد لله لمن وجب وجوده وبقائه و امتنع عدمه وفنائه دل علي وجوب وجوده
آخره: في عدد الهادين بفضله العظيم فيصله العميم وكرمك باارحم الراحمين

Kâdî Beyzâvî'nin, felsefe ile kelâmı birleştirme metodunu çok belirgin bir şekilde uyguladığı bu eseri çok rağbet görmüş, Osmanlı medreselerinde İsfehânî şerhiyle birlikte uzun müddet ders kitabı olarak okutulmuştur. *Tavâlî* üzerine bir çok şerh ve hâşiye yapılmıştır. Eser, 1325'de Kahire'de ve 1323 yılında da İstanbul'da yapılmış baskıları vardır. Üsküplü Kadı Hacı Mustafa Sıdkı tarafından yapılmış Türkçe tercümesi Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir. (Giresun, nr. 74).

Kaynaklar: MLF, VI, 97; Y. Şevki Yavuz, İAÜŞ, 122-142; a. mlf., "Beyzâvî", DİA, VI, 100-103.

METÂLİ'U'l-ENZÂR 'alâ TAVÂLİ'U'l-ENVÂR
(مطالع الانظار علي طوالع الانوار)

ISFEHÂNÎ, Şemseddin Mahmud b. Ebi'l-Kasım (ö.719/1349)

1293
200 vr.
174x130; 117x76 mm.
21 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله الذي توحد بوجوب الوجود ودوام البقاء وتفرد بامتناع العدم.
آخره: انعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين وحسن اولئك رفيقا

Kâdî Beyzavî'nin (ö.685/1286) *Tevâli'u'l-envâr* adlı eserine yapılmış şerhlerden biridir.
Kaynaklar: *MLF*, XII, 173; *GAL*, I, 418

NEŞRU't-TAVÂLÎ
(نشر الطوالع)

SAÇAKLIZÂDE, Muhammed b. Ebî Bekir el-Maraşî (ö.1150/1737)

1377
108 vr.
205x135; 140x70 mm.
23 str.
Nesih, Ebu Bekir.

اوله: خير الكلام حمد من خلق الانام ثم الصلاة علي نبيه العظام وبعد فيقول افقرالعبد
آخره: واعواذ به من ان يؤاخذبي بسهو القلم وزلل القدم ونعوذمن العقائد الباطلة

Kâdî Beyzâvî'nin (ö.685/1286) Tavâli'u'l-envâr adlı eserinin şerhidir.
Kaynaklar: *MLF*, IX, 118; *A'lâm*, VI, 60; *OM*, I, 325-327; *SO*, IV, 233.

HÂŞİYE 'alâ METÂLİ'İ'l-ENZÂR fî ŞERHİ TAVÂLİ'İ'l-ENVÂR
(حاشية علي مطالع الانظار في شرح طوالع الانوار)

İBN FAZL, Hamidüddin Efdalüddin el-Hüseynî (ö.908/1502)

1261
53 vr.
175x128; 128x80 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: قوله ضمن اي جعل هذه الخطبة متضمنة للاشارات الي معظم مقاصد علم الكلام
آخره: والذي ينعدم عند عدم واحد من الثلثة والتاليف الثاني القائم بالثلثة

Kâdî Beyzâvî'nin (ö.685/1286) *Tavâli'u'l-envâr* 'ına İsfehânî (ö.719/1349) tarafından *Metâli'u'l-enzâr* adıyla yapılan şerhin hâşiyesidir.

Kaynaklar: *GAL, Suppl.*, I, 724; *GAL*, I, 418.

TEBSIRETÜ'l-EDİLLE fî USÛLİ'd-DÎN
(تبصرة الادلة في اصول الدين)

EBU'l-MU'ÎN en-NESEFÎ (ö.508/1115)

1215-1
1^b-249^b vr.
319x189; 228x107 mm.
37 str.
Arap hattı.

اوله: الحمد لله علي منته التي لا يحيط بها الحد ونعمة التي لا يبلغها الا الاحصاء والعدد
آخره: وجدها الآية وهو لم يبلغ في السماء والله الموفق الصواب والله اليه المرجع والمئاب

Maturidiyye ekolünün en hacimli ve mufassal eserlerinden biri olan *Tebsıratu'l-edille*, klasik kelâm kitaplarının tertibini taşır. Eser *Kitâbu'l-Tevhîd* 'den sonra Maturidi ekolünün en önemli kaynağı olması, kelâm tarihi ve Semerkand ulemasıyla ilgili bilgiler vermesi ve semantik metodunu ilk defa uygulayarak, dil felsefesi açısından kelâm konularına yeni yorumlar getirmesi bakımından kelâm tarihinde önemli bir yeri vardır. Bu eser üzerinde yapılan

çalışmaların bazıları şunlardır. Metin Yurdagür, "*Kurucusundan Sonra Maturidiyye Mezhebinin En Önemli Kelâmcısı Ebu'l-Mu'in en-Nesefî'nin Hayatı ve Eserleri*", Diyanet Dergisi XXI/4 (1985) s. 27-43; M. Said Özervarlı, *Ebu'l-Mu'in en-Nesefî'ye ait "Tebsıratu'l-edille'nin Kaynakları"*, MÜSBE (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İst. 1988); M. Sait Yazıcıoğlu, "*Maturidi Kelâm Ekolünün İki Büyük Siması: Ebu Mansur Maturidi ve Ebu'l-Mu'in en-Nesefî*", AÜİFD, XXVII (1985), .295.

Kaynaklar: *MLF*, XIII, 301; *GAL*, I, 426.

TEFSÎRU SÛRETİ'l-KÂFİRÛN
(تفسير سورة الكافرون)

CELÂLEDDİN ed-DEVVÂNÎ, Muhammed b. el-Es'adî (ö.908/1502)

2793-2
5b-15b vr.
209x133; 146x70 mm.
23 str.
Ta'lık, Sadullah b. İsa b. Emirhan, 921 h.

اوله: الحمد لله الذي من علينا بالدين القويم وسلكنا الصراط المستقيم

آخره: المراد في اول نفي العبادة في الحال وفي الثاني في النفي في الاستقبال علي مر تفصيله

Müellif risâlesine bu surenin faziletini inceleyerek başlamakta, daha sonra surenin tefsirini yapmaktadır. Sûrenin tefsiri sırasında daha çok sıfâtullah konusu işlenmektedir.Eserin sonunda bu sureyi vird edinmenin fezâili sıralanmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, IX, 47; *KZ*, I, 450.

TEHÂFÜT [HOCAZÂDE]
(تهافت خواجه زاده)

HOCAZÂDE, Muslihuddin Mustafa b. Yusuf (ö.893/1487)

1570
151^b-164^b vr.
175x127; 127x83 mm.
21 str.
Ta'lık, İstanbul, 905 h.

اوله: توجهنا الي جنابك وقصدنا نحو بابك ويا واجب الوجود و يا مفيض الخير والجور

آخره: ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا وهب لنا من لدنك رحمة انك انت الوهاب

Gazzâlî'nin (ö.505/1111) filozofları tenkide tabi tuttuğu *Tehâfütü'l-felâsife* adlı eserine bir anlamda cevap mahiyetinde, Endülüslü meşhur filozof İbn Rüşd (ö.595/1198) meseleleri farklı yaklaşımlarla inceleyen *Tehâfütü Tehâfüti'l-felâsife* adlı eserini yazmıştır. Fâtih devri Osmanlı bilginlerinden Hocazâde, bu iki Tehâfüt'ü karşılaştırmak sûretiyle söz konusu eserini telif etmiştir. Müellif, sonuç olarak Gazzâlî'nin haklı olduğuna meyletmektedir. Bu üç tehâfüt üzerine Mubahat Türker tarafından yapılmış bir doktora tezi bulunmaktadır. (*Üç Tehâfüt Bakımından Felsefe-Din Münasebeti*, Ankara 1956) Kütüphanedeki 1224 numaralı kayıt eserin bir diğer yazma nüshasına aittir. Üç tehâfüt bir arada yapılmış baskı ve tercümeleri vardır.

Kaynaklar: *MLF*, XI, 290; *KZ*, I, 513; Yurdagür, *Deneme*, 37

et-TEMHÎD [li-kavâ'idi't-tevhid]

(التمهيد)

EBU'l-MU'ÎN en-NESEFÎ (ö.508/1115)

1221
119 vr.
220x120; 170x75 mm.
25 str.
Arap hattı, Arap Şah İbn Ebî Talib en-Neysaburî, Medrese-i Nizâmiyye, 684 h.

اوله: الحمد...فقد التمس من بعض اصحابي ان احرر من المسالك الكلامية من المشهورات

آخره: دون البعض وذلك البعض عن معني والمسارع فيها من الشهادة علي هذا الوجه

Ebu'l-Mu'in en-Nesefî'nin *Tebsıratü'l-edille* 'sinin bir nevi özeti kabul edilebilen *et-Temhîd li-Kavâidi't-tevhîd* 'de akâid meseleleri klasik bir kelâm

tarzında ele alınmıştır. Eserin Hüsameddin es-Sığnakî (ö.710/1310) tarafından yapılmış bir şerhi bulunmaktadır. Nesefî'nin bu eseri, Mustafa Said Yazıcıoğlu tarafından, lisans tezi olarak 1971 yılında Türkçe'ye tercüme edilmiştir. (A. Ü. İlâhiyat Fakültesi) Eser, Abdülhay Kabil tarafından tahkik edilerek neşredilmiştir. (Kahire 1987).

Kaynaklar: *A'lâm*, I, 547; *GAL*, I, 419; Yurdagür, *Deneme*,36.

et-TESDÎD fî ŞERHİ't-TEMHÎD
(التسديد في شرح التمهيد)

SIGNÂKÎ, Hüsameddin Hüseyin b. Ali (ö.710/1310)

1282
183 vr.
175x140; 130x105 mm.
20 str.
Ta'lık, Mahmud b. Muhammed, 719 h.

اوله: الحمد لله الذي نتحوي لحامد لهذه الا بالتوفيق علي نعمه ولا تندفي الشاكو شكر
آخره: محاكيا البداو الجرح بالدسام او مضاهيا للالسار وحسن وحده العطاء

Ebu'l-Mu'in en-Nesefî'nin *et-Temhîd li-kavâidi't-tevhîd* adlı eseri üzerine yapılmış bir şerhtir.

Kaynaklar: *GAL, Suppl.*, I, 757; *KZ*, I, 403; Yurdagür, *Deneme*, 36.

et-TEMHÎD fî BEYÂNİ't-TEVHÎD
(التمهيد في بيان التوحيد)

EBU ŞEKÛR, Muhammed b. Abdüsseyyid (ö.340/951)

1212
147 vr.
210x1349; 147x79 mm.
21 str.
Nesih, 999 h.

اوله: بدا عبدالله المهتدي ابو شكور السالمي الحمد لله ذي المن والآلاء والعظمة والكبرياء
آخره: والتحويل والانتقال حدث وما يقبل الحدوث وهو محدث ومخلوق

Eser, akıl ve nakil konularıyla başlamaktadır. Daha sonra Allah'ın isim ve sıfatları, vahyin isbatı, marifet, imanın şartları, din, sünnet ve cemaat gibi konular ele alınmaktadır.

Kaynaklar: *KZ*, I, 484.

et-TEMHÎDÜ'l-EVÂ'İL ve TELHÎSİ'd-DELÂ'ÎL
(التمهيد الاوائل وتلخيص الدلائل)

BAKILLÂNÎ, Ebu Bekir b. Muhammed (ö.403/1013)

1223
249 vr.
210x165; 150x105 mm.
15 str.
Arap hattı, 999 h.

اوله: الحمد لله قامع الاباطيل و مدحض الاضاليل وهادي اختص برحمته الي سواء السبيل

آخره: بنصره للمسترشدين وبيان للمتوسمين و ان كان فيما ادعوناه هذا المختصر

Ünlü Eş'arî kelâmcısı ve Mâlikî fakihi Bakıllânî'nin bu eseri, çoğunlukla *et-Temhîd fi'r-red 'ale'l-mülhideti'l-Mu'attıla ve'r-Râfiza ve'l-Havâric ve'l-Mu'tezile* olarak bilinmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya nr. 2201); Paris Bibliotheque Nationale'de nüshaları bulunan bu eserin, Muhammed Abdülhadî Ebû Ridde ile Muhammed Mahmûd el-Hudayrî (Kâhire 1366/1947) ve R. J. McCarthy (Beyrut 1957) neşretmişlerdir. et-Temhîd'in tanıtmakta olduğumuz nüshası İmâmüddîn Ahmed Haydar tarafından tahkîk edilerek *Kitâbu Temhîdi'l-evâil ve telhîsi'd-delâil* başlığıyla yayımlanmıştır. (Beyrut 1407/1987)

Kaynaklar: Şerafeddin Gölcük, "Bakıllânî", *DİA*, IV, 533-535.

TESDÎDÜ [Teşyîdü]'l-KAVÂ'İD fî ŞERHİ TECRÎDİ'l-'AKÂİD
(تسديد القواعد في شرح تجريد العقائد)

ŞEMSEDDİN ISFEHÂNÎ, Mahmud b. Ahmed (ö.749/1349)

1653
188 vr.
230x140; 155x85 mm.
25 str.
Arap hattı.

اوله: الحمد لله المتوحد بوجوب الوجود ودوام البناء المتفرد بالاستحالة التغير

آخره: من الله تجعل نافعا للمسددين و دغرا الثاني يوم الدين الحمد لله رب العالمين

Bu eser Şiî müellif olan Nasîruddîn et-Tûsî'nin (ö.672/1274) *Tecrîdü'l-'Akâid [kelâm]* adlı eserine yapılmış şerhlerden birisidir. İsfehânî'nin bu eseri "*Şerh-i kadîm*" olarak şöhret bulmuştur. Tûsî'nin söz konusu eseri, Osmanlı Medreselerinde uzun süre ders kitabı olarak okutulmuştur. Eserin bu şerhi üzerinde Seyyid Şerif Cürcanî'nin yazdığı hâşiye, Osmanlı ulemâsı arasında *Hâşiyetü't-Tecrîd* olarak şöhret bulmuştur.

Kaynaklar: *GAL*, I, 509; *KZ*, I, 346-347.

eş-ŞERHU'l-CEDÎD 'alâ METNİ't-TECRÎD
(الشرح الجديد علي متن التجريد)

ALİ KUŞÇU (ö.897/1475)

127
237 vr.
245x152; 167x97 mm.
25 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد... اما بعد حمد واجب الوجود علي نعمائه والصلاة علي سيد انبيائه

آخره: ثم انه فرض كفاية لا فرض عين فاذا اقام به قوم سقط عن الآخرين واذا ظن كل طاينه

Nasîrüddin Tûsî (ö.672/1274) tarafından kaleme alınan *Tecrîdü'l-'akâid* adlı esere, Ali Kuşçu tarafından yapılmış, kısaca *eş-Şerhu'l-cedîd* olarak bilinen bir şerhtir. Tûsî'nin *Tecrîdü'l'Akâid [kelâm]* adlı eseri Osmanlı Medreselerinde uzun süre ders kitabı olarak okutulmuştur. Bu metin altı maksaddan oluşan klasik memzuç dönem kelâm eseridir. Kütüphanedeki 1277 ve 1278 numaralı kayıtlar eserin diğer yazma nüshalarına aittir. Eser 1301 yılında Tebriz'de basılmıştır.

Kaynaklar: *GAL, Suppl.*, I, 962, II, 229; Cengiz Aydın, "Ali Kuşçu", *DİA*, II, 408-410.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ't-TECRÎD
(حاشية علي شرح التجريد)

eş-ŞİRÂZÎ, (Mirzacan) Habibullah b. Abdullah (ö.994/1585)

1242
264 vr.
205x126; 135x66 mm.
21 str.
Ta'lık, Tezhibli

اوله: قال المصي رحمه الله اما بعد حمدا واجبا لوجود علي نعمائه لا يبعد ان يقال في تركب الموصوف

آخره: جذا في مسافتين متساويتين ان يكون الحركة في الاول اشد من الحركة الثاني

Tûsî'nin (ö.672/1274) *Tecrîdu'l-'Akâid* 'inin medrese öğrencileri arasında *eş-Şerhu'l-cedîd* olarak anılan Ali Kuşcu tarafından yapılmış şerhi üzerine, Celâleddîn ed-Devvânî'nin yazdığı *el-Hâşiyetü'l-kadîme* olarak anılan hâşiyesine yapılmış hâşiyelerden biridir. Bu hâşiyenin müellifi Mirzacan Habibullah eş-Şirazî olarak bilinir.

Kaynaklar: *KZ*, I, 350; *HA*, II, 222, *GAL*, I, 509.

TE'VÎLÂTU EHLİ's-SÜNNE
(تأويلات اهل السنة)

MATURİDÎ, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed (ö.333/944)

76-77
I. c. 456 vr. ; II. c. 432 vr.
I. c. 357x230; 257x130 ; II. 357x230; 260x134 mm.
I. c. 37 str.; II. c. 37 str.
Ta'lık nefis, Ahmed Hüsameddin, 1156 h.

اوله: قال الشيخ الامام ابو منصور رضي الله عنه الفرق بين التأويل والتفسير وانواع الدعوات والمدعوة

آخره: فلما امن خفاهم لم يكتب وعلي ذلك ترك كتابه فاتحة الكتاب والله اعلم بالصواب

İmam Maturîdî'nin *Te'vîlatü'l-kur'an* olarak ta bilinen bu ünlü eseri, te'ville tefsir arasındaki farkları açıklamakla başlamaktadır. Büyük İmam bu eserinde,

daha çok ayetleri, bir başka ayetle tefsir etme metodunu tatbik etmiştir. Gerektiği yerlerde kelâmî açıklamalara ağırlık veren müellif, bu gibi yerlerde Mu'tezile ve diğer Ehl-i Sünnet dışı fırkaların görüşlerini de tenkide tabi tutmaktadır. Müellifin talebelerinin ders notlarının tevhid edilmesinden teşekkül eden eser Ebû Bekir Muhammed es-Semerkandî (ö. 533/1158) tarafından şerhedilmiştir. *Te'vîlât* üzerinde, Muhammed Eroğlu tarafından yapılmış, *Ebu Mansur el-Maturidî ve Te'vîlâtu'l-Kur'an* adlı yayımlanmamış bir doktora tezi bulunmaktadır. (İstanbul 1971) *Te'vîlât'* ın, sadece Fatiha ve Bakara surelerinin biri İbrahim ve Seyyid Avazeyn tarafından (Kahire 1971), diğeri de Muhammed Müstefîdü'r-Rahman tarafından (Bağdat 1983) yapılmış iki neşri bulunmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, XI, 300; *GAS*, I, 604; Yurdagür, *Deneme*, 26-28.

TEZYÎNU'l-ERÂİK fî İRSÂLİ'n-NEBÎ ile'l-MEMÂLİK
(تزيين الارائك في ارسال النبي الي الممالك)

SUYÛTÎ, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir (ö.911/1505)

2790-3
16^b-19^b vr.
203x143; Muh. mm.
Muh. str.
Ta'lık.

اوله: الحمد... مسئله ما تقولون في قوله العلماء انه صلي الله عليه وسلم لم يبعث الي الملك

آخره: كالجمع عليها وصمن نص عليها الامام الشافعي رضي الله عنه ثم كمل والحمد لله رب العالمين

Suyutî'nin nübüvvet hakkındaki bu risâlesinde on temel başlık altında Hz. Muhammed'in ins ve cin dışında meleklere de peygamber olarak gönderildiğini hususunun isbatı ele yapılmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, V, 128; *GAL*, II, 150.

TUHFETÜ 'ULEMÂİ'l-İLÂHİYYÎN bi-ŞERHİ ESMÂİ RABBİ'l-'ÂLEMÎN
(تحفت علماء الالهيين بشرح اسماء رب العالمين)

ENSÂRÎ, Cemaleddin Yusuf b. Zekeriya (! ? !)

1532-2
19^{b}-56^{a} vr.
175x100; 135x60 mm.
17 str.
Ta'lık.

اوله: حمدا وصلي الله غلي سيدنا محمد وعلي اله وصحبه وسلم محمد وما ذكره الذاكرون
آخره: واغفرلهم ما قدمنا من السيئات مع من تقدمت من الاقربين و وفقنا لما ترضاه بعصمه منك

Müellif eserin başında bu risâlesini esmâ-i hüsnâ'yı şerh amacıyla kaleme aldığını belirtir. Allah'ın dokson dokuz isminin ihsâ edilmesiyle başlayan risâle bu isimlerin Allah hakkında sabit bulunduğunun isbatı ve şerhleri ile devam etmektedir.

Kaynaklar: Kütüphane fiş bilgileri dışında mevcut kaynaklarda eser hakkında bilgilere rastlanılmamıştır.

el-'UMDE fî USÛLİ'd-DÎN
(العمدة في اصول الدين)

NESEFÎ, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed (ö.710/1310)

1354-1
1^{b}-9^{b} vr.
268x180; 197x128 mm.
21 str.
Arap hattı, 867 h.

اوله: الحمد... قال ابو البركات عبد الله ابن احمد ابن محمود النسفي قال اهل الحق حقائق الاشياء ثابتة
آخره: وقد قال صلعم الخلافة بعدي ثلاثون سنة وقد تمت بعلي رضي الله عنه والله اعلم

Ehl-i Sünnet prensiplerinin muhtasar bir biçinde ele alındığı klasik metodla yazılmış küçük bir kelâm risâledir. Eser eşyanın hakikatı, sıfâtullah, nübüvvât, ef'al-i ibâd, iman, semiyyât ve imâmet gibi temel konuları kapsar. Eser *'Umdetü'l-Akâid* olarakta bilinir. *el-'Umde* üzerine müelliften başka Niksarî (ö.901/1495), Cemâleddin Mahmûd Ahmed el-Konevî (ö.770/1368), İlyas er-Rumî (ö.788/1386) gibi müellifler tarafından yapılmış bir çok şerh

bulunmaktadır. Eser, Ebu Bekir el-Marâşî (ö.870/1415) tarafından da manzum hale getirilmiştir.

Kaynaklar: *İA*, IX, 200; *MLF*, VI, 32; *KZ*, II, 1168-1169.

el-İ'TİMÂD fi'l-İ'TİKÂD
(الاعتماد في الاعتقاد)

NESEFÎ, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed (ö.710/1310)

1354-2
9^b-75^a vr.
268x180; 197x128 mm.
21 str.
Arap hattı, 865.

اوله: الحمد لله المتعالي بكمال صمديته عن الحلول والاتحاد والمنزه بسموسرمديته

آخره: ولانهم العترة التاهرة والدرية الطيبة الذين اذهب الله عن الزجس وطهرهم تطهيرا

Müellif Ebu'l-Berâkât en-Nesefî'nin *el-'Umde* adlı eserine, bizzat kendisi tarafından yapılmış bir şerhtir.

Kaynaklar: *İA*, IX, 199-200; *MLF*, VI, 32; *GAL*, I, 253.

TEVFİK

'UMDETÜ EHLİ't-TEFÎK VE't-TESDÎD fî ŞERHİ AKÎDETİ EHLİ't-TEVHÎD
(عمدة اهل التوفيق والتسديد في شرح عقيدة التوحيد)

SENÛSÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf b. Ömer (ö.895/1490)

1289-1
1^b-58^b vr.
205x150; 150x90 mm.
23 str.
Nesih, Ezher, 1117 h.

اوله: الحمد لله الواسع الجود والعطا الذي شهدت بوجود وجوده ووحدانيته وعظيم جلاله

آخره: فالحمد لله رب العالمين وحسبنا الله ونعم الوكيل ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم

Kuzey Afrikalı Eş'arî alimlerinden Ebû Abdullah b. Yûsuf es-Senûsî'nin tam adı *Akidetü ehli't-tevhîd el-muhricetü bi-avnillahi min zulümâti'l-cehli ve rekâbeti't-taklid el murgimetü bi-fazlillahi enfe külli mübtedi'in 'anid* olan ve kısaca *Akîdetü ehli't-tevhîd el-kübrâ, Akîdetü's-Senûsî el-Kübrâ* olarak da bilinen eserine ait, yine kendisinin yapmış olduğu bir şerhtir. Söz konusu bu eserinde, asıl metindeki bilgiler aklî ve naklî delillerle açıklanır. Metni gibi kolay anlaşılır bir üslupla kaleme alınmıştır. Eser metniyle 1317 yılında Kahire'de basılmıştır.

Kaynaklar: *A'lâm*, VIII, 30; Y. Şevki Yavuz, "Akâidü's-Senûsî", *DİA*, II, 219-220.

el-YEVÂKÎT ve'l-CEVÂHİR fî BEYÂNI 'AKÂ'İDİ'l-EKÂBİR
(اليواقيت والجواهير في بيان العقائد الاكابير)

ŞARÂNÎ, Abdulvehhab b. Ahmed (ö.973/1565)

1562
393 vr.
222x130; 153x75 mm.
23 str.
Arap hattı.

اوله: الحمد... هذا كتاب الفه في علم العقائد سميته باليواقيت والجواهير في بيان عقائد الاكابر
آخره: اذا وقعت علي يد غيره فانا اول مؤمن بهذه الكرامة فلله الحمد اولا وآخرا

Telif hayatı, başta tasavvuf olmak üzere, Kur'an ilimleri, akâid, fıkıh, gramer, tıb ve tabakât alanlarını kapsayacak genişlikte olan İmam Şarânî'nin bu eseri, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin (ö.638/1240) akidesini beyan eden bir mukaddime ile dört bölümden oluşmaktadır. I. bölümde İbnü'l-Arabî ile diğer tasavvuf ulemâsının akidesi beyan edilmektedir. II. bölümde İbnül-Arabî'nin bazı sözlerinin te'vili yapılmaktadır. III. bölümde ise tarikat ehlinin bazı muğlak ifadelerinin sebebi anlatılmaktadır.Son bölümde, ilm-i kelâm'a talip olan kişilere gerekli bütün kaideler bildirilmektedir. Kütüphanedeki 1563 numaralı kayıt eserin bir başka nüshasına aittir. Söz konusu eser 1307 yılında Kahire'de basılmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, VI, 218; *KZ*, II, 2054; *KZZ*, II- 184; *HA*, I, 641; J. Schacht, "Şa'rânî", *İA*, XI, 334-345.

ez-ZEVRÂ ve'l-HAVRÂ
(الزوراء والحوراء)

CELÂLEDDİN ed-DEVVÂNÎ, Muhammed b. el-Es'adî (ö.908/1502)

1212-4, 5
88^b-92^b vr.
220x131; 148x70 mm.
21 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد... وبعد فهذه نبذة من الحقائق بل زبدة من الدقائق منبئة عن الشبهاة
آخره: والصلاة والسلام علي المقدسين خصوصا سيد الكل في الكل وعلي اله واصحابه اجمعين

Mebde' ve me'ad hakkında olan risâlede, akâid meseleleri kısa ve özlü ibarelerle kaleme alınmıştır. Metni *el-Havrâ* olan risâle, daha sonra bizzat müellifi tarafından şerhedilmiş ve *ez-Zevrâ* diye tesmiye edilmiş ve eser hâşiyesiyle birlikte *ez-Zevrâ ve'l-Havrâ* namıyla meşhur olmuştur. Hem metin hem de şerhi Kemâleddin Hüseyin b. Muhammed tarafından *"Tahkîku'z-Zevrâ"* adıyla şerhedilmiştir. Ayrıca Şeyhülislam Musa Kâzım tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiş ve İstanbul'da 1335 yılında basılmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, IX, 47; *KZ*, I, 862; Topaloğlu, *Giriş*, 35.

İKİNCİ BÖLÜM

ÂTIF EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN KELÂM'LA İLGİLİ FARSÇA YAZMALAR

MİFTÂHU't-TEVHÎD
(مفتاح التوحيد)

SAİSÎZÂDE, Ali Derviş b. Osman ([?])

Ek 1012
130 vr.
180x120; 125x70 mm.
15 str.
Nesih, Ali Halil İbrahim, 884 h.

اوله: الحمد لله رب العالمين والعلقبة للمتقين ولا عدوان الا علي الظالمين والصلاة علي رسوله
آخره: شير مولي جويد آذادي ومركب سيوخلا خنجر جون علي ريحان اونركس ونپس ين عدو جان او

Müellif Saîsizâde eserinin birinci bölümünde Allah'a hamd konusunu ele almaktadır. Daha sonra nimet-i Resûlullah, medh-i emîri'l-mü'minîn, iman, tevhîd, İslamın şartları, ilâhiyyât, semiyyât ve nübüvvât gibi konuları işlemekte, son olarak ta iman ve islâm konusundaki çeşitli meseleleri incelemektedir.

Kaynaklar: Kütüphane fiş bilgileri dışında eser hakkında mevcut kaynaklarda bilgi bulunamamıştır.

RİSÂLE-İ LEVH-İ MAHFÛZ
(لوح محفوظ رسالسي)

AZİZ b. MUHAMMED en-NESEFÎ (ö.700/1300 [?])

1401-8
58^b-62 vr.
178x130; 130x90 mm.
17 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد لله رب العلمين والعاقبة والصلاة وسلام علي خير خلقه محمد واله خاتم النبيين
آخره: وصخاي خضور اشقال وبعشو قان داكويند تمت الكتاب

Vahdet-i vücûd konusundaki düşünceleriyle tanınan İranlı mutasavvıf Aziz Nesefî'nin, sade bir dil ve üslupla kaleme aldığı bu risâle, "levh" kelimesinin açıklamasıyla başlamaktadır. Daha sonra levh-i mahv ve isbat ile levh-i mahfuzun özellikleri, olmuş ve olacak her hususun levhde yazılı olmasının keyfiyeti ve levh-i mahfûz'un kaderle münasebeti işlenmektedir. Bu risâle müellifin *İnsân-ı Kâmil* (Tahran 1962, Paris 1983) adlı 22 risâleden oluşan eserinin bir bölümünü teşkil etmektedir. Marijan Mole tarafından müellifin hayatı, eserleri, eserlerinin yazma nüshaları hakkında geniş bir giriş yazısıyla birlikte yayımlanan *İnsân-ı Kâmil*, Mehmet Kanar tarafından *Tasavvufta İnsan Meselesi, İnsân-ı Kâmil* başlığıyla tercüme edilerek neşredilmiştir. (İstanbul 1990)

Kaynaklar: İbrahim Düzen, "Aziz Nesefî", *DİA*, IV, 344-346.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÂTIF EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN KELÂM'LA İLİGİLİ TÜRKÇE YAZMALAR

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-KASÎDETİ'n-NÛNİYYE
(حاشية علي شرح القصيدة النونية)

ÜSKÜDÂRÎ, Muhammed Emin Abdullah b. Muhammed (ö.1149/1736)

1257
84 vr.
203x135; 150x72 mm.
19 str.
Ta'lık, müellif hatı, 1145 h.

اوله: الحمد لله الحي القادر العليم امريد المتكلم السميع البصير القديم والصلاة والسلام علي رسوله
آخره: يشلنديكجه مصنو خضر بك اسمنه تلميح اولان بو محلده منظوم اتمام اولدي.

Hızır Bey'in (ö.863/1458) *Kasîde-i nûniyye* adlı meşhur manzum akâid risâlesine Hayâlî Ahmed Efendi'nin (ö.860/1455) kaleme aldığı şerhe ait Türkçe bir hâşiyedir. (Metni için bk. Kasîdetü'n-nûniyye)

Kaynaklar: *OM*, II, 29; *KZ*, II, 1349.

'İLM-İ KELÂM [DERSLERİ]
(علم كلام)

ARAPKİRLİ, Hüseyin Avni (ö.1364/1954)

Ek 1434
63 vr.
203x156; Muh. mm.
63 str.
Rik'a.

اوله: معلوم اولكه هر بر علمده بر طقم مسائل كثيره دن طاغن بر چق مباحث كثيره دن عبارتدير.
آخره: بر سائق لازمدير. او سائق بتون أشيا اوزرنده كي كيفمايشا قادر اولان قدرت الهيه در.

Son devir din bilginlerinden, huzur dersleri mukarriri ve dersiâmm Arapkirli Hüseyin Avni Efendi'nin bu eseri ilm-i kelâmın mevzuu ile başlamaktadır. Daha sonra ilm-i kelâmın tedvin edilmesinin sebeblerini ele

alan müellif, bundan sonra da yetmiş iki fırkaya ayrılan itikâdî İslam mezheplerini izah ederken, konuyla ilgili mütekellim ve hükemânın taksimini ele almıştır. Eser ilmin çeşitleri, mahiyeti, hakikat, deliller, hüsün-kubuh, âlemin hudûsu ve isbât-ı vâcib konularını ele işlemektedir.

Kaynaklar: Metin Yurdagür, "Arapkirli Hüseyin Avni", *DİA*, III, 329-331.

MİSKLİ AKÎDE
(مسكلي عقيدة)

İLMÎ DEDE (11. asrın ilk yarısı)

1558-1
16 vr.
202x120; 145x82 mm.
17 str.
Nesih.

اوله: تحت النظم الكريم معناي مستقيم اولدوركه جمله كمال صفتلري الله تعالي حضرتلرينه

آخره: كه واردر بونده چوق طورلي فوايد بو نظمك درلري علم كلامه بيك اوتوز يديده ايردي تمامه.

Hemen hemen akâidin bütün konularının değinildiği bu manzum risâlenin hicrî 1037 yılında kaleme alındığı (bk. vr 16b) anlaşılmaktadır.

Kaynaklar: Kütüphane fiş bilgileri dışında kaynaklarda eser hakkında bilgilere rastlanılamamıştır.

RİSÂLE-İ 'AKÂİD
(رساله عقائد)

AKKİRMÂNÎ, Muhammed b. Mustafa (ö.1174/1760)

1568-2
169^{b}-203^{a} vr.
210x110; 155x60 mm.
21 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد... بوندن صوكره معلوم اولسونكه بو عبد فقير محمد الآقكرماني مراد ايدركه

آخره: اول قاعده ايله شيطانيده حيله لرندن امين اولورز فالحمد لله ولي التوفيق والحمد لله وحده

Müellif Akkirmânî bu eserinin hemen başında "Türkçe lisanıyla irâde-i cüziyyenin ve ef'âl-i ibâdın beyanı hakkında bir risâle yazmayı istedim", diyerek eserinin telif amacını belirtirse de risâlenin ilk meselesini Allah'ın Alîm, Hayy, Ezelî ve Ebedî isimlerinin şerhi oluşturmaktadır. Daha sonra semâvî kitaplar, kulların filleri ve Allah'ın fillerini inceleyen müellif, son olarak ta Allah'ın sıfatlarını ele almaktadır. Eser İstanbul'da 1240 yılında basılmıştır.

Kaynaklar: Sâkıb Yıldız. "Akkirmânî",.*DİA*, II, 270.

RİSÂLE fî İRÂDETİ'l-CÜZ'İYYE
(رسالة في ارادة الجزئية)

AKKİRMÂNÎ, Muhammed b. Mustafa (ö.1174/1760)

1263
7 vr.
182x119; 125x59 mm.
19 str.
Ta'lık.

اوله: الحمد... وماتشائون الا ان يشاء الله اشعري قاتنده ومعناي آية كريمه اي قوللاريم

آخره: جبر لازم كلوردي لكن حال وشان عكس ملابسدير بويله جه ضبط وحفظ اولونه

Kefevî Hacı Hamîd Mustafa Efendi'nin oğlu olan müellif Akkirmânî, İzmir, Mısır ve Mekke kadılığı yapmış, Sarây-ı Hümâyun hocalığında bulunmuş bir Osmanlı âlimidir. Akkirmanî'nin bu risâlesi "*Ef'âlü'l-ibâd ve'l-irâdetü'l-cüziyye*" olarak da bilinir. Risâlenin farklı isimlerle yapılmış çeşitli baskıları bulunmaktadır. (İstanbul 1289, 1320, 1323) Allah'ın ve kulların iradesiyle alakalı olan ayetleri sıralamakla başlayan risâlede, bunların tefsiri yapılmakta ve irade-i cüziyye konusunda İmam Ebu Hanife ve Maturidî'nin görüşleri zikredilmektedir. Son olarak da Allah'ın kulların fillerini yaratmasının keyfiyeti ve Allah'ın ilmi konuları ele alınmaktadır.

Kaynaklar: Sâkıb Yıldız. "Akkirmânî",.*DİA*, II, 270; *OM*, I, 214; *SO*, IV, 245.

ŞERHU KELİMETİ't-TEVHÎD
(شرح كلمة التوحيد)

KADIZÂDE, Muhammed Tahir b. Kadı Ömer (ö.1254/1838)

1270 8 vr. 173x116; 109x58 mm. 11 str. Nesih, Hüseyin Tokadî (Mekteb-i Harbiyye-i Amirede Müderris)

اوله: الحمد لله الذي تحققت فردانيته بحقيقه لا اله الا الله والصلاة والسلام علي سيدنا

آخره: نته كم نص قاطع ايله مثبت وبيان قلنمشتر. كل شيء هالك الا وجهه له الحكم واليه ترجعون

Kelime-i tevhîd'in irab bakımından tahlili ile başlayan risâlede, daha sonra Allah'ın varlığı ve birliğinin isbatı ele alınmakta, devamında da kelime-i tevhîd'in şerhi yapılmaktadır. Eserin son konusu ise, kelime-i tevhîd'in faziletinin beyanı hakkındadır.

Kaynaklar: *MLF*, X, 99.

ŞERHU ŞU'ABİ'l-İMAN
(شرح شعب الايمان)

BURSALI, İsmail Hakkı b. Mustafa (ö.1137/1724)

1497-3 72b-150b vr. 213x124; 155x60 mm. 23 str. Ta'lık, İbrahim b. Ömer, 1186 h.

اوله: الحمد... قال رسول الله صلي الله عليه و سلم الايمان بضع وسبعين شعبة بو حديث شريفي

آخره: واصل اولديسنه ظاهر وباطن اصلاحده سعي بمنيع ايله تاكه مقربينه ملحق اوله سن

Ünlü muhaddis ve Şafiî fakihi Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî'nin (ö.458/1066) kısaca *Şu'abü'l-îmân* olark bilinen hacimli eseri *el-Câmi'u'l-*

musannef fî beyâni şu'abi'l-îmân 'ın muhasarına ait bir şerhtir. Şârılı İsmâil Hakkı Bursevî, tanınmış Türk din âlim ve mutasavvıflarından olup Celvetiyye'ye mensuptur.

Kaynaklar: *MLF*, II, 266; *OM*, I, 28.

VASIYETNÂME
(وصيت نامة)

SADREDDİN KONEVÎ, Muhammed b. İshak (ö.672/1273)

1348
173 vr.
185x125; 125x75 mm.
13 str.
Nesih, Muhammed b. Ahmed Kadızâde, 970 h.

اوله: حمد ثناي بي نهايه ومدح وشكر بي غايه اول خوداوند كامل الاحسان وشامل الانعام خلاق

آخره: ولطف الله تعالي لينيل اعانني ولطف واحسانيله بو كتابك تصنيفي اتمام اولدي .

Müellif Sadreddin Konevî eserine, sıfât-ı selbiyye ve subûtiyye'nin beyanı ile başlamaktadır. Daha sonra melâike, kitâbullah, Allah'ın elçileri olan peygamberler, evliyanın kerâmeti, kıyametin alâmetleri, âhiret halleri, kader-kaza, ef'âl-i mükellefîn ve ahlak konuları beyan edilmekte ve son olarak ibadet konusu ele alınmaktadır. (Kütüphanede mevcut olan matbu bir şerhi için bk. "Vasıyetnâme Şerhi")

Kaynaklar: *HA*, I, 772; Ergin, "Sadraddin al-Qunawi ve Eserleri", *ŞM*, II, 67; H. Kâmil Yılmaz, *Tasavvufî Hadîs Şerhleri ve Konevî'nin Kırk Hadîs Şerhi*, İstanbul, 1990; Nihat Keklik, *Sadreddin Konevî'nin Felsefesinde Allah-İnsan ve Kâinat*, İstanbul, 1967.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÂTIF EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN AKÂİD ve KELÂM'LA İLGİLİ MATBU ESERLER

'AKÂİD DERSLERİ
(عقائد درسلري)

NASÛHZÂDE, Mustafa Âsım (ö.1363/1943)

Ek 1436
I. c. KB, Türkçe
38 sh.
İstanbul, 1324 h.

اوله: الحمد... جهان وعالم كبي اسملرله ياد ايتديكمز كائناب اولا ايكي قسمه ايريلير برينه ماده ديكرينه قوت
آخره: بوكا بين الخوف والرجا بولونمق دينر. حضرت رت اكرام جمله مزي مظهر لطف واحسان بويورسين آمين

Bu küçük risâlede, iman, Allah'ın sıfatları, melekler, ilâhî kitaplar, peygamberler, âhiret, ru'yetullah, âlem-i berzah, sevab, günah, kader ve kaza gibi konular ele alınmaktadır.

Kaynaklar: Albayrak, SDOM, IV, 182.

el-CEMÂL 'ale'l-CELÂL
(الجمال علي الجلال)

MUHAMMED FEVZİ b. ABDULLAH (ö.1318/1900)

Ek 1423
I. c. OB
384 sh.
İstanbul, 1301 h.

اوله: يا من وفقنا بتوفيقاته في شكلة كشف سحب الجلال حتي يظهر عن عرايس الخلائق
آخره: مارايت بعده في نسخ الجلال من المحررات وهو من عند الكتاب والناسخ في بعض النسخ

Adudüddin el-Îcî'ye (ö.756/1355) ait olan *el-'Akâid* metni üzerine Celâleddin ed-Devvânî'nin (ö.908/1502) yazmış olduğu kısaca *"Celâl"* olarak

bilinen şerhe yapılmış bir hâşiyedir. Risâle, *el-Cemâlü'd-deyyânî 'ale'l-Celâl.ld'd-Devvânî* olarak ta bilinmektedir. (Eserin metin ve şerhi için bk. "Akaidü'l-Adudiyye")

Kaynaklar: *HA*, II, 396.

ESMÂ ve 'AKÂİD ŞERHİ ve NA'T-i ENBİYÂ
(اسما و عقائد شرحي و نعت انبيا)

İSMAİL KEMAL PAŞA, b. Vezir Vecihî Paşa (ö.1310/1892)

382-1
I. c. BB. Türkçe
81 sh.
Taş basma, İstanbul.

اوله: حقك اسماء الهيه سني بالانشا استعانه ايده لم جمله سي ايله ابدا

آخره: ديندي اسماء عقائد شرحي ونعت انبيا حمد اول لله رب العلمين الفاتحه

Eserde, Esmâ-i Hüsnâ'nın şerhleri, ilâhiyyât, bazı akâid konuları ile ulü'l-azm peygamberler hakkında kaleme alınmış bir na't bulunmaktadır.

Kaynaklar: *HA*, I, 223.

FERÂİDÜ'l-FEVÂİD fî BEYÂNİ'l-'AKÂİD
(فرائد الفوائد في بيان العقائد)

KADIZÂDE, Ahmed b. Mehmed Emin el-İstanbulî (ö.988/1580)

1355
I. c. OB. Türkçe.
298 sh.
İstanbul, 1220 h.

اوله: جميع محامد بي عدد ثناي لا يعد وشكر بي حساب ربي حد اول خلاق متعال وقدير

آخره: شفيعنا رسولك المحمد وعلي سائر الانبياء النبيء والمرسلين وعلي ال كل وصحبهم اجمعين

Âmentü'de yer alan iman esaslarını açıklamak ve bu şekilde halka itikâdî konularda ihtiyaç duyduğu bilgileri vermek maksadıyla "amentü şerhleri" yazma geleneği Osmanlılar'ın yükselme döneminde başlamıştır. Bir nevi Amentü şerhi olan risâle, itikâdî İslam mezheplerinin tanıtımı ile başlar. Daha sonra sıfâtullah, Esmâ-i Hüsnâ, meleklere, kitaplara, peygamberlere ve ahirete iman konuları ele alınmaktadır. Kütüphanedeki 1356 numaralı eser *Ferâidü'l-Fevâid* 'in bir diğer basma nüshasıdır.

Kaynaklar: Y. Şevki Yavuz, "Amentü Şerhi", *DİA*, III, 30; *KZZ*, II, 183; Özege, *Katalog*, I, 54.

FERÂİDÜ'l-LEÂLÎ fî BEYÂNİ ESMÂİ'l-MÜTE'ÂLÎ

(فرائد اللآلي في بيان اسماء المتعالي)

CECELİZÂDE, İbrahim Nureddin (ö.1260/1844)

Ek 178
I. c. KB. Türkçe
109 sh.
İstanbul, 1258 h.

اوله: الحمد لله الذي امرنا بالدعاء المصالح والمعايش والمعاد و وعدالاجابة لمن طلب الحاجة

آخره: ونظمنه موفق اولديغم لسماء حسنانيك عون حقله اتمامي نعمت عظماسنه ابتداده حمد واجبدر

Eser, Nureddin ed-Dimyâtî'nin esmâ-i hüsnâ ile ilgili kasidesi el-Kasîdetü'd-Dimyâtiyye 'nin tercümesidir. Kütüphane fiş bilgilerine göre yukarıdaki şekilde kaydedilen mütercim, Kâdirî şeyhlerinden İbrahim b. Mehmed Salih Nureddin'dir. Bir esmâ-i hüsnâ şerhi olan bu eserin asıl metni tekkelerde zikir esnasında okunagelmiştir. İsmin tarifiyle başlayan eserde, daha sonra isim-zât, zât-sıfat arasındaki münasebet incelenmektedir. Eserin son bölümünde ise Esmâ-i Hüsnâ'nın her biri şerh edilmektedir.

Kaynaklar: G. Vojda, "al-Dimyatî", *EI* (İng), II, 293; *OM*, I, 38; Özege, I, 399; *KZZ*, II, 230.

Kısaltmaları belirtilmemiş

HALLÜ'l-İŞKÂL fî MEBÂHİSİ CÜZ'İ'l-İHTİYÂR

(حل الاشكال في مباحث جزء الاختيار)

PAÇACIZÂDE, Muhammed Rüştü b. Ömer (ö.1320/1910)

Ek 1439
I. c. KB.
16 sh.
İstanbul, 1318 h.

اوله: انسان نامني حائز مخلوق مكرم احسن تقويم اوزره خلق ايديلمش وبرطاقم اوامر

آخره: سلم ترقيده اعتلايه باشليجه بر مادن تشكيل اده جكي شبهه دن آزاده در ومن الله التوفيق

Eser, bir mukaddime ile üç bölümden oluşmaktadır. birinci bölümde kulların filleri, ikinci bölümde Allah'ın varlığı, üçüncü bölümde ise kaza ve kader konularıyla, ilim, irâde, kudret ve tekvin sıfatları ele alınmaktadır.

Kaynaklar: Albayrak, SDOM, II, 45.

HÂŞİYE 'alâ 'AKÂİDİ'l-CELÂL

(حاشية علي عقائد الجلال)

el-MERCÂNÎ, Şihabüddin b. Bahaeddin b. Sübhân Abdülkerim (ö.1300/1882)

Ek 1604
I. c. OB.
305 sh.
İstanbul, 1316 h.

اوله: الحمد لله علي ما هدانا الي سبيل الصواب وارشدنا الي الحق بالسنة والكتاب والصلاة والسلام

آخره: في نفس التصديق ومن ان يكون في جعله مقرونا بذالك الترك لا يخفي لنحتم الكلام بالايمان

Adudüdin el-Îcî'nin (ö.756/1355) *el-'Akâid* 'ine, Celâleddin ed-Devvânî'nin (ö.908/1502) yazmış olduğu şerhe ait bir hâşiyedir. (Metni için bk. *"Akâidü'l-Adudiyye"*)

Kaynaklar: *HA*, I, 418.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-'AKÂİD
(حاشية علي شرح العقائد)

BİHİŞTÎ, Ramazan b. Muhammed (ö.979/1576)

1248
I. c. OB.
326 sh.
İstanbul, 1275 h.

اوله: الحمد لله الذي توحد بالعظمة والكبرياء وتفرد بالوحدة والعزة والبقاء
آخره: والحال ان المعتزلة قائلون بان الله تعالي فاعل بالاختيار ليس فيه الا الاخكار

Kütüphane kataloglarında çeşitli isimlerle yazmaları kayıtlı olan ve pek çok baskısı bulunan bu hâşiye, Tetâzânî'nin, Ömer en-Nesefî'ye ait *el-Akâid* 'e yazdığı şerhe, Hayalî olarak bilenen zâtın hâşiyesi üzerine yapılmıştır.

Kaynaklar: Mustafa Uzun, "Bihiştî Ramazan Efendi", *DİA*, VI, 145-146; *HA*, II, 34;*OM*, I, 42; *GAL*, I, 760.

HÂŞİYE 'alâ HÂŞİYETİ'l-HAYÂLÎ 'alâ ŞERHİ'l-'AKÂİD
(حاشية علي حاشية الخيالي علي شرح العقائد)

ABDULLAH el-EYYÛBÎ (ö.1252/1836)

Ek 1391-2
II. c. OB.
I. c. 290 sh. ; II. c. 260 sh.
İstanbul, trs.

اوله: الحمد لله المبدئ لوجود الكائنات وبرحمته ونعمته ثم الصالحات والصلاة والسلام
آخره: وان الفضل بيد الله تؤتيه من يشاء والله ذو الفضل العظيم وليكن كتابه مختوما بهذه الاية

Eser, Hayâlî'nin (ö.875/1470) Teftâzânî'nin Şerhu'l-Akâid 'ine yazmış olduğu hâşiyeye ait ikinci bir hâşiyedir. Kütüphanedeki 1892-2 ve 1420 numaralı kayıtlar eserin diğer basma nüshalarına aittir.

Kaynaklar: *OM*, I, 379-381; *SO*. III, 396; Ali Turgut, "Abdullah Eyyubî", DİA, I, 102-103.

HÂŞİYE 'alâ ŞERHİ'l-'AKÂİD
(حاشية علي شرح العقائد)

VELİYYÜDDİN ([?])

1401-2
I. c. KB.
292 sh.
İstanbul, 1316 h.

اوله: (اقول له ليس لها سادس) اي سادس فقلبت السين ياء قوله

آخره: وان وفقنا الله تعالي للخدمة مرة اخري تخدمه كما ينبغي اللهم يسر

Eser Şerhu'l-Akâid üzerine İsferânî'nin (ö.944/1537) kaleme aldığı hâşiyeye ait ikinci bir hâşiyedir. (Söz konusu hâşiyelerin metni için bk. *"el-'Akâid"*)

Kaynaklar: Eser hakında mevcut kaynaklarda bilgilere rastlanılmamıştır.

HAYRU'l-KALÂİD ŞERHİ CEVÂHİRİ'l-'AKÂİD
(خير القلائد شرح جواهر العقائد)

ÜRYÂNÎ, Osman b. Muhammed (ö.1168/1754)

Ek 1421
I. c. OB
175 sh.
İstanbul, ts.

اوله: الحمد لله الذي نور قلوبنا بعقائد اهل العرفان وحرف صدورنا عن عقائد اهل الزيغ

آخره: لو كانت من الناظم لشرحها و هذا اخر ما قصدنا دما اروناه من شرح هذه القصيدة الفاخرة

Hızır Bey'in (ö.863/1459) kaleme aldığı *Kasîde-i Nûniyye* 'ye ait bir şerhtir. Esas metin *Cevâhiru'l-'akâid* olarak da adlandırıldığından şârih kendi eserine ad olarak bu ismi tercih etmiştir. Üryanî, şerhinin başında kasideyi tanıtan bilgiler vermiş, daha sonra beyitlerin şerhine geçmiştir. Kütüphanedeki 1327 numaralı kayıt,eserin bir başka nüshasına aittir. Üryânî şerhi ayrıca İstanbul'da 1301 yılında basılmıştır. (Eserin metni için bk. *"Kasîdetü'n-nûniyye"*)

Kaynaklar: *OM*, I, 367; *GAL*, II, 229; *KZ*, I, 229.

ÎKÂZU'l-MU'MİNÎN fî REDDİ's-SALİBÎN
(ايقاظ المؤمنين في رد السلبين)

HASAN SABRİ (ö.1329/1911)

Ek 1455
I. c. KB. Türkçe
30 sh.
İstanbul, 1331 h.

اوله: اولا شريك ونظير و ولد و والددن منزه اولان الله تعالي يه حمد ايدر. ثانيا افضل مخلوقك
آخره: ومفرق الجماعات اولان عزرائيل روحمزي امر الهي ايله قيض ايتديكدن صونره ندامت فائد ويرمز

Hristiyanların teslis inancına karşı, müslümanlığı müdafa etmek amacıyla yazılmış bir risâle olup, Hz. İsâ'nın (a.s) Allah'ın oğlu olmadığının isbatı ele alınmaktadır.

Kaynaklar: Albayrak, *SDOM*, II, 100.

Hz. ÎSÂ'nın BABASI VAR MI?
(حضرة عيسي نيك باباسي وارمي)

URFALI, Hâfız Muhammed Hilmi ([?])

Ek 1122
I. c. OB Türkçe ?
14 sh.
İstanbul, 1338 h.

اوله: توحيد افكار غزته سيم؛ ٢٣٩ نومره لي نسخه سنده دقتور ميلاسلي ابراهيم حقي امضاسيله

آخره: حقكزده حاصل اولان ذهابي تصحيح ايتمك وبعد ما بوكبي مسئله لري قورجالاامامقده دير

Nübüvvet hakkında bir risâle olup, *Tevhîd-i Efkâr* gazetesinde Dr. Milaslı İbrahim Hakkı'nın imzasını taşıyan ve Hz. İsâ'nın babasının var olduğunu iddia eden makaleye cevap niteliği taşımaktadır.

Kaynaklar: Mevcut kaynaklarda eser hakkında bilgilere rastlanılmamıştır.

KENZU'l-FERÂİD fî ŞERHİ RİSÂLETİ'l-ADUDİYYE mine'l-'AKÂİD

(كنز الفرائد في شرح رسالة العضدية من العقائد)

MUHAMMED FEVZİ b. Abdullah (ö.1318/1900)

Ek 1412
I. c. OB
42 sh.
İstanbul, 1305 h.

اوله: الحمد لله علي دين الاسلام والصلاة والسلام علي سيدنا محمد المبعوث ليهدينا

آخره: عند علماء الاعلام والطلبة الكرام و رطب لساني بكلمة التوحيد عند الختام اذ هي خير الانام

el-Îcî'nin (756/1355) *el-'Akâid* adlı eserine Devvânî'nin (ö.908/1502) yapmış olduğu şerhe ait bir hâşiyedir. (Metni için bk. *"Akâidü'l-Adudiyye*)

Kaynaklar: *HA*, II, 390.

KEŞFÜ'l-ME'ÂNÎ ŞERHİ BED'İ'l-EMÂLÎ

(كشف المعاني شرح بدء الامالي)

Muhammed Şükrü b. Ahmed ATA ([?])

Ek 1513
I. c. OB Türkçe.
97 sh.
İstanbul, trs.

اوله: اشبو قصيده بدء الامالي نك ناظمي مرحوم قاضي سراج الدين علي ابن عثمان الاوشي
آخره: و اهل ايمانه وجمله مزه واحبابزه عفو و مغفرت احسان تويورمسني نياز و استدعا ايده ريم

Ali Osman el-Ûşî'nin (ö.575/1179) kaleme aldığı Bed'i'l-emâlî kasidesine yapılmış şerhlerden biridir. Damadı Gelenbevî olarak tanınan şârih, izahlarda sık sık ayet ve hadîslere başvurmuş ve ek başlıklarla tamamlayıcı bazı bilgiler vermiştir. (Metni için bk. *"Kasîdetü bed'i'l-emâlî"*)

Kaynaklar: Özege, *Katalog*, IV, 1818.

LEVH-İ MAHFÛZ HAKKINDA RİSÂLE
(لوح محفوظ حقنده رساله)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

1271-1
I. c. KB, Türkçe.
13 sh.
İstanbul, 1264 h.

اوله: الحمد... يمحوا الله ما يشاء ويثبت وعنده ام الكتاب كلام شريفي ايله اشارت تويورولان
آخره: زوال عارض اولماز وتبديل وتبدل وتغييردن عاريدير ارادهء ازليه سيدير آكا شك يوقدر

Risâle, levh kelimesinin izahıyla başlamaktadır. Daha sonra levh-i mahv ve isbat, olacak hadîselerin levh-i mahfuzda yazılı olması, dua ve sadakanın levh-i mahfuzda yazılmış bulunan belayı defetmesi ve dua ve sadaka ile insanın ömrünün artıp eksilmesi konuları ele alınmaktadır.

Kaynaklar: Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VI, 71, 81.

MERAHU'l-ME'ÂLÎ fî ŞERHİ BED'İ'l-EMÂLÎ
(مرح المعالي في شرح بدء الامالي)

AYINTABÎ, Ahmed Asım (ö.1235/1820)

1339
I. c. OB.
222 sh.
İstanbul, 1266 h.

اوله: سبحان من توحد في ذاته القديم سبحان من تفرد في وصفه القديم

رآخره: ويرحمنا آبائنا وامهاتنا ومشايخنا واحبائنا وجميع المؤمنين بحرمة رسوله الأمين ولله الحمد اولا وآخ

el-Ûşî'nin (ö.575/1179) Kasîdetü bed'i'l-emâlî adlı eserine ait bir şerhtir. Kamus mütercimi Asım Efendi tarafından kaleme alınarak Sultan III. Selim'e ithaf edilen bu eser, *el-Emalî*'nin en fazla rağbet gören şerhlerinden biridir.

(Metin için bk. *"Kasîdetü bed'i'l-emâlî"*)

Kaynaklar: Özege, *Katalog*, III, 1109; *OM*, I, 326.

MİNHUVÂTU HÂŞİYETİ'l-HAYÂLÎ 'alâ ŞERHİ'l-'AKÂİD
(منهوات حاشية الخيالي علي شرح العقائد)

BODRUMLU, Ömer Lütfü Efendi (ö.1314/1896)

Ek 1393
I. c. OB.
112 sh.
İstanbul, 1293 h.

اوله: بحمدك يامن استبد بوجوب الوجود والبقاء وتوحد بامتناع العدم

آخره: وقد استراح القلم من جمعه بمحروسة اسكدار بحلة احسانيه

Osmanlı Şeyhülislamlarından Bodrumlu Ömer Lütfü Efendi'nin bu eseri *Nesefî akâidi* üzerine Teftâzânî'nin (ö.793/1390) yazdığı şerhe, Hayâlî Ahmet Efendi'nin (ö.879/1470) kaleme aldığı hâşiyenin hâşiyesi sayılabilir. Eser'in başlığında yer alan "Minhuvât" lafzı, eski gelenekte daha çok şerh, hâşiye ve ta'lik tarzında kaleme alınmış çalışmalarda izah edilen ibarenin alıntısını göstermek amacıyla kullanılan "minhu" kelimesinin cemi şekli olup söz konusu eserin türünü yansıtmaktadır. (Eserin metni için bk. *"el-'Akâid"*)

Kaynaklar: *İlmiye Salnâmesi*, 612, 613; *Huzur Dersleri*, II, 135; *SO*, IV, 865; Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislamları*, 216.

MUVAHHİDLİK ve MÜSLÜMANLIK
(موحدليك و مسلمانليق)

MEHMED HAYRİ ([?])

Ek 251
I. c. KB
112 sh.
İstanbul, 1342 h.

اوله: الحمد يسئله من في السموات والارض اي بنطق ادخال ما يحتاجون اليه من القوة
آخره: فقد بزم ايچون قرائتي روا اولان تقديم اولونان قدردر رب توكلت عليك

İlâhiyyât hakkında bir eserdir. Allah'ın Vâcibu'l-vücûd olduğunun beyan edildiği ilk bölümden sonra tabiatın yaratıcı olamayacağı ve maddenin ezelî olmadığı incelenmektedir. Daha sonra da Allah'ın sıfatları beyan edilmektedir. Risâle materyalizme reddiye mahiyetindedir.

Kaynaklar: Mevcut kaynaklarda müellif hakkında bilgi bulunamamıştır.

MUVAZZAH İLM-İ KELÂM DERSLERİ
(موضح علم كلام)

BİLMEN, Ömer Nasuhî (1883-1971)

Ek 1149
I. c. KB, Türkçe.
408 sh.
İstanbul, 1342 h.

اوله: الحمد علم كلام الله تعالي خضرتلرينيك ذات وصفتندن نبوت ورسالته عائد مائلدن
آخره: بوني اوقورده مالني مدلول عاليسني دوشوغز بويوردي اللهم اجعلنا من المتفكرين

Türkiye Cumhuriyeti'nin beşinci Diyanet İşleri Başkanı, fıkıh, tefsir ve kelâm âlimi Ömer Nasuhî Bilmen'in bu eseri ilm-i kelâm hakkında geniş bir giriş ile altı bölüm ve bir hatime (sonuç) kısmından müteşekkildir.

Bölümlerde sırasıyla ilâhiyyât, nübüvvât, ilâhî kitaplar, melekler, kaza-kader ve semiyyât konuları ele alınmaktadır. Hatimede ise, bazı elvâh-ı bediyye ve kâinât konusu incelenmektedir. Tam anlamıyla olmasa bile, Yeni ilm-i kelâm çağında yazılmış olan eserde, İslâm inançlarına ters düşen bazı modern felsefî akımlar da tenkit edilmiştir.

Kaynaklar: Albayrak, Rahmi Yavan, "Bilmen, Ömer Nasuhî", *DİA*, VI, 162-163; Topaloğlu, *Giriş*, 41.

NAKDU'l-KELÂM fî 'AKÂİDİ'l-İSLÂM
(نقد الكلام في عقائد الاسلام)

SIRRI PAŞA, Giritli (ö.1313/1895)

Ek 1447
I. c. III. BAS. KB, Türkçe.
355 sh.
İstanbul, 1324 h.

اوله: الحمد... كتابمزيك ناميدير تحديث نعمت مقاميدير آنكچون تو تسميه ده معذوروم
آخره: بناء عليه بو ايت كريمه ده افضليت ملئكه يه دلالت ايدن برشي يقدير والله اعلم

Giritli Sırrı Paşa evvela *Şerhu'l-'Akâid* 'i, şerh ve hâşiyelerinden notlar koyarak tercüme etmiş, sonra da söz konusu *Nakdu'l-kelâm fî 'akâidi'l-İslâm* adıyla bir nevi tercüme-telif mahiyetinde bu eseri kaleme almıştır. Bu eser, oniki bölümden oluşmaktadır. İlk olarak eşyanın hakikatı ele alınmakta, daha sonra da ilmin yolları, alemin hâdis oluşu, sıfâtullah, kulların fiilleri, meâd, nübüvvet, umûr-u amme... konuları incelenmektedir.

Kaynaklar: *OM*, II, 246; *SO*, III, 14; KZZ, II, 674; Topaloğlu, *Giriş*, 141.

NAZMU'l-FERÂİD ve CEM'U'l-FEVÂİD
(نظم الفرائد وجمع الفوائد)

ŞEYHZÂDE, Abdurrahîm b. Ali (ö.944/1537)

Ek 1424
I. c. I. bas. OB
62 sh.
Mısır, 1317 h.

اوله: الحمد لمن وجب له الوجود لذاته ودل علي ذاته بذاته واثار صفابه

آخره: ومن تبعهم باحسان الي يوم الدين وصلي الله علي سيدنا محمد وعلي اله وصحبه و سلم

Ehl-i Sünnetin iki ana kolunu teşkil eden Eş'arîlerle Maturîdîler arasında esasta değilse de teferruatlar arasında bazı meselelerde cüz'i ihtilaflar vardır. Eserde, Eş'ariyye ile Maturidiyye arasında söz konusu ihtilaflı meseleler kırk başlık altında ele alınarak incelenmiştir. Bunlar, vücûb, Bekâ, kudret, İrâde, Sem', Basar, Kelâm, Tekvîn, eşya, isim, kaza, kader, müteşâbihât, tevfîk, teklif, hikmet, hulfu'l-va'îd, hüsün-kubuh, akıl, iman-islam, saadet-şekâvet, imanda istisnâ, nübüvvet, melekler, ef'âl-i ibâd, îyka', irtidat, ibâdet; şemm, zevk, lems sıfatlarının Allah ile olan alakası konularıdır.

Kaynaklar: İhtilaflar için bk. Emrullah Yüksel, "Eş'arîler ile Maturîdîler Arasında Görüş Ayrılıkları" *Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, IV, 91-103; IX, 1-12; *OM*, III, 334; *GAL, Supll.*, II, 650.

RİSÂLE fî BEYÂNİ'l-KAZÂ ve'l-KADER
(رسالة في بيان القضي والقدر)

EBU's-SUÛD, Muhammed b. Mustafa (ö.902/1496)

1271-3
I. c. KB, Türkçe.
4 sh.
İstanbul, 1264 h.

اوله: اللهم يا ولي العصمة والتوفيق أسئلك الهداية الي سواء الطريق علماء الذين النبوي

آخره: اول عمل اوزرينه لوم ايدرسين والله اعلم بحقائق الامور له الخلق والامر واليه النشور

Meşhur Osmanlı şeyhülislamlarından olan Ebu's-Suud Efendi'nin kaleme aldığı bu risâle, kulların işlemiş oldukları amellerin kaza ve kader ile olan alakası belirtilmekle başlamaktadır. Daha sonra, Allah'ın ilmi konusu ele alınmakta ve

bu konuda Mu'tezile'nin görüşleri ve onlara verilen cevaplar, kulların iyiliklerine sevap, kötü amellerine ikâbın lüzumu, kalplerin mühürlenmesi konuları ele alınmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, XI, 301; *GAL*, II, 439.

RİSÂLE fî HAKKI'l-VÂLİDEYNİ'n-NEBÎ
(رسالة في حق الوالدين النبي)

SAÇAKLIZÂDE, Muhammed b. Ebî Bekir el-Maraşî (ö.1150/1737)

Ek 1438
I. c. KB.
13 sh.
Baskı yeri yok, ts.

اوله: الحمد... ان قلت ما نقول في والدي رسول الله صلي الله عليه وسلم وهما عبدالله وزوجته

آخره: وسمتها رسالة السرور والفرح لانها تسر الناظرين المؤمنين ويفرحون بها الحمد لله

Hz. Peygamber'in anne ve babasının onun bi'setinden önce vefat etmiş olmaları dolayısiyle, onların mü'min olarak ölüp ölmedikleri konusundaki tartışmaları konu edinen "fetret ehli" ile ilgili bir risâledir.

Kaynaklar: *MLF*, IX, 118; *KZ*, I, 387.

RİSÂLE fî KAVLİ'l-ÎMÂN "ALLAHU VÂHİD"
(رسالة في قول الايمان الله واحد)

GÖZÜBÜYÜKZÂDE, İbrâhim b. Muhammed (ö.1253/1837)

Ek 165-16
I. c. KB.
35-36 sh.
İstanbul, ts.

اوله: الحمد... قال صاحب مذهبنا وامامنا الامام الاعظم في الفقه الاكبر والله واحد

آخره: في اثناء المذاكرة امتحان البركوي بكثيرين من الطلبة الكرام من اولي الافهام

Ebu Hanîfe'nin (ö.150/767) *el-Fıkhu'l-Ekber* adlı risâlesinde Allah'ın birliğinin sayısal anlamda olmadığını belirten sözünün (الله واحد لا من طريق العدد) şerhi olup, O'nun vahdâniyyet sıfatının nasıl anlaşılması gerektiğini beyan eden küçük bir risâledir. Kütüphanedeki 2031-15 numaralı kayıt eserin bir başka nüshasına aittir.

Kaynaklar: *HA*, I, 41.

RİSÂLE fî TAHKÎKİ 'İLMİ'l-VÂCİB
(رسالة في تحقيق علم الواجب)

GÖZÜBÜYÜKZÂDE, İbrâhim b. Muhammed (ö.1253/1837)

Ek 165-20
I. c. KB.
41-43 sh.
İstanbul, trs.

اوله: الحمد... فاعلم ان الشخص عند المتأخرين امر زائد علي الماهية النوعية منضم عليها
آخزه: هذا المقام بتقرير الفقير ابراهيم ابن محمد صانه الصمد من شر حاسد اذا حسد

Kayserili bir âlim olan Gözübüyükzâde tarafından Allah'ın ilmi konusunda kaleme alınmış muhtasar bir risâledir. Kütüphanedeki 2031-19 numaralı kayıt eserin bir başka matbu nüshasına aittir.

Kaynaklar: *OM*, II, 18; Şeşen, *KKYK*, III, 202.

RİSÂLETÜ'l-İHTİLÂF beyne'l-EŞ'ARÎ ve'l-MATURİDÎ
(رسالة الاختلاف بين الاشعري والماتريدي)

İBN KEMAL, Şemseddin Ahmed b. Süleyman (ö.940/1534)

Ek 129-2
I. c. OB.
57-59 sh.
İstanbul, 1304 h.

اوله: الحمد... قال الاستاذ اعلم ان الشيخ اباالحسن الاشعري امام اهل السنة ومقدمهم
آخره: وكسب العبد يسمي فعلا بامجاز وقد تفرد القادر خلقا ولا يجوز تفرد القادر به كسبا

Risâlede oniki başlık altında Eş'ariyye ve Maturidiyye arasındaki itikâdî görüş farklılıkları işlenmektedir. Kütüphanedeki 1478-11 numaralı kayıt eserin bir başka nüshasına aittir.

Kaynaklar: Atsız, "Kemalpaşaoğlu", *ŞM*, VI, 83, 109;Sabri Hizmetli, "Mezhepler Tarihi Yönünden Kemal Paşazâze'nin Görüşleri", *Şeyhülislâm İbn Kemâl Sempozyumu*, Ankara 1986, 124.

RİSÂLETÜ'l-İRÂDETİ'l-CÜZ'İYYE
(رسالة الارادة الجزئية)

MEVLÂNÂ HALİD ZİYÂEDDİN el-BAĞDÂDÎ (ö.1259/1843)

1392
I. c. OB.
132-147 sh.
İstanbul, 1259 h.

اوله: الحمد... وبعد فاعلم ارشدك الله تعالي ان اهل القبلة اطبقو قاطبة بل الفلاسفة
آخره: وان اقتصر الخيالي منهما علي عدم جريان الادلة فيما سواه والحمد لله رب العالمين

Nakşibendiyye Tarikatının Hâlidiyye kolunun şeyhi olan müellif bu risâlesinde, kulların fiilerinde cüz-i irâdenin rolü ile her şeyin yaratıcısının Allah olduğu temel prensibini ele alınmaktadır. Kütüphanedeki 1233-2, 1234-12, 1242 numaralı kayıtlar söz konusu eserin diğer basma nüshalarına aittir.

Kaynaklar: *OM*, I, 66; H. Alger, "Bagdadi Mawlana Kaled Zia'-al-Din", *EIr*, III, 410-412; Butrus Abu-Manneh, "The Naqshbandiyya-Mugaddidiyya in Ottaman Lands in Early 19th. Century", *Die Welt des Islams*, XXII, (1982) Lieden 1984, s.1-36.

RİSÂLE-İ İTİKÂDİYYE
(رساله‌ء اعتقاديه)

KASABZÂDE İBRAHİM (ö.1029/1620)

1264
I. c. OB, Türkçe.
15 sh.
İstanbul, 1258 h.

اوله: يا من بيده ملكوت كل شيء وبه اعتضاده ومنه ابتداء كل حي واليه معاده
آخره: ونظامك انخلالي وبعضيلر كثرت شرب وخمر دخي اشراط ساعتدندير ديمشلر

Akâid meselelerinin klasik kelâm tertibinde muhtasar bir surette ele alındığı bu risâlenin sonunda, kıyamet alametleri hakkında bir bölüm bulunmaktadır.

Kaynaklar: *Şekâik*, II, 637; *HA*, I, 29.

er-RÛH
(الروح)

SIRRI PAŞA, Giritli (ö.1313/1895)

Ek 1181
I. c. KB, Türkçe.
63 sh.
İstanbul, 1303 h.

اوله: الحمد... انسان دينيلن معماي عجيب الاشكال جامع الغرائب بر نسخه‌ء كبيردركه
آخره: فكانها برق تالق تالحمي ثم انطوي فكانه لم يلمع

Eser ruh ve ruh-i cismânî konularıyla, ruhun özelliklerini ele almaktadır. Eserin sonunda *"Kasîde-i rûhiyye"* adında konuyla ilgili bir de kasîde bulunmaktadır.

Kaynaklar: *OM*, II, 246; *SO*, III, 14; *KZZ*, I, 564.

es-SEVÂDU'l-A'ZÂM 'alâ MEZHEBİ EBÎ HANÎFE
(السواد الاعظم علي مذهب ابي حنيفة)

HAKÎM es-SEMERKANDÎ, Nasruddin b. Muhammed (ö.393/1003)

Ek 1428-1
I. c. KB.
1-37 sh.
İstanbul, 1309 h.

اوله: الحمد... فان سئلت عن مذهب النبي (ص) فمذهبه الطريق المستقيم
آخره: وقال تعالي ومن يعمل سوا ويظلم نفسه ثم يستغفرالله يجدالله غفورا رحيما

Adı İshak, künyesi Ebu'l-Kasım olan müellifi, Ebu'l-Mu'în en-Nesefî *Tebsıretü'l-edille* 'sinde kendi ekolünün ilk bilginlerini sayarken, onu "eş-Şeyh Ebu'l-Kasım" olarak anmakta ve ondan övgüyle bahsetmektedir. Eser, Maturidiyye ekolünün başlangıç devri eserlerinin önemli örneklerinden biri olup, tam adı *er-Redd 'alâ ashâbi'l-hevâ el-müsemmâ kitabu Sevâdi'l-A'zâm* 'dır.Altmış iki ana başlık üzerine olan bu eser, yazıldığı dönemde Samanoğulları'nın resmî akîdesi olarak kabul görmüş ve ders ders kitabı olarak okutulmuştur. Eser üzerinde Farauq Abd-Allah al-Omar tarafından hazırlanmış *The Doctrines of Maturidite School With Special Reference to as-Sawad al-Azam of Hakim as-Samarkandi* başlıklı yayımlanmış bir doktora tezi (Edinburg University 1974) ile Mustafa Can tarafından yapılmış *Hakim es-Semerkandî ve es-Sevâdü'l-A'zâm* adlı yayımlanmış bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır. (MÜSBE, İstanbul 1986).

Kaynaklar: *GAL*, I, 182, 183; *GAS*, I, 606; *HA*, I, 199; *KZ*, II, 1008, 1157; W. Madelung, "Abu'l-Qasem Eshaq Samarqandi", *Eir*, I, 358-359.

ŞERHU'l-KASÎDETİ'n-NÛNİYYE
(شرح القصيدة النونية)

HAYÂLÎ, Şemseddin Ahmed b. Musa (ö.860/1455)

Ek 1441-3
I. c. OB.
131 sh.
İstanbul, 1317 h.

اوله: لك الحمد يامن شرح صدورنا لتجريد الكلام في عاقائد الاسلام يسر امورنا في دقائق العلوم

آخره: ودام نصرة من الخير يذكرني ما اخصرر وجه الربي قطر نيسان

Kaynaklar: *MLF*, II, 187; *KZ*, II, 1348.

ŞERHU'l-KASÎDETİ'n-NÛNİYYE
(شرح القصيدة النونية)

ARAPKİRLİ, Hüseyin Avni (ö.1364/1954)

Ek 1642-2
I. c. KB.
1-27 sh.
İstanbul, 1312 h.

اوله: خير الكلام والمقال حمد الله ذي الجلال والصلاة والسلام علي الكمال

آخره: وابعث اليه سلاما زكيا عطرا والآل والصحب لاتفنيه ازمان

Kaynaklar: Metin Yurdagür, "Arapkirli Hüseyin Avni", DİA, III, 329-331.

(Söz konusu şerhlerin metni için bk. "Kasîdetü'n-nûniyye"; Ayrıca Kasîdeye yapılan bir başka çalışma için bk. *"Hayru'l-kalâid"*)

ŞERHU'l-VASIYYETİ'l-İMÂM EBÎ HANÎFE
(شرح الوصية الامام ابي حنيفة)

EKMELÜDDİN BÂBERTÎ, Muhammed b. Ahmed (ö.786/1384)

Ek 1383-1
I. c. KB.
1-78 sh.
İstanbul, 1289 h.

اوله: الحمد لله المتوحد بوجود الواجب والبقاء المتفرد بالقدرة الكاملة والعز

آخره: وشافعا لمؤلفة وناظريه والحمد لله رب العالمين والصلاة علي جميع الانبياء والمرسلين

Ebu Hanîfe'nin (ö.150/767) beş akâid risâlesi'nden biri olan *el-Vasıyye* bir çok âlim tarafından şerhedilmiştir. Bâberti'nin söz konusu eseri bu şerhlerin en önemlisi sayılır.. (Metni için bk. *"Kitâbü'l-Vasıyye"*)

Kaynaklar: *KZ*, II, 2015; *MLF*, XI, 298; *GAL*, I, 417; Bâbertî, *Şerhu 'Akîdeti Ehli's-Sünne ve'l-cemâ'a* (nşr.Ârif Aytekin), Küveyt 1409/1989, Nâşirin Mukaddimesi, s.11-19; Yurdagür, *Deneme*, 43.

TA'LÎKÂT 'alâ HÂŞİYETİ'l-HAYÂLÎ
(تعليقات علي الحاشية الخيالي)

MEVLÂNÂ HALİD ZİYÂEDDİN el-BAĞDÂDÎ (ö.1259/1843)

Ek 1392-1
I. c. OB.
1-130 sh.
İstanbul, 1259 h.

اوله: قوله يا من تقدس ذاته الي اخر الفقرتين ههنا فوائد

آخره: وان اقتصر الخيالي منها علي عدم جريان الادلة فيما سواه والحمد لله رب العالمين

Şerhu'l-'Akâid üzerine Hayâlî Ahmed Efendi'nin (ö.875/1470) kaleme aldığı hâşiyeye Siyalkûtî'nin (ö.1067/1656) yazmış olduğu ikinci bir hâşiyenin ta'lîkatıdır. (Metni için bk. *el-Akâid*)

Kaynaklar: *OM*, I, 60; H. Alger, "Bağdadi, Mawlana Kaled Zia'-al-Din", *EIr*, III, 410.

VASIYETNÂME ŞERHİ

(وصيتنامه شرحي)

KADIZÂDE, Ahmed b. Mehmed Emin el-İstanbulî (ö.988/1580)

1349
I. c. OB, Türkçe.
315 sh.
İstanbul, 1219 h.

اوله: جمع حمد وثنا واجب الوجود وكامل الاحسان والجود اولان الله تعاليه مخصوصدير كه

آخره: ودخي ربنا هب لنا من ازواجنا وذرياتنا قرة اعين واجعلنا للمتقين اماما كبي دعالره مداويم اولور

Sadreddin Konevî'nin (ö.672/1273) Vasıyetnâme adlı Türkçe risâlesine ait bir şerhtir. (Metni ve muhtevası için bk. *"Vasıyetnâme"*)

Kaynaklar: Özege, *Katalog*, I, 203.

YENİ İLM-İ KELÂM

(يكي علم كلام)

İZMİRLİ, İsmail Hakkı (ö.1366/1946)

Ek 1448
I. c. KB.
246 sh.
İstanbul, 1340 h.

اوله: الحمد... كلام علم النفسده بيان اولوندوغي اوزره نفسي انسانيه عقلي تتبع

آخره: سوزي ايراد ايده رك بو بحثه خطام ويره لم قال الله تعالي افي الله شك فاطر السموات والارض

Dört bölüm ve bir tekmileden ibaret bulunan eserin birinci bölümünde Allah'ın varlığını ve birliğini isbat eden deliller ele alınmıştır. II. bölümde Allah'ın isimleri, III. bölümde Allah'ın sıfatları, IV. bölümde ise Allah'ın fiileri kaleme alınmıştır. Tekmilede ise Allah'ı tanımanın vucûbiyeti işlenmektedir. İki cilt olan eser Sabri Hizmetli tarafından latinize edilerek tek cilt halinde yayımlanmıştır. (Ankara 1981)

Kaynaklar: Albayrak, *SDOM*, 279; Topaloğlu, *Giriş*, 42.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÂTIF EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN MEZHEPLER TARİHİ İLE İLGİLİ ESERLER

KEŞFU'l-ĞAVÂMIZ fî AHKÂMİ'r-REVÂFIZ
(كشف الغوامض في احكام الروافض)

FIKHU'l-AYNÎ, Muhammed (1114 yıllarında yaşamaktaydı)

1179-2
334b-363b vr.
209x136; 186x83 mm.
35 str.
Nesih.

اوله: الحمد لله الذي رافع الحق واصحابه واضع الباطل واربابه والصلاة والسلام
آخره: وبعض ما يترتب عليهم من الاحكام الشرعية وبالله التوفيق

Mezhepler tarihi hakkında olan risâlede Rafızîler konusu bir mukaddime, yedi fasıl ve bir hatime içerisinde incelenmektedir. Eserde, Rafızîler'in kolları ve görüşlerine yer verilmekte ve Ehl-i Sünnet açısından Rafızîler'in değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, XI, 131.

KİTÂBU'l-FASL fi'l-MİLEL ve'l-EHVÂ ve'n-NİHÂL
(كتاب الفصل في الملل والاهوي والنحال)

İBN HAZM, Ebu muhammed Ali b. Ahmed (ö.456/1064)

1373
134 vr.
271x145; 185x80 mm.
27 str.
Nesih, İbrahim b. Molla Bedri, 1075 h.

اوله: الحمد لله الذي لم يزل يدل علي معرفته واكل الالسن في نعت صفاته
آخره: ليس من نازع حصمه وحاباه لان الانسان لا يباهن نفسه فالحق بعد قاهر له كما قال لاول

Dinler, felsefe ve mezhepler hakkında olan eser, özellikle Ehl-i Sünnet dışındaki mezheplerin kurucuları, mensupları ve görüşlerini ele alırken,

onların görüşlerini reddetmek suretiyle, Şehristânî'nin (ö.548/1153) *el-Milel ve'n-Nihal* adlı eserinden daha değişik bir görüntü kazanmıştır. İbn Hazm'ın bu eseri 1321 yılında Mısır'da basılmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, VII, 16.

KİTÂBU'l-MİLEL ve'n-NİHÂL
(كتاب الملل والنحال)

ŞEHRİSTÂNÎ, Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdülkerim (ö.548/1153)

1374
151 vr.
228x141; 158x83 mm.
27 str.
Nesih.

اوله: الحمد لله حمدا لشاكرين بجميع محامده كلها علي جميع نعماته كلها حمدا كثيرا طيبا
آخره: واعتمادهم علي الفطرة السليمة والعقل الكامل حسبنا الله ونعم الوكيل

Din, felsefe ve mezhepler tarihi hakkında kaleme alınan eserde, özellikle itikâdî mezhepler, kurucuları ve görüşleri hakkında bilgi verilirken, onların fikirleri hiç bir eleştiriye tabi tutulmadan sadece nakledilmekle yetinilmiştir. Eser, iki cilt halinde 1961 yılında Kahire'de basılmıştır.

Kaynaklar: *MLF*, X, 187; *GAL*, I, 428.

RİSÂLE fî BEYÂNİ FIRAKI'd-DÂLLE
(رسالة في بيان فرق الضالة)

BÂBERTÎ, Ekmelüddin Muhammed b. Mahmud (ö.786/1384)

2851-10
55b-57b vr.
150x97; 100x48 mm.
17 str.
Ta'lık 1002 h.

اوله: الحمد... قال الله تعالي ان الذين فرقوا دينهم وكانوا شيعا ليست منهم في شيء

آخره: قد افرد علي حدة وكعلم الارتحاتيك وان كان داخلا في علم التعليم قد افرد علي حدة انتهي

Eserde, Havâric, Revâfız, Kaderiyye, Cebriyye ve Mürcie'nin temel fikirleri belirtildikten sonra, bu fırkaların kendi içlerinde ayrılmış oldukları grupların da sadece isimleri zikredilerek, fırka sayısı yetmiş üçe çıkarılmaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, XI, 289; *HA*, II, 171

RİSÂLETÜ'l-MESÂLİK

(رسالة المسالك)

MESTCİZÂDE, Abdullah b. Osman b. Musa (ö.1050/1640)

2797-4
30a-49b vr.
233x134; 166x78 mm.
33 str.
Ta'lık, Simkeşizâde Hasan b. Şeyh Muhammed, 1154 h.

اوله: الحمد لله الذي انزل علي عبده الكتاب فيه تبصرة للموقنين

آخره: ابو حنيفة واصحابه رضي الله عنهم حيث قال وقد سمعت ما قاله الامام محمد

Anadolu kazaskeri olan Mestcizâde'nin bu eseri bir mukaddime ve iki bölümden oluşmaktadır. *Risâletü'l-ihtilaf* olarakta bilinen eserin mukaddimesinde kitabın muhtevası verilmektedir. Birinci bölümde Yahudiler, Hıristiyanlar, mütekellim ve Eş'arîler ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise filozoflar, mütekellimlerin cumhuru, felâsife ile mütekellimlerin ittifak ettiği hususlar, Mu'tezile ile Eş'arîlerin ittifak ettiği konular, Maturidiler ile Eş'arilerin ittifak ettiği hususlar dokuz bölüm içerisinde ele alınmaktadır. Onuncu bölümdeki hâtimede ise Ehl-i Sünnetin prensipleri incelenmektedir.

Kaynaklar: *OM*, II, 27.

ŞEMMU'l-'AVÂRIZ fî ZEMMİ'r-REVÂFIZ
(شم العوارض في ذم الروافض)

ALİ el-KÂRÎ, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan (ö.1014/1605)

2824-7
101b-125b vr.
217x148; 163x87 mm.
25 str.
Nesih, İbrahim Muhammedî, Kâtib-i Parmaksız Ahmet Kethudâ, 1138 h.

اوله: الحمد بخالق البرايا والشكر لواهب العطايا والمدح لوافع البلايا

آخره: هو المعني لما ارهقتا عسرا فجي عفو زيبي عند تركي وحبي كتبه الباقين عذرا

Rafızîler hakkında olan risâlede, enbiyâya, ashâba (özellikle şeyheyn'e) evliyâya ve ulemâya sövmenin hükmü belirtilerek Hz. Ali ve şiası, Hâricîler, Rafizîler, Mu'tezile, Mürcie, Neccâriyye ve Müşebbihe hakkında bilgiler verilmektedir. Eserin sonunda ise, iftâ ve müftîlere gereken şartlar anlatılmaktadır.

Kaynaklar: Ahmet Özel, "Ali el-Kârî", *DİA*, II, 403-406.

TUHFETÜ'l-MÜSTERŞİDÎN fî BEYÂNİ MEZÂHİBİ FİRAKI'l-MÜSLİMÎN
(تحفة المسترشدين في بيان مذاهب فرق المسلمين)

BİRGİVÎ, Muhammed b. Pir Ali (ö.981/1573)

Ek 1500-6
149b-157a vr.
215x154; 141x71 mm.
19 str.
Nesih, 1199 h.

اوله: الحمد... وبعد فهذه رسالة مختصرة في بيان طرق من مقالات اهل السنة الذين هم

آخره: والحق معهم حيثما كما كانوا نصرهم الله تعالي وخذلهم من يخالفهم في مذهبهم وامر دينهم

Ümmetin 63 fırkaya ayrılacağını bildiren hadîsle başlayan risâlede, daha sonra kısaca itikâdî İslam mezhepleri belirtilmekte ve devamında Ehl-i

Sünnet'in prensipleri delillerden tecrid edilmiş olarak ele alınmaktadır. Risâlede, müslüman mübtedî fırkaların genel özelliği belirtildikten sonra, Cebriyye, Kaderiyye, Kerrâmiyye, Muattıla, Revâfız ve Nasîbe fırkaları ele alınmaktadır. Bunların her birisini kendi aralarında onikişer fırkaya ayıran müellif Ehl-i Sünnet de beraber hepsini 73'e tamamlamaktadır.

Kaynaklar: *MLF*, IX, 123; *OM*, I, 253.

SONUÇ

Atıf Efendi Kütüphanesi'nde bulunan akâid ve kelâm ilmi ile ilgili yazma ve matbu eserlerden hareketle yaptığımız bu çalışmadan, kütüphanenin akâid ve kelâmla ilgili eser koleksiyonunun ağırlığını, klasik kelâm risaleleriyle son dönemde yazılan bazı yeni risâle ve eserlerin teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Kendi dönemlerinde halkın akâidini korumak amacıyla "ilm-i hal" tarzında yazılan eserleri de bu literatür arasına aldığımız takdirde karşımıza büyük bir külliyatın çıkacağı muhakkaktır. Kütüphanede ilk devirlerde kaleme alınan, İslam inancını derli toplu biçimde sunmayı amaçlayan akâid ve kelâm risaleleri üzerinde müteakip dönemlerde yapılmış genişletme çalışmalarının pekçok örneği de bulunmaktadır. Buna karşılık kütüphanede, Mu'tezile ulemâsına ait kaynaklarla İmam Eş'arî'nin eserlerine rastlanmamakta, İmam Maturidi'nin ise sadece Tevîlât'ı yer almaktadır.

Hicrî V ve VI. yüzyılları, kelâm tarihi bakımından mütekaddimîn kelâmının sona erip yeni bir devrin başladığı asırlardır. Felsefe ile kelâmı yanyana getirme şeklinde İmam Gazzali'nin açtığı bu yeni çığır, ondan sonra son derece inkişaf etmiş, felsefe ile kelâmın memzûç bir manzara arzettiği eserlerin telif edildiği zengin bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemin meşhur simaları arasında Şehristânî (ö. 584/1153), Fahreddin er-Razi (ö. 606/1210), Kadı Beyzâvî (ö. 631/1286), Seyfeddin el-Amidî (ö. 631/1233) gibi isimleri sayabiliriz. Bu devre ait müelliflerin eserlerinin kütüphanede şerh ve hâşiyeleriyle birlikte pek çok nüshasının yer alması dikkat çekicidir.

VII. yüzyılın ortalarından itibaren kelam tarihi açısından yeni bir döneme şahit olmaktayız. Cem ve tahkik dönemi olarak adlandırılan bu devirde, bazı istisnaların dışında orijinal eserler ortaya koyulmamış, genel olarak ilm-i kelâm sahasında daha önce telif edilen eser ve risâleler üzerinde şerh ve hâşiyeler yapmak, ta'lîkatlar eklemek geleneği sürdürülmüştür.

Kütüphanede bulunan akâid ve kelamla ilgili eserlerin çoğunluğunu, yukarıda da işâret ettiğimiz üzere memzuç dönemle, söz konusu cem ve tahkik dönemine ait eserler teşkil etmektedir. Bu ilmin Yeni İlm-i Kelâm devri olarak günümüze ulaşan son merhalesinin klasik kelâm tarzında veya materyalizm, pozitivizm gibi yeni inkârcı cereyanlara karşı yazılmış ürünleri de kütüphanede yer almıştır. Çalışmamızın sonunda vermiş olduğumuz müelliflere ait "indeks" değerlendirildiğinde, karşımıza genel bir "kelâm müellifleri tarihçesi" çıkmaktadır.

Ülkemizde kelâm tarihi ile ilgili çalışmaların azlığı dikkate alınırsa bu ve benzerî çalışmaların önemi açıktır. Bu mütevazi çalışmanın bizden sonraki ilmî çalışma ve araştırmalara kaynak bakımından ışık tutması ve daha başarılı araştırmalara vesile olması en büyük dileğimizdir.

Bibliyoğrafya

Altunsu, Abdulkadir, *Osmanlı Şeyhülislamları*, Ank. 1972.

Ankara Üniv. İlâhiyat Fakültesi Dergisi

Ataî, Nevîzâde Atâullah, *Ḥadâiḳu'l-ḥaḳâiḳ fî tekmileti'ş-şaḳâiḳ*, İstanlul 1268, (nşr. Abdulkadir Özcan), İstanbul 1989.

Atatürk Üniv. İlâhiyat Fakültesi Dergisi

Atsız, Nihal, "Kemalpaşaoğlu'nun Eserleri", İÜ. Ed. Fak. Şarkiyat Mecmuası, sy. VI (1966) s. 71-112; sy. VII (1972), s. 83-135.

Bayraktar, Nail, *Şöhretler İndeksi*, İst. 1990,.

Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-'arifîn esmâu'l-müellifîn ve âs̱âru'l-muṣannifîn*, I, (nşr. Kilisli Muallim Rifat-İbnu'l-Emin Mahmud Kemal), 1951-55; II, (nşr. Emin Mahmud Kemal-Avni Aktuç), İstanbul, 1951-55.

Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâḥu'l-meknûn fi'z̠-z̠eyl 'alâ keşfi'ż-żunûn*, (nşr. Kilisli Muallim Rifat-İbnu'l-Şerâfeddin Yaltkaya), I-II, İstanbul 1945-47.

Brockelmann, Carl , *Geschichte der Arabischen Litteratur*, I-II, Lieden, 1943-49

Brockelmann, Carl, *Geschichte der Arabischen Litteratur Supplemantband*, I-III, Lieden 1937-42.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I-III, İstanbul 1972.

Butrus Abu-Manneh, "The Naqshbandiyya-Mugaddidiyya in Ottaman Lands in Early 19th. Century", *Die Welt des Islams*, XXII, (1982) Lieden 1984, s.1-36.

DİA., *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1988.

Ebu'l-Ulâ Mardin (Sadeleştiren, İsmet Sungurbey), *Huzur Dersleri*, İst. 1956.

Gümüş, Sadreddin, *Seyyid Şerif Cürcanî ve Arap Dilindeki Yeri*, İst. 1984.

H. Alger, "Bagdadi Mawlana Kaled Zia'-al-Din", *EIr*, III, 410-412.

el-Hindî, muhammed Abdulhayy el-Konevî, *el-Fevâidü'l-behiyye fî terâcimi'l-Ḥanefiyye*, Beyrut, 1324.

İA., *İslam Ansiklopedisi*, I-XII, İstanbul 1940-88.

ʿİlmiye Salnamesi, İst. 1334.

İsmet, Fındıklı İsmet Efendi, *Tekmiletü'ş-şakâik fî hakkı ehli'l-hakâik*, (nşr. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989.

Karadaş, Cafer, *Ali el-Kârî'nin Akâide Dair Eserleri ve Bazı İtikâdi Görüşleri*, (M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1991.

Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-żunûn an esâmi'l-kütüp ve'l-funûn*, (nşr. Kilisli Muallim Rifat-İbnu'l-Emin Mahmud Kemal), I-II, İstanbul 1360-62/1941-43.

Kehhâle, Ömer Rıza, *Mu'cemu'l-müellifîn, terâcimu muşannifi'l-kütübi'l-ʿArabiyye*, I-XV, Dımaşk 1376-80/1957-61, Beyrut ts. (Daru ihyâi't-turasi'l-ʿArabiyye)

Keklik, Nihat, *Sadreddin Konevî'nin Felsefesinde Allah-İnsan ve Kâinat*, İst. 1967.

Köprülü Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu, (haz. Ramazan Şeşen-Cemil Akpınar-Cevat İzgi), I,III, İstanbul 1406/1986

Mehmed Süreyya, *Sicilli ʿOsmanî*, I-V, İstanbul 1308-1315, Heppenheim, Bergsrasse 1971.

Öz, Mustafa, *İmam A'zam'ın Beş Eseri*, İst. 1981.

Sezgin, Fuat, Geschichte des Arabischen Schrifttums, I-IX, Lieden 1967-84

Taşköprüzâde, *eş-Şakâiku'n-nu'mâniyye fî'ulemâ-i devleti'l-ʿOsmâniyye* (nşr. Ahmed Subhi Furat), İstanbul 1405/1985.

Topaloğlu, Bekir, *Allah'ın Varlığı (İsbât-ı vâcib)*, Ankara, ts.

Topaloğlu, Bekir, *Kelâm İlmi (Giriş)*, İst. 1981.

Topaloğlu, Bekir, *Mâtüridiyye Akâidi*, Ank. 1991, (4. bas.)

Yavuz, Yusuf Şevki, *İslâm Akâidinin Üç Şahsiyeti*, İst. 1989.

Yazıcıoğlu, Mustafa Said, *Le Kalam et Son Role Dans la Societe Turco-Ottomane*, Ankara 1990.

Yorshater Ehsan, *Encyklopaedia Iranica*, I-IV, London 1985.

Yurdagür, Metin, *Bibliygrafik Bir Kelâm Tarihi Denemesi*, İstanbul 1989.

Yılmaz, H. Kamil, *Tasavvufî Hadis Şerhleri ve Konevî'nin Kırk Hadis Şerhi*, İst. 1990.

Ziriklî, Hayreddin, *el-A'lâm, Kamûsu terâcim*, I-X, Kahire 1373-78/1954-59.

İsimler İndeksi